

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 3

1953

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

XI AASTAKAIK

Nr. 3

MÄRTS

1953

**Nõukogude Liidu Kommunistliku
Partei Keskkomiteelt, NSV Liidu
Ministrite Nõukogult ja NSV Liidu
Ülemnõukogu Presiidiumilt**

*Kõigile partei liikmetele,
kõigile Nõukogude Liidu
töötajatele.*

Kallid seltsimehed ja sõbrad!

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee, NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium teatavad parteile ja kõigile Nõukogude Liidu töötajatele suure kurbusega, et 5. märtsil kell 9.50 õhtul suri pärast rasket haigust NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees ja Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee sekretär Jossif Vissarionovitš STALIN.

Lakkas tuksumast Lenini võitluskaaslase ja tema võitluse geniaalse jätkaja, kommunistliku partei ja nõukogude rahva targa juhi ja õpetaja Jossif Vissarionovitš STALINI süda.

STALINI nimi on lõpmatult kallis meie parteile, nõukogude rahvale, kogu maailma töötajatele. Koos Leniniga rajas seltsimees STALIN võimsa kommunistide partei, kasvas ja karastas teda; koos Leniniga oli seltsimees STALIN Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni innustajaks ja juhiks, maailma esimese sotsialistliku riigi loojaks. Jätkates Lenini surematut üritust, viis seltsimees STALIN nõukogude rahva sotsialismi maailma-ajaloolisele võidule meie maal. Seltsimees STALIN viis meie maa võidule fašismi üle Teises maailmasõjas. See võit muutis põhjalikult kogu rahvusvahelise olukorra. Seltsimees STALIN relvastas partei ja kogu rahva NSV Liidus kommunismi ehitamise suure ja selge programmiga.

Kogu oma elu kommunismi suure ürituse ennatsalgavale teenimisele pühendanud seltsimees STALINI surm on kõige raskemaks kaotuseks parteile, Nõukogudemaa ja kogu maailma töötajatele.

Teade seltsimees STALINI surmast kajastub sügava valuga tööliste, kolhoosnike, intelligentide ja meie kodumaa kõigi töötajate südameis, meie kuulsusrikka armee ja sõjalaevastiku sõjameeste südameis, kõigi maailma maade miljonite töötajate südameis.

Praegustel leinapäevadel koonduvad meie maa rahvad veelgi tihedamalt suure vennalikus peres Lenini ja Stalini poolt loodud ning kasvatatud kommunistliku partei äraproovitud juhtimisel.

Nõukogude rahvas tunneb piiritut usaldust ja palavat armastust oma kalli kommunistliku partei vastu, sest ta teab, et partei kogu tegevuse kõrgeimaks seaduseks on rahva huvide teenimine.

Töölised, kolhoosnikud, nõukogude haritlased, kõik meie maa töötajad järgivad kõrvalekaldumatult meie partei poolt väljatöötatud poliitikat, mis vastab töötajate eluliste huvidele, mis on suunatud meie sotsialistliku kodumaa võimsuse edasisele tugevdamisele. Kommunistliku partei selle poliitika õigsus on läbi proovitud aastakümneid kestnud võitlusega, see poliitika on viinud Nõukogudemaa töötajad sotsialismi ajaloolistele võitudele. Nõukogude Liidu rahvad, innustatud sellest poliitikast, sammuvad partei juhtimisel kindlalt edasi meie maal kommunismi ehitamise uutele edusammudele.

Meie maa töötajad teavad, et elanikkonna kõigi kihtide — tööliste, kolhoosnike, haritlaste materiaalse heaolu edasine parandamine, kogu ühiskonna pidevalt kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalne rahuldamine on alati olnud ja on kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse erilise hoolitsuse all.

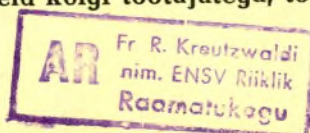
Nõukogude rahvas teab, et Nõukogude riigi kaitsevõime ja võimsus kasvavad ja tugevnevad, et partei tugevdab igati Nõukogude armeed, sõjalaevastikku ja luureorganeid selleks, et pidevalt tõsta meie valmisolekut purustava löögi andmiseks mistahes agressorile.

Kommunistliku partei ja Nõukogude Liidu valitsuse välispoliitikaks on olnud ja on rahu säilitamise ja kindlustamise eest, uue sõja ettevalmistamise ja vallapästmise vastu peetava võitluse vankumatu poliitika, rahvusvahelise koostöö ning kõigi maadega asjalike sidemete arendamise poliitika.

Nõukogude Liidu rahvad, ustavatena proletaarse internatsionalismi lipule, kindlustavad ja arendavad vennalikkusse sõprust suure hiina rahvaga, kõigi rahvademokraatia maade töötajatega, sõbralikke suhteid kapitalistlike riikide ja asumaade töötajatega, kes võitlevad rahu, demokraatia ja sotsialismi eest.

Kallid seltsimehed ja sõbrad!

Nõukogude rahva suureks suunavaks, juhtivaks jõuks võitluses kommunismi ülesehitamise eest on meie kommunistlik partei. Partei ridade terasene ühtsus ja monoliitne ühtkoondumine on tema jõu ja võimsuse peamine tingimus. Meie ülesandeks on hoida partei ühtsust nagu silmatera, kasvatada kommuniste kui aktiivseid poliitilisi võitlejaid partei poliitika ja otsuste elluviimise eest, veelgi rohkem tugevdada partei sidemeid kõigi töötajatega, tööliste, kolhoosnike, intelli-

gentsiga, sest selles lahutamatus sidemes rahvaga on meie partei jõud ja võitmatust.

Partei näeb üht oma tähtsaimat ülesannet selles, et kasvatada kommuniste ja kõiki töötajaid suure poliitilise valvsuse vaimus, leppimatuse ja kindluse vaimus võitluses sise- ja välisvaenlaste vastu.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee, NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NSV Liidu Ulemnõukogu Presiidium, pöördu- des nendel leinapäevadel partei ja rahva poole, avaldavad kindlat veendumust selles, et partei ja kõik meie kodumaa töötajad koonduvad veel tihedamini Keskkomitee ja Nõukogude valitsuse ümber, mobiiliseerivad kogu oma jõu ja loomingulise energia suurele kommunistli- kule ülesehitustööle meie maal.

STALINI surematu nimi elab alati nõukogude rahva ja kogu prog- ressiivse inimkonna südameis.

Elagu suur, kõikevõitev Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini õpetus!

Elagu meie võimas sotsialistlik kodumaa!

Elagu meie kangelaslik nõukogude rahvas!

Elagu suur Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei!

NÕUKOGUDE LIIDU KOMMUNISTLIKU
PARTEI KESKKOMITEE

NSV LIIDU
MINISTRITE NÕUKOGU

NSV LIIDU ULEMNÕUKOGU
PRESIIDIUM

5. märtsil 1953.

Jossif Vissarionovitš STALIN

Meditsiiniline otsus J. V. STALINI haiguse ja surma kohta.

Oöl vastu 2. märtsi toimus J. V. Stalinil verevalang ajju (selle vasa-kusse poolkerasse) hüpertooniatõve ja ateroskleroosi pinnal. Selle tagajärjel saabus parema kehapoole halvatus ja teadvuse püsiv kaotus. Juba esimesel haiguspäeval avastati hingamishäire tunnused närvi keskuste funktsiooni kahjustuse tagajärjel. Need häired süvenesid päevast päeva; neid iseloomustas niinimetatud perioodiline hingamine kestvate pausidega (Cheyne-Stockesi hingamine). Oöl vastu 3. märtsi hakkasid hingamishäired omandama ajuti elu ohustavat iseloomu. Haiguse algusest avastati ka suured muutused südame- ja veresoontesüsteemis, nimelt kõrge vererõhk, pulsi rütmi sagenemine ja ebakorrapärasus (virvendav arütmia) ja südamelaienemine. Seoses hingamise ja vereringe progresseeruvate häiretega ilmnes juba 3. märtsist hapnikupuudulikkuse tunnuseid. Esimesest haiguspäevast temperatuur tõusis ja hakati märkima kõrget leukotsütoosi, mis võis juhtida tähelepanu põletikuliste kollete arenemisele kopsudes.

Viimasel haiguspäeval, kus üldine seisukord oli järsult halvenenud, hakkasid tekkima raske terava südame- ja veresoontetalitluse puudulikkuse korduvad hood (kollaps). Elektrokardiograafiline uurimine võimaldas kindlaks teha vereringe terava häire südame pürgsoontes koos südamelihase koldeliste kahjustustega.

5. märtsi pärastlõunal hakkas haige seisukord eriti kiiresti halvenema: hingamine muutus pealiskaudseks ja sagenes järsult, pulsi sagedus tõusis 140—150 löögini minutis, pulsi täitumus langes.

Südame- ja veresoontetalitluse ning hingamise puudulikkuse nähtused kasvasid ja kell 21.50 J. V. Stalin suri.

NSV Liidu tervishoiu minister A. F. TRETJAKOV

Kremli Ravi-Sanitaarvalitsuse ülem I. I. KUPERIN

NSV Liidu Tervishoiu Ministeeriumi peaterapeut professor P. J. LUKOMSKI

Arstiteaduste Akadeemia tegevliige professor N. V. KONOVALOV

Arstiteaduste Akadeemia tegevliige professor A. L. MJASNIKOV

Arstiteaduste Akadeemia tegevliige professor J. M. TAREJEV

Arstiteaduste Akadeemia kirjavahetaja-liige professor I. N. FILIMONOV

professor I. S. GLAZUNOV

professor R. A. TKATŠOV

dotsent V. I. IVANOV-NEZNAMOV

Rohkem tähelepanu koolide õppe-katseaedadele.

Partei XIX kongressi direktiivid viienda viie aasta plaani kohta esitavad meie koolidele ja haridusorganitele tõsise ülesande „... asuda teostama polütehnilist õpetamist keskkoolis ja võtta tarvitusele abinõud, mis on vajalikud üleminekuks üldisele polütehnilisele õpetamisele“.

Polütehniline õpetus rajaneb kindlatele teadmistele üldhariduslikes ainetes, kusjuures need teadmised peavad näitama, kuidas inimene loodusseaduste tundmaõppimise kaudu neid seadusi teadlikult oma huvides ära kasutab. Polütehniline õpetus seob teoreetilised teadmised tihedalt praktiliste küsimustega. Ei saa anda õpilastele tõelisi teadmisi tootmise teaduslikest põhialustest, kui jätta täiesti kõrvale praktilised küsimused, sest see muudaks õpetamise abstraktseks, kuivaks ja õpilastele raskesti mõistetavaks. Muidugi on selge ka see, et praktiliste küsimuste käsitlemine peab olema tihedasti seotud teoreetilise materjaliga, sest vastasel korral kalduksime empiirilise praktitsismi libedale teele. Polütehniline õpetus kooli kõigis astmeis peab toimuma teoreetiliste teadmiste ja praktiliste oskuste tihedas ühtsuses.

„Igasugune katse eraldada kooli polütehniliseerimist teaduste süsteemaatilisest ja sügavast omandamisest... on polütehnilise kooli ideede kõige jämedam moonutamine,“ märgitakse UK(b)P Keskkomitee 1931. a. 5. septembri otsuses „Alg- ja keskkoolist“.

Sellega siis on kooli polütehniliseerimisel peamiseks küsimuseks, kuidas kindlustada õpilastele teadmisi tootmise teaduslikest põhialustest ning anda nendele praktilisi oskusi lihtsamate tööriistade käsitsemiseks; kuidas kasvatada õpilastes kommunistlikku töössesuhtumist. Loomulikult peab õpilaste praktiliseks tegevuseks ettevalmistamine toimuma kõigis kooliastmeis, vastavalt õpilase eale ja teadmiste ulatusele.

Tootmise teaduslike põhialuste omandamine õpilaste poolt ja nende varustamine praktiliste oskustega toimuvad üldhariduslikus koolis vastavate üldhariduslike õppeainete kaudu. Nii toimub tööstusliku tootmise teaduslike põhialuste ja praktiliste kogemuste tundmaõppimine peamiselt füüsika ja keemia tundides, kuna põllumajandusliku tootmise teaduslike põhialuste tundmaõppimine ja praktiliste töövõtete juurutamine kuulub peamiselt bioloogia õpetamise valdkonda.

Bioloogia õpetamine üldhariduslikus koolis mitsuurinliku õpetuse alusel saab toimuda ainult teooria ja praktika tiheda seose alusel. Üks sellise seose põhilisi vorme on õpilaste praktiline töö kooli õppe-katseaias, mida teostatakse peamiselt bioloogia tundides ja klassivälise töö korras.

Tööd kooli õppe-katseaias organiseeritagu nii, et iga õppe-katseaias töötav õpilane oleks teadlik tehtava töö ülesandest, selle töö bioloogilistest alustest ja agrotehnikast. Iga praktilise töö ettevalmistamisel peab õpetaja põhjalikult läbi mõtleva, missuguseid teadmisi süvendab õpilastes antud praktiline töö õppe-katseaias ja missuguseid vajalikke töövilumusi see õpilasele annab. Õigesti organiseeritud praktiline töö kooli õppe-katseaias võimaldab õpilastel rakendada praktikasse omandatud teoreetilisi teadmisi ja annab neile oskusi vaatluste, katsete ja põllumajanduslike tööde teostamiseks. Teisest küljest võimaldab praktiliste tööde täielik ärakasutamine anda õpilastele tõeliselt püsivaid teadmisi bioloogiast, tekitab neis uurimis- ja teadmishimu ning kasvatab neist aktiivseid looduse ümberkujundajaid.

Tutvustades õpilasi looduseadustega ja organismide elutegevusega, näitab bioloogia õpetaja õpilastele, kuidas nõukogude inimesed, avastanud need seadused, kasutavad neid põllumajanduslikus tootmises. Kõik see kindlustab ja rikastab õpilaste teadmisi bioloogiast. Sellepärast neis koolides, kus pühendatakse vajalikku tähelepanu õpilaste praktilistele teadmistele ja töödele kooli õppe-katseaias, on õpilaste teadmised bioloogiast konkreetsed, põhjalikud ja püsivad, nagu näit. Märjamaa, Ahja, Kurenurme, Are, Halliste ja Riisipere koolis ning reas teistes koolides.

Kahjuks paljude meie vabariigi koolide juhtkonnad ja sagedasti ka bioloogia õpetajad ise alahindavad kooli õppe-katseaias ja seal tehtavate praktiliste tööde suurt õpetuslikku ja kasvatuslikku väärtust. Sellele vaadatakse kui bioloogia õpetamise metoodika eriküsimusele, aga mitte kui tähtsale õpetuslikule ja kasvatuslikule ülesandele, mis hõlmab kooli kollektiivi tervikuna. Neis koolides jäävad sagedasti mitšuurinliku bioloogia praktilised tööd kas osaliselt või täiesti tegemata. Kooli õppe-katseaias planeerimine ja selles töö organiseerimine pole kooskõlas nende nõudmistega, mis praegu esitatakse bioloogia õpetamisele ja nõukogude koolile tervikuna. Taimede valik ja asetus neis aedades on juhuslikud, mille puhul pole arvestatud maapinna reljeefi ega pinnase koosseisu.

Sagedasti kasutatakse kooli õppe-katseaias ainult noorte naturalistide töölerakendamiseks, millele lisaks õppeaasta lõpul korraldatakse sinna 5. ja 6. klassi õpilastega paar ekskursiooni. Botaanika tunnid ei toimu kooli õppe-katseaias, keset elavat loodust, vaid klassis, kuhu tuuakse kooliaias mõni taim vaid vaatlemiseks. Õppe-katseaias töötatakse aga juhuslikes gruppides, ilma et õpetaja seletusi annaks ja õpilased töö käigus vaatlusi teeksid. Unustatakse, et paljasõnaline selgitamine üksinda, kuigi sellega kaasneb pinnapealne vaatlemine, pole kaugeltki küllaldane põllumajanduse teaduslike põhialuste tundmaõppimiseks. Põllumajandusliku tootmise teaduslike põhialuste omandamine õpilaste poolt võib toimuda edukalt siis, kui see on otsustavalt ja õigesti ühendatud praktiliste töödega kooli õppe-katseaias, kusjuures need tööd on omakorda orgaanilises seoses bioloogia õppeprogrammiga ja on allutatud kooli õppe-kasvatustöö üldistele ülesannetele. Kooli õppe-katseaias peab olema selleks omamoodi laboratooriumiks, kus teostatakse kõik bioloogiliste ainete õppeprogrammides ettenähtud katsed, vaatlused ja praktilised tööd.

„Kooli õppe-katseaias eesmärgiks on luua õpilastele vajalikud tingimused bioloogiaalaste teadmiste edukaks omandamiseks ja õpilaste

tutvustamiseks põllumajanduse teoreetiliste ja praktiliste põhialustega vastavalt polütehnilise hariduse ülesannetele koolis," märgitakse „Kooli õppe-katseaia põhimääruses“.

On loomulik, et kooli õppe-katseaias teostavad praktilisi töid ka teiste ainete õpetajad vastavalt nende ainete vajadusele. Nii võib matemaatika õpetaja teostada seal geomeetria alal mõõtmisi ja aritmeetilisi arvutusi katsete tulemustest; joonestamise õpetaja aga laseb valmistada aia üksikute osakondade plaane ning katsete tulemuste diagramme; geograafia õpetajal on kohane seal organiseerida ilmavaatlusi, milleks tuleb õppe-katseaeda rajada vastav meteoroloogiline väljak; keemia õpetaja korraldab siin praktilisi vaatlusi ja katseid mineraalväetiste mõju kohta, ent samuti keemiliste ainete kasutamise kohta põllumajanduslike kahjurite tõrjeks.

Kõik praktilised tööd kooli õppe-katseaias tuleb teostada põhjalikult läbitöötatud tootmisplaani alusel, mis koostatakse bioloogia õpetaja ja õppe-katseaia juhataja otsesel juhtimisel ning kogu kooli õpetajate kollektiivi aktiivsel kaastööl.

Enne kooli õppe-katseaia tootmisplaani koostamisele asumist peab bioloogia õpetaja tutvunema kohalike katsejaamade ja eesrindlike kolhooside saavutustega, et rakendada nende kogemusi ka kooli õppe-katseaias, samuti konsulteerima põllumajanduse vastavate eriteadlastega. Kooli õppe-katseaia tootmisplaani arutatakse läbi pedagoogilises nõukogus või ametiühingu tootmisnõupidamisel, kinnitatakse koolidirektori poolt ja lülitatakse üldisse õppe-kasvatustöö plaani.

„Kooli õppe-katseaia põhimääruses“ märgitakse, et „õppe-katseaia tootmisplaani määrab kindlaks: a) õppe-katseaia osakonnad ja nende pindala ühes kasvatatavate kultuuridega; b) kõigi õpilaste poolt vastavalt õppeprogrammile tehtavad praktilised tööd, katsed ja vaatlused; c) õpilaste poolt praktiliste tööde tegemise tähtsused ja korra; d) noorte naturalistide töö; e) õpilaste töö organiseerimise suveperioodil; f) põllumajandusliku inventari ja töövahendite vajaduse, seemned, istutusmaterjalid, väetised ning taimekahjurite tõrjeks vajalikud ained ja vahendid; g) loomatoitude (-söötade) vajaduse; h) loodetava saagi ja selle realiseerimise“.

Sama põhimääruse 6. punkt määrab kindlaks osakonnad, mis peavad esinema kooli õppe-katseaias. Sellega tehakse lõpp senisele süsteemitusele kooli õppe-katseaedades. Praegu on mõned koolid muutnud oma õppe-katseaia peamiselt lilleaiaks ja pööravad vähe tähelepanu teistele osakondadele. Mõned koolid püüavad oma õppe-katseaias tegelda võimalikult paljude katsetega, kusjuures need katsed on juhuslikud, ilma kindla eesmärgita. Niisugune plaanipäratu katsetamine ei anna vajalikke positiivseid tulemusi, vaid annab õpilastele väära kujutluse mitšuurinliku bioloogia ülesannetest ja looduse ümberkujundamise meetoditest.

Samal ajal teevad mitmed meie koolid, nagu näit. Ahja ja Märjamaa Keskkool ning teised väärtuslikke katseid, vääristades meie viljapuude aluseid Mitsuurinskite pärinevate pookokstega, kohandavad meie kliimale tehnilisi taimi jne.

Väga vähe tehakse veel meie vabariigi kooliaedades katseid põllumajanduslike kultuuridega kõrgete saakide saamiseks, vähe tegeldakse mullastiku ümberkujundamisega akadeemik V. Viljamsi õpetuse alusel. On ju koolilähedaste kolhooside külvikultuuride ja heina-

välja-külvikordade süsteemi sisseviimine, mitmesuguste külvi- ja väetuskatsete teostamine kooli õppe-katseaia tähtsamaid ülesandeid. On soovitatav, et katselapid oleksid vähemalt 5—6 m² pindalaga.

Kooli õppe-katseaias tehtavate praktiliste tööde olulisem osa toimub kevadel ja suvel, sellepärast tuleks õppe-katseaia tootmisplaan hiljemalt märtsikuu jooksul veel kord läbi vaadata ja viimistleda. Viimistletud plaaniga tuleks tutvustada kõiki õpetajaid, määrata kindlaks ja selgitada igale klassijuhatajale, kus hakkab töötama tema klass ja missugune on selles klassis tehtavate tööde temaatika. Tuleb välja töötada iga päeva kohta täpne kalenderplaan ja tööde graafik, kus oleks märgitud õppetundides tehtavad ja klassivälise töö korras tehtavad tööd, samuti ka õpilasorganisatsioonide ja ringide tööd.

See graafik arutatakse läbi komsomoli- ja õpilaskomitee koosolekul, pionieriorganisatsioonis ja klassikoosolekuil. Kooli komsomoli- ja pionieriorganisatsioon on siin õpetajaile esimesteks abilisteks.

Üldiselt peaksid töödest kooli õppe-katseaias võtma osa kõikide klasside õpilased, ka nende klasside õpilased, kelle õppeprogrammis pole otseselt praktilisi töid õppe-katseaias ette nähtud. Häid juhendeid selleks annab Eesti NSV Haridusministeeriumi metoodiline kiri kooli õppe-katseaedade kohta.

Meie vabariigis leidub veel koolide õppe-katseaedu, kus suvel, seoses õpetajate puhkusega, seisab igasugune töö ja aias lokkab seetõttu umbrohi; mõnikord märgad niisuguses aias vaid pionieri või noort naturalisti, kes püüab jagu saada võimust võtnud umbrohust või kastab mõnda janust närbuvat taime. Neil juhtumel tuuakse „põhjuseks“, et kõik õpetajad on suvepuhkusel ja õpilased ei tahtvat suvel kooli õppe-katseaeda töötama tulla. Niisugused „põhjendused“ kõnelevad kooli juhtkonna ja bioloogia õpetaja saamatusest või halvemal juhul — lohakusest. Teadupärast juba kooli õppe-katseaia tootmisplaanis näidatakse ära, mis ajal üks või teine töötaja kooli tehnilise ja pedagoogilise personaali hulgast suvepuhkusel viibib, kusjuures sel puhul peetakse silmas praktiliste tööde organiseerimise ja juhtimise vajadust kooli õppe-katseaias. Ei tohi lubada, et õpilaste praktiline töö kooli õppe-katseaias toimuks suvevaheajal pedagoogilise juhtimiseta. Kui kooli õppe-katseaias tehtav praktiline töö on seotud vaatluste ja katsete korraldamisega, kui õpilastele selgitatakse iga töö vajalikkust ja eesmärki, kui kõike seda tööd, mis õpilane suvevaheajal õppe-katseaias teeb, ka arvestatakse ja hinnatakse nagu muudki õppetööd, on iga õpilane huvitatud tööst kooli õppe-katseaias ja töötab seal meeldi.

Praktilised tööd kooli õppe-katseaias tuleb korraldada nii, et seal ei nokitseks iga päev üks-kaks õpilast, vaid et töö toimuks üks või kaks korda nädalas (vastavalt vajadusele) suurema õpilaste grupiga, sest siis on sootu hõlpsam korraldada selle töö pedagoogilist juhtimist.

Lõppkokkuvõtte kooli õppe-katseaias tehtud praktilistest töödest tehakse muidugi sügisel, pärast saakide koristamist. Siis tuleb korraldada vastav näitus, mis kajastaks seda tööd tervikuna, mis suvevaheajal kooli õppe-katseaias tehti — saagid, katsete tulemuste diagrammid, herbaariumid, vaatluspäevikud jne. Näitusele tuleb kutsuda lastevanemaid, partei, komsomoli ja nõukogude töötajaid, kohalike kolhooside ja sovhooside esindajaid jt. Õpilaste praktilistele töödele osu-

tatud tähelepanu innustab neid edaspidi veelgi hoolikamalt suhtuma sellesse töösse.

Peab ütlema et meie haridusorganid, eriti rajoonide haridusosakonnad, ei hinda veel koolide õppe-katseaedade suurt õpetuslikku ja kasvatuslikku väärtust ning aitavad väga vähe koole õppe-katseaedade rajamisel ja praktiliste tööde organiseerimisel. Rajoonide haridusosakondadel tuleks hiljemalt märtsikuus korraldada nõupidamine koolide direktoritega ja bioloogia õpetajatega, kus põhjalikult läbi arutada kooli õppe-katseaia põhimäärus ja Eesti NSV Haridusministeeriumi metoodiline kiri kooli õppe-katseaedade töö kohta ning töötada välja konkreetsed abinõud kooli õppe-katseaedade olukorra parandamiseks. Rajoonide haridusosakonnad peavad koole abistama agrotehnilise nõuandega, leppides selleks kokku põllumajandusosakonna vastava ala spetsialistidega, samuti koolidele abiks olema vastava põllumajandusliku inventari ja mineraalväetiste hankimisel. Rajoonide haridusosakondade inspektorid peavad juhendama ja kontrollima praktilisi töid koolide õppe-katseaedades reeglipäraselt, eriti kevadisel ja suvisel perioodil.

Meie vabariigi koolidel ja haridusorganitel tuleb tõsiselt parandada oma tööd koolide õppe-katseaedade alal. Praktiline töö koolide õppe-katseaedades tuleb organiseerida nii, et see laiendaks õpilaste teadmisi mitšuurinliku bioloogia alustest, süvendaks neis dialektilis-materialistlikku maailmavaadet ja valmistaks neid ette praktilisele elule.

Viktor Kingissepa osast eesti kirjanduses.

E. SÖGEL.

24. märtsil k. a. möödub 65 aastat V. Kingissepa sünnist.

Viktor Kingissepal, silmapaistval eesti bolševikul-revolutsionääril, on eesti ajakirjanduse ja eesti kirjanduse ajaloos väljapaistev koht nii proletaarse ja demokraatliku kirjanduse bolševistliku suunajana kui ka kirjanduskriitiku-publitsistina. Viktor Kingissepa nimetatud tegevuse uurimine ja tema osa väljaselgitamine eesti kirjanduse ajaloos on alles algstaadiumis. Tema kirjanduslik-publitsistlikust tegevusest aastail 1906—1912 ei ole senini veel välja selgitatud peaaegu mitte midagi. Rohkem andmeid on, kuigi ka need pole kaugeltki täielikud, tema tegevusest Oktoobrirevolutsiooni eelsel perioodil alates 1912. aastast. Tema publitsistlik-kirjanduslik tegevus Oktoobrirevolutsiooni järgsel perioodil on üldisemalt tuntud materjali põhjal, mis on koondatud tema teosesse „Kellele iseseisvus, kellele ike“ ning üksikute artiklite põhjal, mis on avaldatud sõjajärgsel perioodil (näit. „Wilsoni heeringa eest“, „Meie võidame“ jt.).

Käesolevate ridade ülesandeks on avaldada mõningaid mõtteid Viktor Kingissepa osast eesti kirjanduse ajaloos Oktoobrirevolutsiooni eelsel perioodil, alates revolutsioonilise liikumise tõusu ajajärgust.

Aastail 1912—1917 on eesti proletaarsele kirjandusele iseloomustav uue revolutsioonilise tõusu mobiliseerimine, selle hoogustamisele kaasaaitamine; proletaarne kirjandus paljastas kodanluse „töölisesõbra“ maski, andis vastulööke kodanluse natsionalistlikule ja šovinistlikule propagandale, sisendas bolševistlikku tõe suhtumises Esi-messe maailmasõtta, paljastas lõplikult „Noor-Eesti“ rühmituse rahvastase olemuse ja kogu kodanliku kultuuri ja kirjanduse reaktsoonilisuse, võitles pärast Veebruarirevolutsiooni kodanlik-demokraatliku revolutsiooni edasiarendamise eest sotsialistlikuks revolutsiooniks. Oma võitlusülesannete täitmisel kasutasid proletaarsed kirjanikud mineviku ja kaasaja demokraatlikku kirjandust, toetasid ja ergutasid demokraatlikke kirjanikke nende progressiivses tegevuses.

Käsitletava perioodi eesti proletaarne kirjandus areneb VSĐT(b) Partei otsese suunava ja juhtiva mõju all. Kogu selle perioodi eesti rahvaliku kirjanduse arengus on otsustava tähtsusega Lenini ja Stalini õpilase, bolševiku-publitsisti Viktor Kingissepa mõju, tema organiseeriv ja suunav tegevus. Märkisin seda juba mõni aeg tagasi („Nõukogude Kool“ nr. 8, 1951) õige väheste otseselt V. Kingissepa puudutavate materjalide ning proletaarse kirjanduse väljaannete suuna ja

temaatika vastastikuse võrdlemise ja sellest järelduste tegemise põhjal. Materjalide täiendaval uurimisel leidis see seisukoht üha veenvamat kinnitust. Püüame anda sellest mõningad esialgsed kokkuvõtted.

1. Viktor Kingissepp ühes rahvuskultuuris esineva kahe kultuuri leninliku õpetuse õige mõistjana ja konkreetse rakendajana eesti kultuuri valdkonnas.

V. Kingissepp näitab oma artiklites ajalehtedes „Kiir“ ja „Töö Hääl“, et kodanluse poolt ühtseks propageeritud eesti rahvuses ja ühtseks kuulutatud eesti kultuuris on tegelikult kaks kultuuri. Tema artikleist selgub, et on olemas eesti proletaarne ja demokraatlik kirjandus ning eesti kodanlik kirjandus. V. Kingissepp rõhutab, et eesti kodanluse kultuur on ekspuaterijate kultuur, millele on eeskujuks ja õpetajaks balti sakslastest ekspuaterijate kultuur. „Tuletame ainult meelde,“ kirjutab ta „Kiires“ nr. 24, 1913. a., „missugused need on, kust kohalt need oma „hariduse“ on saanud, kes eesti elu edendavad. Balti sakste vaimlised sohilapsed, vihatud ja ometi salaja imestatud herrasrahva kommete järeleaimajad, välise hiilguse ees küürutajad, — need on meie „juhtiv ollus“.“

Ei saa jätta märkimata, et see suure põhimõttelise tähtsusega järeldus, mille V. Kingissepp teeb, ei ole juhtnööriks ainult käsitletava perioodi eesti kirjanduse ajaloo mõistmisel, vaid see on maksev kogu eesti kirjanduse ajaloo suhtes, tuletame vaid meelde Jannseni ja Hurda (keda kodanlus näitas eesti kirjanduse ajaloo progressiivsete kujudena, kusjuures selle käsituse igandid ulatusid veel meie aega) kirjanduslikku tegevust XIX saj. 2. poolel ja me näeme, et just need kirjanikud, keda kodanlus käsitas eesti kirjanduse rajajatena, toetusid manduval saksa ekspuaterijate kultuurile, seadsid selle eesti kultuuri aluseks. Sellest samast seisukohast juhindusid kodanluse kirjandusloolased eesti kirjanduse ajaloo periodiseerimisel. Nad väitsid, et balti sakslaste rahvavaenulikkust nn. vaimulikkust ja ilmalikkust kirjandusest algavat eesti kirjanduse ajalugu. Niisugune käsitus lähtus sellest väärist eeldusest, et saksa röövllutajad olevat toonud eesti rahvale kultuuri. Alles meie päevil on need kodanluse tendentslikud seisukohad kummutatud ja on selgesti näidatud, et saksa vallutajad ei toonud eesti rahvale kultuuri, et saksa ekspuataatorite kultuur ei ole eesti kultuuri aluseks, sest eesti rahvas on, nagu iga teine rahvas, loonud ise oma kultuuri, õppides seejuures kultuurilises arenemises kaugemale edasi jõudnud suurelt vene rahvalt, et eesti ilukirjanduse aluseks on rahvahulkade poolt loodud suuline rahvalooming — rahvaluule.

Siit järeldub, et kui me oleksime põhjalikumalt ja varemini õppinud leninlikku õpetust kahest kultuurist ühes rahvuskultuuris, oleksime varem uurinud Kingissepa põhimõttelist seisukohta selles küsimuses kui leninliku õpetuse konkreetset rakendust eesti kirjanduse valdkonnas, siis oleks meil olnud võimalus palju varem purustada kodanlikud kontseptsioonid ja nende igandid eesti kirjanduse ajaloo ja konkreetsete kirjanike käsitluse küsimustes.

Toetudes marksismi õpetusele sellest, et inimeste vaated, ideoloogia on sõltuv inimeste ühiskondlikust olemisest, kirjutab V. Kingissepp

1913. a.: „Mõisnik ja saunamees, miljonär ja tööline, haritlane ja taluslane — igaüks neist saab oma viisi kõlblusest, õigusest, kommetest aru... Sellesama olukorra vastupeegeldust näeme kirjanduses.“ Nii näemegi Kingissepa artikleid lugedes, et ta selgesti mõistab ja seab ka lugejatele ülesandeks mõista, et igal rahvusel ja ka eesti rahvusel on kaks kirjandust: kodanluse huve teeniv kirjandus ja rahvahulkade huve teeniv kirjandus demokraatliku ja proletaarise kirjanduse näol, kusjuures rahvaliku kirjanduse eesrindlikuks tuumikuks on proletaarne kirjandus.

V. Kingissepp näitab, et valitseva korra esindajate vaimusünnituse tulemusel valmivad kodanliku kirjanduse tooted, mis teenivad valitsevat klassi. Analüüsides M. Mõtslase raamatut „Kusta Poland“, näitab V. Kingissepp artiklis „Ilukirjandus kihutusabinõuna“, et kodanliku kirjaniku hing on „... klassihuvidest, erakonna sihtidest ja propagandast (parteituse loosungi all — E. S.) nii läbi imunud, et tema teos... propaganda brošüürina koorest puhkeda võib“. Ta näitab, et Mõtslane kodanluse teenrina teostab ilukirjanduslikus teoses Tõnissoni euerakonna propagandat, ülistades taluperemeest-ekspluaatorit. Iseloomustades niisugust kirjandust ütleb Kingissepp, et samal ajal ei üllata meid ka see, „... kui säärase kunsti toode siiski streigimurdjaid kangelastena ja proletaarset ühistunnet ja ohvrimeel-sust vaimse närususena kujutab“.

V. Kingissepp iseloomustab kodanluse kirjanduse mannetust, näidates, et sellel ei ole kusagilt endale jõudu ammutada. Ta ütleb, et ekspluateerijaid teeniva kirjanduse tooted on niisugused, „... mis kõnelevad värvita ja abita keeles, sest et nad vennavaenulist võitlust peavad, pankrotti jääva äri olemise eest viimast jõudu kokku võtavad“ („Kiir“ nr. 24, 1913. a.).

V. Kingissepp paljastab ühe iseloomuliku võtte, mida kodanlus kasutas teda teeniva kirjanduse „arendamiseks“. See on kirjanike äraostmise poliitika. Kingissepp ütleb, et niisugune kirjandus, kodanluse agitatsioonivahend, on ka kodanluse poolt toetatav, on Eesti Kirjanduse Seltsi „toetusrahade vääriline“. See on üldistav paljastus eesti kodanluse kirjanduspoliitika kohta sellel perioodil kui ka hiljem. Meenutame vaid Eesti Kirjanduse Seltsi jt. organisatsioonide toetus- ja premeerimispoliitikat sel ajajärgul (Kitzbergi reaktsioonilise näidendi „Tuulte pöörises“ jt. premeerimine jms.). Eriti organiseerituks muutus see kodanlikus Eestis „kultuurkapitali“, nn. riigivanema ja nn. presidendi preemiate jt. andmise näol nendele kirjanikele, kes võltsisid eesti rahva ajalugu, ülistasid kodanluse klassisõda ja fašiseerimise poliitikat (Kivikas, Hindrey, A. Mälk jt.). Et preemiad määrati silmakirjaks ka üksikutele demokraatlikele kirjanikele, näit. Tammsaarele, see ei muuda premeerimispoliitika üldsuunda, vaid on ainult kodanluse demagoogiliste maskeerimisvõtete tõestajaks. See V. Kingissepa üldistav paljastus juhib meie tähelepanu kirjanduse ajaloo uurimisel kodanluse äraostmispoliitika analüüsimisele ja vastavate järelduste tegemisele.

Iseloomustanud kodanlikku kirjandust kui ekspluataatoreid toetavat ja ekspluataatorite poolt toetatud kirjandust, aga ometi jõuetut ja mannetut, oma klassiga koos manduvat kirjandust, annab V. Kingissepp iseloomustuse ka rahvahulkade huve teenivale kirjandusele. Ta näitab, et ekspluataatorlikus ühiskonnas on eksisteerinud ja eksistee-

rib demokraatlik kirjandus, mis paljastab ekspluateerimist ja vägi-valda. Näitena toob ta Boccaccio't ja Emile Zola'd väliskirjandusest („Kiir“ nr. 24, 1913), rõhutab eriti vene revolutsioonilis-demokraatliku satiiri meistri Saltõkov-Štšedrini osa („Rahvaleht“ nr. 7, 1913), hindab kõrgelt eesti kriitiliste realistide Petersoni ja Vilde loomingu paremiku. Eduard Vilde võitlevat loomingut arvesse võttes nimetab V. Kingissepp Vildet „eesti kuulsaks kirjanikuks“.

V. Kingissepp näitab samal ajal, et rahvaliku kirjanduse tuumikuks, eesrindlikuks jõuks on noor, proletaarne kirjandus. Kingissepp hindab proletaarset kirjandust väga kõrgelt. Ta näitab, et proletaarse ja kodanliku kirjanduse vahel on suur ja lepitamatu vahe, sest vastandina kodanlikule kirjandusele teenib proletaarne kirjandus vana ühiskonnakorra kukutamise otseseid eesmärke; neile „... annab teadmine“, ütleb Kingissepp, „et nad õiguse nimel väljas on, jõudu oma vaimuavaldustes teravalt ja kindlalt välja astuda“ („Kiir“ nr. 24, 1913). Seega järeldub V. Kingissepa seisukohast, et proletaarne kirjandus on jõuline kirjandus seepärast, et tal on jõuallikaks teadmine oma võitluse, töörahva võitluse õigsusest ja üllusest. Nendest põhimõtetest juhindus V. Kingissepp ka eesti proletaarse kirjanduse suunamisel ja juhtimisel nii käesoleval perioodil kui ka hiljem.

2. V. Kingissepp eesti proletaarse kirjanduse ja ajakirjanduse organiseerijana ja suunajana.

Me juba märkisime, et kõnesoleva aja eesti kirjanduse arengus on otsustava tähendusega bolševike partei Keskkomitee häälekandja „Pravda“ juhtiv ja suunav mõju. Bolševistlik „Pravda“, mille esimene number ilmus teatavasti 5. mail 1912. a., pidi, nagu märkis seltsimees Stalin, „... eesrindlikel töelistel aitama koondada partei lipu ümber uueks võitluseks ärganud, kuid poliitiliselt mahajäänud vene tööliklassi lai kihte. Just sellepärast seadis „Pravda“ endale üheks ülesandeks kirjameeste väljaarendamise tööliste eneste seast... töölisel-kirjamehed ei lange valmitena taevast alla, nad kujunevad ainult aegamööda, kirjanduslikus töös.“¹

Nendes seltsimees Stalini sõnades on esile toodud „Pravda“ organiseeriv ja ideeliselt suunav mõju kõigi Venemaa rahvaste rahvaliku, eeskätt just proletaarse kirjanduse arenemisele uue revolutsioonilise tõusu tingimustes. Meenutame, et „Pravda“ avaldas ajavahemikul 1912—1914 ligi 1000 kirjandusteost (luuletusi, jutustusi, olukirjeldusi) ja kirjandusele pühendatud artiklit. Siin ilmus uusi töid juba tuntud vene proletaarseilt kirjanikelt, nagu näit. M. Gorkilt jt., ent samuti oma kirjanduslikku tegevust alustanud Novikov-Priboilt, Gladkovilt jt. (teosed „Kaevanduses“, „Kangur“, „Treial“ jt.). Ainult Demjan Bednõi üks avaldas „Pravdas“ 2 aasta jooksul ligi 100 tööd (eriti tema lühikesed luuletused jpm.).

V. Kingissepp mõistis õigesti proletaarse ajakirjanduse ja kirjanduse osa ning tähtsust. „Pravda“ eeskujul hakati Eestis välja andma ajalehte „Kiir“ Narvas. Selle esimene number ilmus 15. (28.) juunil 1912. a. V. Kingissepp paljastas ajalehes likvidaatorite ja oportunistide tegevust ning tema eestvõttel tunnistati „Kiir“ VSDT(b) Partei

¹ J. Stalin, Teosed, 5. köide, Tallinn, 1948, lk. 126.

Keskkomitee Venemaa büroo poolt bolševistlikuks ajaleheks. Kingissepa juhtimisel kujunes bolševistlik „Kiir“ ja selle järglane „Töö Hääl“ eesti rahvalikku kirjandust, eeskätt proletarset kirjandust organiseerivaks ja suunavaks keskuseks. Kahe ilmunisaasta jooksul avaldas „Kiir“ üle saja ilukirjandusliku töö ja kirjanduskriitilise artikli. Korduvalt avaldas siin oma töid proletaarne kirjanik V. Buk (poeem „Lina“, rida kirjanduskriitilisi artikleid jms.). Tuntud proletarsete kirjanike (V. Buk, Lilienbach jt.) kõrval esinevad oma arvamustega kirjanduse kohta paljud töölised vabrikutest ja tehastest.

Kirjanduskriitiliste artiklite avaldamisega etendasid „Kiir“ ja tema järglased juhtivat osa eesti proletarsete kirjanduskriitika arendamisel. Suunav ja juhendav tähtsus on neis ajalehtedes avaldatud V. Kingissepa artiklidel („Teravused, jämedused ja sõim“, „Kiir“ nr. 24, 1913. a. jt.).

Bolševistlik „Kiir“ oli eeskujuks eesti proletarsete kirjanduse teistele väljaannetele (Lilienbachi albumitele jne.). Nii näiteks avaldati Lilienbachi albumis „Edasi“ V (1912. a.) otsese äratrükina artikkel „Sõjakoleused ja kunst“, mis on suunatud imperialistliku sõja ettevalmistajate vastu, kusjuures üks aktuaalne küsimus — võitlus sõja vastu, seotakse teise aktuaalse küsimusega — võitlusega realismi eest kunstis (suure vene kunstniku Vereštšagini tõetruude tööde näite varal).

Bolševistlik „Kiir“ ja tema järglased pühendasid palju tähelepanu proletarsete kirjanike loomingu ideelise selguse ja jõulisuse ning kunstimeisterlikkuse tõstmise küsimustele. Siinjuures juhitakse tähelepanu vajadusele õppida vene kirjandusest, eeskätt Maksim Gorkilt. 1913. a. tutvustati „Kiires“ Maksim Gorki artiklit „Kirjanikest-iseõppijatest“ (1911. a.). Teatavasti analüüsib selles artiklis suur vene proletaarne kirjanik Maksim Gorki kirjanduslikku materjali, mis ta oli saanud enam kui kolmesajalt töölisautorilt. Niisuguse materjali avaldamine oli kahtlemata tõukejõuks proletarsete kirjanduse arendamisele Eestis.

Ja lõpuks tuleb rõhutada, et Narva „Kiires“, „Töö Hääl“ (1914. a.) ning seejärel „Töölises“ (1917. a.) on avaldatud V. Kingissepa artikkelid, mis näitavad kahe kirjanduse olemasolu eesti kirjanduses ja käsitlevad nende olemust, millest meil oli juttu eespool; neis ilmuvad tema artiklid, mis annavad leninlike seisukohtade alusel õige hinnangu eesti kultuuripärandi küsimustele; neis avaldatakse tööd, mis viivad lõpule „Noor-Eesti“ ideelise purustamise, millest kõneleme allpool.

Sellisel etendas Viktor Kingissepp eesti rahvalikku, eeskätt proletarset kirjandust organiseerivate keskuste — ajalehtede — looja ja juhtija, nende suunaja ja juhendaja osa. „Tööraha sõjariistad klassivõitluses,“ kirjutas V. Kingissepp ise nende ajalehtede kohta, „saavad kord-korralt täielisemaks, kui Venemaa töörahas peale mustade reaktsioonaaastate uuesti poliitilisele elule ärkas, lõi ta enesele uue võitluse abinõu — oma ajakirjanduse“ („Töö Hääl“ nr. 34, 1914).

Lenini-Stalini ustava õpilase V. Kingissepa tegevus bolševistliku ajakirjanduse ja kirjanduskriitika organiseerimisel revolutsiooniliste rahvahulkade huve teeniva kirjanduse edendamiseks jääb eesti nõukogude kirjanduskriitikuile alatiseks eeskujuks.

3. Viktor Kingissepp kodanliku kirjanduse halastamatu bolševistliku paljastajana.

Eesti kodanlust teeniv kirjandus tegi perioodil 1912—1917 meeletlikke pingutusi, et võidelda revolutsioonilise liikumise hoo pidurdamiseks. Ta suunas poliitikas pealöögi marksismi ja töölisklassi vastu, olles vahendiks imperialistliku sõja vallutuseesmärkide kinnimätsimisel. Kodanlust teeniv kirjandus andis selliseid kirjandustooted, mille ülesandeks oli uimastada ja mürgitada töörahva teadvust, tegi maha kõike progressiivset, kasutas võitluses proletaarse kirjanduse vastu kohut, tsensuuri ja laimu ning eitas lähema ja kaugema mineviku progressiivset kirjandust, püüdes tõestada, et eesti kirjanduses ei ole kaht kirjandust, vaid on ainult üks: uusromantism.

Nende, juba varem tarvitatud võtete kasutamiseks rakendas kodanlus uut taktikat. Kui kodanliku kirjanduse väljaannetes veel Stolõpini reaktsiooni perioodil võis näha avalikult reaktsioonilist palet, siis nüüd varjati seda „tööliste sõbra“, „revolutsioonilisuse“, „parteituse“ maskiga. Selle taktika muutuse tingis revolutsioonilise liikumise tõus, need purustavad löögid, mis eesti proletaarne kirjandus (J. Liliensbach, O. Münther jt.) oli andnud perioodil 1909—1911. Kodanluse taktika muutmist tingis eesti proletaarse kirjanduse sihikindel, võitlev ja koordineeritud tegevus, mis toimus bolševistlike ajalehtede ja Viktor Kingissepa juhtimisel. Proletaarse kirjanduse ette tõusis ühe ülesandena kodanluse reaktsioonilise kirjanduse võtete, sealhulgas eriti taktikat muutnud „Noor-Eesti“ rühmituse otsustav paljastamine. Selle võitluse lippu kandis Viktor Kingissepp.

Seega on periood 1912—1917 eesti kirjanduses rahvaliku, eeskätt proletaarse ja kodanliku kirjanduse ägeda võitluse ajalooks.

Teatavasti oli kodanliku kirjanduse üheks võtteks eitada kahe kirjanduse ja nendevahelise võitluse olemasolu eesti kirjanduses, milleks jutlustati eesti kirjanduse ühtse voolu arenemise „teooriat“. Selle „teooriakese“ esitas reaktsioonilise kirjanduse üks ideolooge (Tuglas) võitluses proletaarse kirjanduskriitika paljastuste vastu. Selle koostisosaks oli eesti kriitilise realismi ning eesti proletaarse kirjanduse olemasolu eitamine ning siit — väljamõeldud eeldustest väljamõeldud järelduse tegemine: olevat olemas ainult üks eesti kirjandus käsitletaval perioodil: uusromantism kui „revolutsiooniline“ kirjandusvool. Niisuguse väitega astus Tuglas välja 1910. a. Kaks aastat hiljem astus ta uuesti välja eesti kirjanduse kaugema ja lähema mineviku progressiivse pärandi vastu, alates rahvaluule halvustamisega ja lõpetades eesti kriitiliste realistide Vilde ja Petersoni loominguga paremiku mahategemisega.

Viktor Kingissepp seadis kodanlikule, kultuuripärandi laialipillamist taotlevale seisukohale vastu leninlikud seisukohad kultuuripärandi hindamise küsimustes. Tundes V. I. Lenini artikleid „Lev Tolstoi kui Vene revolutsiooni peegel“ (1908), „L. N. Tolstoi“ (1910) jt., mis on kirjanduse marksistliku analüüsi eeskujudeks, hindas V. Kingissepp kirjanikke seoses ajaloolise olustikuga ja rahva huvide seisukohalt, kelle võitlusele vabaduse eest peab kirjanik kaasa aitama elu tõetruu peegeldamisega.

V. Kingissepp näitas oma tegevusega, et kirjandust ja kirjanikke tuleb hinnata igakülgsest, nende loominguga kõiki külgi arvesse võttes,

nende häid külgi rõhutades ja puudusi ning vigu paljastades. Nii hindas ta kõrgelt jõulist ühiskonnakriitikat eesti kriitiliste realistide Vilde ja Petersoni loomingus, samal ajal aga arvustas ta teravalt nende loomingus esinevat piiratust, näiteks Vilde vigu, kes ei suutnud mõista Oktoobrirevolutsiooni maailmaajaloolist tähtsust. Rakendades kultuuriloomingusse suhtumise leninlikke seisukohti eesti kirjanduse valdkonnas, näitas V. Kingissepp kätte õiged teed kirjanike ja kirjandusteoste hindamiseks. Ei saa olla kahtlust, et kui Nõukogude Eesti kirjandusteadlased oleksid õppinud Kingissepalt leninliku õpetuse kasutamist eesti kirjanduse konkreetsetel materjalil, siis oleks meil näit. Vilde ja teiste eesti kriitiliste realistide looming hulga varem ja operatiivsemalt ümber hinnatud. Tegelikult käsitati meil veel 1950.—1951. aastani Vilde loomingut ühtlase tõusva arenemisteena, tulemata sellele, et Vilde ei suutnud enam anda võitlevat loomingut siis, kui ta sattus II Internatsionaali oportunistlike sotsiaaldemokraatlike parteide mõju alla, et Vilde suutis anda ja andiski oma loomingu võitleva osa viibides Venemaal kui maailma revolutsioonilise tööliikumise keskuses, kus kõike progressiivset suunavaks jõuks oli bolševike partei. V. Kingissepa artiklid Vilde kohta annavad meile ka teise metodoloogilise juhendi kriitiliste realistide hindamiseks Oktoobrirevolutsiooni ajaloolise tähtsuse mõistmist arvesse võttes.

Selliselt vastandas Kingissepp kodanluse kirjanduspoliitikale, mis seisis progressiivse kirjanduspärandi laialipillamises, leninliku suhtumise kirjanduspärandisse. Sellise tegevusega näitas V. Kingissepp juba omal ajal, et kriitiline realism, mille kodanlikud natsionalistid, kirjanduse ühtse voolu „teoreetikud“, kuulutasid kadunuks, oli, on ja jääb töörahva hulkade kasvatamise vahendiks.

Kodanlikud natsionalistid kuulutasid olematuks ka proletaarse kirjanduse, nii vene kui ka eesti proletaarse kirjanduse. Nende seletuse järgi olevat ainuke revolutsiooniline kirjandus uusromantism. Õige hinnangu andmisega proletaarsele kirjandusele, oma organiseeriva, juhtiva ja suunava tegevusega proletaarse kirjanduse arendamisel revolutsioonilise liikumise uue tõusu aastail ja hiljem näitas V. Kingissepp mitte üksnes seda, et proletaarne kirjandus on olemas vene, eesti ja teiste rahvaste proletaarse kirjanduse näol, vaid et see kirjandus on sisult ja vormilt jõulisem vanast, kodanlikust kirjandusest, mis teenib manduvat kodanlust. Kodanlus peitis need Kingissepa mõtted sügavale arhiividesse aastakümneiks ning vaikides Kingissepast vaikus ka eesti proletaarsest kirjandusest. Seda poliitikat püüdsid jätkata kodanlikud natsionalistid Nõukogude Eestis ja alles EK(b)P Keskkomitee VIII pleenumi otsuste täitmise käigus tõsteti eesti proletaarne kirjandus uuesti teda väärivale kohale.

Seega võime kokkuvõtteks öelda, et Viktor Kingissepal on suured teened eesti kirjanduse ühtse vooluna arenemise kodanliku „teooria“ purustamisel ja kultuuripärandi marksistlikul käsitamisel. See on aga hindamatuks abiks eesti nõukogude kirjandusteadlastele eesti kirjanduse ajaloo periodiseerimisel ja koostamisel.

V. Kingissepale kuulub juhtiv osa ka eesti kodanluse kirjanduse teiste maskide paljastamisel, nagu selleks on kodanlike ajakirjade ja kirjanike „töölistesõbra“ ja parteituse mask. „Kiires“ nr. 24, 1913. a. näitab ta, kuidas ekspluateerivad klassid on alati suhtunud

raevuga nendesse kirjanikesse, kes arvustasid valitsevate klasside variserlikku moraali, ning et see raev muutub metsikuks hädakisaks võitluses proletarise kirjanduse vastu. 1914. a. „Töö Hääles“ kirjutab ta „Tallinna Teataja“ „töölisesõbralikkuse“ tõelise palge kohta: „Sotsiaalvabameelne „Tallinna Teataja“ kirjutab sellepärast igas numbris midagi töölistele, et tööliikumist maha teha,“ et „Tallinna Teataja“ ülesandeks on „...töölisklassi ettevõtete mahategemine tööliste huvide eest võitlemise lipu all“.

Need on vaid üksikud näited V. Kingissepa arvukatest väljaastumistest kodanluse „töölisesõbralikkuse“ paljastamiseks. Kodanliku kirjanduse teise maski — parteituse maski — paljastamise klassikaliseks näiteks on V. Kingissepa artikkel „Ilukirjandus kihutusabinõuna“, mis ilmus 1914. a. ajalehes „Töö Häälel“. Ta ütleb siin, analüüsides ilukirjanduse toodet, mis on nagu eduerakondliku „Postimehe“ juhtkirja peegeldus: „Ilukirjandus ja kunst üleüldse on toekas sõjariist kodanluse arsenalis. Arusaadav, et seda juba ja nimelt sellepärast klassivahedest ja huvidest kõrgemal seisvana kujutama peab.“

Nagu kokkuvõtteks Viktor Kingissepa tegevusest kodanliku kirjanduse reaktioonilisuse paljastamisel Oktoobrirevolutsiooni eelsel perioodil on aga kodanluse kirjanduse reaktioonilise tuumiku „Noor Eesti“ täielik paljastamine tema poolt.

„Noor-Eesti“ paljastamises tegid suure töö eesti proletarised kirjanikud ja kirjanduskriitikud juba Stolõpini reaktsiooni aastail J. Lilienbachi, O. Müntheri, G. Tikerpuu jt. näol. Kuid „Noor-Eesti“ jätkas eksisteerimist ja seda peamiselt just sellepärast, et kodanlus kõigi vahenditega (ajakirjad, ajalehed, eduerakond jms.), kasutades reaktioonიაega, hoidis ülal oma ideoloogilist rünnakrühma. J. Lilienbach ütles tabavalt selle kohta: „Noor-Eesti on saanud end laiaks puhuda seepärast, et „Postimehe“ kiidetud „vabad olud“ selleks vabaruumi on muretsenud. „Noor-Eesti“ tutu, „Postimehe“ ja „Eesti Kirjanduse“ lutu ning „Päevalehe“ nobe uuu sinna juurde, iseenesest nii nõrk ja alaväärtusline muusika kostab nii selgesti üle maa, et meie maa nii väike ja seegi rahustatud on.“

Olukorra muutudes, uue revolutsioonilise tõusu saabudes selgus, et kodanluse ühisel rindel eduerakonnast „Noor-Eestini“ tuleb muuta oma taktikat. „Noor-Eesti“ liidrid tundsid väga hästi, et avaliku reaktioonilisuse lipp tuleb peita ning samale mustale lipule joonistada „tööliste sõbra“ nägu, teeselda marksismisõbralikkust, näiliselt lüüa lahku Tõnissoni eduerakonnast, kes ainukese lubatud eesti parteina Stolõpini reaktsiooni tingimustes oli end kompromiteerinud. Oma mõju suurendamiseks rahvahulkades jätkati juba reaktsiooni ajal alustatud tegevust (muidugi varjatult) „eesti rahva huvides“ igat liiki majanduslike ja kultuuriliste seltside loomiseks. „Noor-Eesti“ hakkas agaralt tegelema raamatukogudega. Eesti Kirjanduse Seltsi (kus ametlikult oli juhtiv Jaan Tõnisson) juurde loodud raamatukogude korraldamise osakond viidi üle „Noor-Eesti“ juurde. Seega hakkas „Noor-Eesti“ andma juhtnööre ja koostama nimekirju soovitatavate raamatute kohta.

V. Kingissepp näitas („Kiires“ nr. 52—53, 1913. a.) selle „kultuurilise tegevuse“ rahvavastast olemust, juhtides tähelepanu sellele, et „Noor-Eesti“ ninamehed jätsid oma nimekirjadest välja teosed, mis kõnelesid tööliikumisest, töörahva elust, et jäeti välja näit. Ed. Vilde

romaane, selle asemel propageeriti aga reaktsoonäride V. Reimani jt. teoseid.

Kõige tähtsam V. Kingissepa tegevuses sel perioodil on aga „Noor-Eesti“ olemuse täielik paljastamine G. Suitsu paljastamise näol. „Noor-Eesti“ liider Gustav Suits muutus sel perioodil eriti aktiivseks. Tema oli „Noor-Eesti“ eelkäija, milleks oli album „Kiired“, ideoloogiline suunaja sajandi algul. Ta oli „Noor-Eesti“ asutaja, selle albumite ja ajakirja toimetaja ja kaastöötaja. Suits oli ka see, kes töötas välja pankroteeruma hakkava „Noor-Eesti“ päästmiseks uusi võtteid. Neid oli palju. Tõnissoni ajalehes „Elu“ avaldati juba kohe pärast 1907. a. 3. juuni riigipööret tema kõne, kus ta, nimetades ennast revolutsiooni pooldajaks, astus välja revolutsioonilise marksismi vastase programmiga, II Internatsionaali oportunistlike seisukohtadega. 1912. a. oktoobris pidas Suits, kui järjekordne „Noor-Eesti“ üritus — ajakiri „Noor-Eesti“ — oli pankroteerunud, kõne „Noor-Eesti“ lähematest ülesannetest, kus ta peale noorelaste ülistamise seadis „Noor-Eesti“ ülesandeks rahvuskultuuri arendamise, eeskätt raamatukoguliikumise toetamise. Sellest kõnest paistab silma hirm proletaarse ajakirjanduse kasvava jõu ja mõju ees. Seepärast ta seabki ülesande: „Aitame hulkade arenematut hingeelu sellega endiseltki vabastada ajakirjanduslikkude suggestioonide mõju alt“ (s. o. bolševistliku ajakirjanduse mõju alt — E. S.).

Süvendatuma maskeerimise ja „Noor-Eesti“ kahaneva autoriteedi püstiupitamise eesmärgil esineb Suits 1913. a. „Noor-Eesti“ poolt korraldatud koosolekul kõnega eduerakonna ninamehe Jaan Tõnissoni kohta, kus annab mõista, nagu oleks see kriitika eduerakonna aadressil. Tegelikult ei olnud see kriitika, vaid, nagu paljastavalt märkis ajaleht „Kiir“, „peremehelik palagan“ selleks, et võita endale ja „Noor-Eestile“ poolehoidu töörahva hulkades.

Suits vastab „Kiire“ paljastusele artikliga „Kiri Kiirele“, kus ta kõigi demagoogiliste vahenditega katsub ümber lükata bolševistliku ajalehe poolt toodud paljastust. Ta arvab, et ainuke abinõu „töölisesõbralikkuse“ näitamiseks on maskeeruda marksistiks. „Olen juba liginenud Marx'i ühiskonnaõpetusele,“ vastab Suits. Ta väidab edasi, et tema olevat parteitu („olen jäänud väljapoole erakondade praktikat“) ja „Noor-Eesti“ samuti olevat parteitu („„Noor-Eesti“ ei tööta ühegi poliitilise parteiprogrammi põhjal“), seisvat pahemal pool eduerakonnast jne. „Noor-Eesti“ parteitaks kuulutamise maskiks mõtleb Suits välja erilise „teooria“ „tulunduslikust vabameelsusest“ ja „vaimlisest vabameelsusest“. Seega püüdis Suits tõestada, et eduerakonna majanduslike seltside poliitika olevat „tulundusliku vabameelsuse kategooria“ ja „Noor-Eesti“ kultuuriliste seltside poliitika olevat „vaimlise vabameelsuse kategooria“. Tegelikult midugi oli see vaid maskeerimine: need mõlemad väljamõeldud „kategooriad“ teostasid ühte poliitikat, kodanluse poliitikat. Kogu see demagoogia avaldati „Noor-Eesti“ uues ja viimases väljaandes, mis kandis „Vaba Sõna“ nimetust. See ajakiri, mille toimetusse kuulusid Einbund, Linde, Semper ning mille ideoloogideks olid Suits, Tuglas, Kruus jt., kuulutas end radikaalseks ajakirjaks „töölise sõbra“ sildi all. Selle maski all tegelikult aga võideldi ajakirjas bolševike vastu, pakuti revolutsioonilise marksismi asemel oportunisti, õigustati imperialistlikku maailmasõda Entente'i poolel ning samal ajal tõmmati võrdusmärki imperialistliku

sõja ja revolutsiooni vahele, pakuti austria marksistide rahvusküsimuse käsitust jne.

Tõin nii pika iseloomustuse Suitsu ja kogu „Noor-Eesti“ poliitika kohta selleks, et näidata, milliseid võtteid kasutas see „tööliste sõbra“ maski all tegutsev rühmitus. See tegevus kujunes eriti ohtlikuks ja kahjulikuks just oma demagoogilise kesta tõttu. Paljud ei osanud sel ajal läbi näha kogu selle poliitika tõelist olemust. Isegi mõned proletaarsed kriitikud, kõnelemata tööliklassi laiadest hulkadest, said valesti aru sellest „töölisesõbralikkuse“ poliitikast, mida ajas „Noor-Eesti“, ja nii mõnigi kord nähti selles nooreestlaste uues taktikas lihtsalt ostjate ligimeelitamist oma kirjanduslikule kaubale.

Sellises olukorras on Viktor Kingissepp see, kes annab purustava löögi Suitsule ja kogu „Noor-Eestile“ paroodias „Gustav Suits'i kiri „Kiirele““, mis avaldati „Töö Hääles“ nr. 31, 1914. a.

Oma paroodias paljastab V. Kingissepp „Noor-Eesti“ liidri kui tüüpilise reaktionääri-demagoogi. Ta näitab, et kodanlik liberalism, mida Suits võrdsustab sotsialismiga, on reaktsioonilise kodanluse võitlusvahend. V. Kingissepp näitab, et Suits mõtles välja „tulundusliku ja vaimlise vabameelsuse“ kategooriad, kuna ta kartis näidata „Noor-Eesti“ ja Tõnissoni eduerakonna ühist tegevust, tahtes sellega jätta muljet, nagu oleks „Noor-Eesti“ radikaalsem kui eduerakond. V. Kingissepp näitab veenvalt, et töölisesõbralikkuse maski hakkas „Noor-Eesti“ kasutama sellepärast, et oli revolutsioonilise liikumise tõusu aeg, millal seda võtet kasutasid kõik liberaalid.

Kokkuvõtteks võime märkida, et Viktor Kingissepa võitlejasliku tegevuse tulemusel viidi lõpule juba Oktoobrirevolutsiooni eelsel perioodil „Noor-Eesti“ ideeline purustamine. Kodanlus mattis aga Kingissepa bolševistliku kriitika sügavale arhiividesse. Ta ei julgenud nimetada V. Kingissepa nimegi „Noor-Eesti“ vastases võitluses. Kodanlus tappis Viktor Kingissepa, lootes ka tema bolševistlike ideede hävimist. Kodanlikus Eestis võltsis Suits, see kodanluse truuteener, Tartu ülikooli kateedril kogu 20 aasta kestel eesti kirjanduse ajalugu nooreestilise reaktsiooni vaimus. Seda püüdsid kodanlikud natsionalistid jätkata ka Nõukogude Eestis. Ei ole mingisugust kahtlust, et kui Nõukogude Eesti kirjandusteadlased oleksid varem uurima hakanud Viktor Kingissepa osa „Noor-Eesti“ purustamise lõpuleviimisel ja õppinud tema tegevuse alusel, siis oleks nooreestilik-kodanliku kirjanduskäsituse igandite likvideerimise alal tehtav töö arenenud palju hoogsamalt ja jõulisemalt.

*
*
*

Viktor Kingissepa kirjanduslik pärand on eesti nõukogude kirjandusteaduse väärtuslikumaid mälestusmärke. See määrab ka V. Kingissepa kui suure võitleja koha eesti kirjanduse ajaloos. V. Kingissepa kirjanduslik pärand kohustab eeskätt kõiki eesti kirjandusajaloolasi kui ka kirjanikke viima selle väärtusliku pärandi väljaselgitamise ja uurimise praeguselt algstaadiumilt lõpuni. V. Kingissepa kirjandusliku pärandi andmine kogu meie töörahva lugemislauale on viivitamatuks ülesandeks, et õppida selle materjali najal bolševistlikku järjekindlust, kirge ja asjalikkust kirjandusajaloo ja kirjandusküsimuste mõistmiseks.

Kooli polütehnikiseerimise teed.

S. ŠAPOVALENKO,

VNFSV Pedagoogikateaduste Akadeemia kirjavahetajaliige.

Küsimus kooli polütehnikiseerimise teedest on küsimus sellest, kuidas anda õpilastele teadmisi peamistest tootmisharudest, kuidas anda nendele praktilisi vilumusi elementaarsete tööriistade käsitsemiseks, kuidas kasutada neis kommunistlikku töössesuhetumist ja muid isiksuse omadusi, mis iseloomustavad kommunistliku ühiskonna töötajat.

Polütehnilise hariduse aluseks on üldharidus. Oli aeg, millal kooli polütehnikiseerimist ei teostatud nõutava võitlusega selle eest, et õpilased omandaksid teaduste alused, et nad omandaksid nõutava üldhariduse. Oma otsuses «Alg- ja keskkoolist» 1931. aasta 5. septembrist mõistis meie partei Keskkomitee selle praktika hukka ja nõudis, et kooli polütehnikiseerimine rajataks teaduste aluste kindlale ja süstemaatilisele omandamisele. Partei Keskkomitee osutas, et kooli polütehnikiseerimine omandab paratamatult formaalse iseloomu, kui see lahutatakse teaduste aluste, iseäranis füüsika, keemia ja matemaatika kindlast omandamisest. Kõik õppeained, sealhulgas ka humanitaarteaduslikud õppeained, moodustavad polütehnilise hariduse vältimatu aluse ja eelduse, sest nendes ainetes õpilastele antavad teadmised ja oskused sisaldavad ühel või teisel määral polütehnilisi teadmisi ja vilumusi.

Kooli polütehnikiseerimisel on erilise tähtsusega matemaatika, füüsika, keemia ja bioloogia, s. t. loodusteaduste aluste omandamine õpilaste poolt.

Looduseadused on üldisteks teaduslikeks põhimõteteks, millelele on rajatud tootmisprotsesside väljatöötamine ja teostamine. Seetõttu on loodusteaduslikud teadmised mitte üksnes otseste tootmisalaste teadmiste omandamise eelduseks, vaid ka polütehniliste teadmiste vajalikuks koostisosaks ja baasiks vilumuste omandamisel.

Mistahes peamise tootmisharu mõistmiseks on vaja teada loodusteadusest mitte ainult üksikuid teaduslikke fakte ja teoreetilisi järeldusi, mis on antud tootmisharuga vahetult seotud, vaid tunda ka matemaatika, füüsika, keemia ja bioloogia aluseid tervikuna.

Tõepoolest, selleks et omandada teadlikult teadmisi energia tootmisest, on vaja tunda mitte üksnes soojus- ja elektrinähtusi ning seaduspärasusi, mis nende nähtuste aluseks on, vaid ka mehaanikat, matemaatikat ja põlemise ning fotosünteesi keemiat, s. t. on vaja tunda loodusteaduste aluseid üldse.

Sedasama tuleb öelda ka teadmiste omandamisest mehaanilise tootmise alalt. Et omandada teadmisi masinaehitusest, peavad õpilasel olema head teadmised matemaatikast, füüsikast (eriti tahke keha kohta) ja keemiast (metallide ja sulamite koosseis, omandused ja saamine).

Et omandada teadmisi keemilise tootmise alalt, on vaja tunda põhilisi keemilisi mõisteid, on vaja aru saada atomistlik-molekulaarse õpetuse põhi-väidetest, keemia keelest ja hapete, aluste ning soolade ja muude ühendite üldistest omadustest. Ka on vajalik

omada teadmisi mehaanikast, soojusest, elektrist ja muudest füüsika osadest, sest operatsioonid, mille abil toimuvad keemiatööstuses reaktsioonid, on oma olemuselt füüsiliseks toimeks ainele. Arvutused, mis on seotud tootmise planeerimise, kontrollimise ja arvestamisega, tuginevad keemia, füüsika ja matemaatika andmeile. Paljudes keemiatööstustes kasutatakse biokeemilisi protsesse. Keemia, füüsika ja matemaatika aluste tundmine on vältimatuks eelduseks, et keemilist tootmist tundma õppida ja seda teadlikult omandada.

Sedasama tuleb öelda ka teadmiste omandamisest põllumajandusliku tootmise alalt. Võtame näiteks mistahes kultuuri kasvatamise. Mõistagi on selleks eelkõige vajalikud süstemaatilised teadmised mitšuuriinliku bioloogia, taimemorfoloogia, -anatomia ja -füsioloogia alalt. Selleks et aru saada väetiste tähtsusest ja võtlusest põllumajanduslike taimede kahjurite ja haiguste vastu, on vajalikud teadmised keemia alalt. Põllumajanduslikus tootmises kasutatavatest masinatest arusaamiseks on vajalikud teadmised füüsika, matemaatika jne. alalt. Nii näeme, et peale teadmiste bioloogiast on ka siin vajalik ulatuslik orienteerumine füüsika, keemia ja matemaatika küsimustes.

Siit järgneb, et loodusteaduste aluste omandamise kvaliteedi edasine tõstmine on kooli põhilisi ülesandeid mitte üksnes üldhariduse, vaid ka polütehnilise õpetuse seisukohalt.

Sellest järgneb samuti, et loodusteaduste õpetamise seose küsimus on tähtis pedagoogiline probleem. Muidugi ei saa olla ealeski niisugust olukorda, et ühe või teise tootmise käsitlemisel õpilastel oleksid kõik vajalikud teadmised loodusteaduste alalt. Sageli on asi nii, et teatud tootmise tundmaõppimisel omandavad õpilased vaid mõningaid teadmisi selle või teise loodusteaduse alalt, mis õpetamise antud momendil avavad vaid csaliselt kõnealuse tootmise teaduslikud põhimõtted. Käsitledes seepärast pärast

poole vastavaid küsimusi antud loodusteaduse või teiste loodusteaduste alalt, peab nende ainete õpetaja pöörduma uuesti varem käsitletud tootmisprotsesside juurde, et valgustada küsimuse neid külgi, mis esimesel käsitlemisel jäid puudutamata, saavutades sellega käsitletavate tootmisalade igakülgse mõistmise ja nende olemusest sügavama teadusliku arusaamise õpilaste poolt. Loodusteaduste omandamine nende vastastikusel seoses annab õpilastele selle loodusteadusliku maailmavaate, mis on kindlaks aluseks tootmisalaste polütehniliste teadmiste omandamisel koolis.

Kooli polütehnikseerimisel omab suurt tähtsust geograafia õpetamine. Geograafia tutvustab õpilasi inimeste tootmistegevusega konkreetsetes geograafilistes tingimustes, toorainelike ja üksikute tootmisharude geograafilise paiknemisega, mitmesuguste tootmisharude vastastikusel seosega, rahvamajanduse kui terviku organisatsiooniga, rahvamajanduse edusammudega ja tema edasiarendamise ülesannetega. On täiesti selge, et geograafia õpetamise kindlustamine ja edasine tõstmine on kooli polütehnikseerimise ülesandeid.

Joonistamise ja joonestamise õpetamise oluline parandamine, õpilaste tutvustamine projektsioonilise ja tehnilise joonestamise elementidega on üldhariduse ja polütehnilise hariduse tõstmise edasilükkamatuks ülesandeks.

Peatumata üldharidusliku kooli muudel õppeainetel (mis samuti kuuluvad kooli polütehnikseerimise aluste hulka) vastame küsimusele, mida on siis vaja teha teaduste aluste õpetamise kindlustamiseks koolis, et see õpetamine teeniks kõige paremal viisil üldhariduse edasise tõstmise ülesannet.

Et teostada meie partei Keskkomitee ja Nõukogude valitsuse ajaloolisi otsuseid kooli kohta, tuleb nüüd nagu varemilgi aastail kõrvalekaldumatult võidelda õpilaste poolt omandatavate teaduslike teadmiste konkreetsuse, teadlikkuse, süstemaatiliseuse, püsivuse, ideoloogilise sihikindluse ja aktiivsuse

eest. Tarvis on igati ennetada õpilaste edutust ja istumajäämist, tõstes süstemaatilisel õppe-kasvatustöö kvaliteeti. Ka edaspidi on vaja parandada pioneeri- ja komsomoliorganisatsioonide tööd koolis teaduste aluste omandamise alal. Õpilastele püsivate ja süstemaatiliste teadmiste andmise alusel tuleb igati tõsta tööd õpilaste ideoloogilise kasvatamise alal. Vaja on pöörata tähelepanu sellele, et siduda õppeainete süstemaatiline ja järjekindel käsitlemine vaatluste ja katsetega, mis on tähtsaks põhimõtteks püsivate ja konkreetsete teadmiste omandamisel. Teaduste aluste õpetamisel tuleb juhtida tähelepanu keele ja mõtlemise süstemaatilisele arendamisele, juhindudes seltsimees Stalini geniaalseist keeleteaduslikest töödest ja kasutades akadeemik Pavlovi õpetust esimesest ja teisest signaalsüsteemist. Edasi on vaja täiustada õppeainete õpetamise meetodikat, kordamise ja teadmiste kinnistamise meetodikat, õppetöö arvestamise ja õpilaste hindamise meetodikat, õpilastesse individuaalse suhtumise meetodikat; on vaja parandada koolide sisustust, tõsta õpetajate kvalifikatsiooni ja juurutada igati praktikasse eesrindlike õpetajate kogemusi. Kooli polütehneerimine eeldab õppe-kasvatustöö taseme tõstmist veelgi kõrgemale tasemele kui see tase, mis on saavutatud nõukogude kooli senise arenemise käigus.

Mida on vaja teha kooli polütehneerimiseks? Vaatleme neid teid, võttes seejuures arvesse ka kogemusi, mis on saadud nõukogude kooli arenemise eelmistel etappidel kooli polütehneerimise alal.

1. Füüsika, keemia, bioloogia ja teiste üldhariduslike ainete kursusse teadmiste sissevõtmine peamiste tootmisharude alalt.

Me nägime eespool, et õpetuse polütehneerimise eesmärgil tuleb õpilastele anda rida tehnoloogilisi, tehnilisi ja organisatsioonilisi teadmisi peamistest tootmisharudest. Kuidas anda

neid teadmisi? Vahest tuleks selleks võtta õppeplaani uusi õppeaineid, nagu: elektrotehnika, soojustehnika, raadiotehnika, mehaaniline tehnoloogia, keemiline tehnoloogia ja agrotehnika alused? Aga võib-olla neid õppeaineid ei tuleks võtta õppeplaani, vaid lisada füüsika, keemia ja bioloogia kursusse vastavad tootmisalased materjalid? Kui arvata tootmisalased teadmised üldhariduslike õppeainete kursusse, siis kas ei kannata selle all need üldhariduslikud õppeained ja seega ka õpilaste polütehniline ettevalmistus? Niisugused on need üksikülesanded, mis tõusevad sel puhul, kui tahame lahendada otseste tootmisalaste teadmiste õpetamise küsimust.

Uute õppeainete võtmine õppeplaani pole võimalik eelkõige didaktilisest ja organisatsioonilis-pedagoogilisest seisukohast lähtudes. Üldnimetatud uute õppeainete võtmine õppeplaani nõuab ka vastavat õppeaega. Esimesel pilgul näib, et seda õppeaega on võimalik leida, vähendades tublisti üldhariduslikele õppeainetele ettenähtud tundide arvu. Kuid seda ei tohi mingil juhul teha, sest see viiks paratamatult üldhariduse taseme langemisele, mis on täiesti lubamatu. Pealegi saaksime sel korral tehniliste õppeainete jaoks nii väikese hulga õppeaega, et nende ainete õpetamist poleks võimalik korraldada nõutaval viisil. See-eest aga üldhariduslike ainete õpetamine, kui sellest lahutada kõik tootmisalased ja tehnilised küsimused, omandaks skolaatilise iseloomu, sest õpetamine oleks siis elust ja praktikast lahti kistud, mis tooks tõsist kahju teaduste aluste õpetamisele, samuti ka teadmistele loodusseadustest ja loodusnähtustest ning üldharidusele.

Seepärast polegi põhimõtteliselt õige võtta tehnilisi õppeaineid õppeplaani. Tootmisalaseid küsimusi, mis on valitud peamiste tootmisharude olemuse analüüsi alusel, tuleb lülitada füüsika, keemia, bioloogia, joonestamise ja geograafia kursusse. Neid küsimusi tuleb õpilastele selgitada teaduste aluste süstemaatilise ja järjekindla

käsitlemise käigus, sest loodusteaduslike teadmiste süstemaatiline ja püsiv omandamine on õpilaste tõelise polütehnilise ettevalmistuse pandiks, selle pandiks, et õpilased omandavad mitte üksnes need tootmisalased küsimused, mis on valitud peamiste tootmisharude analüüsi alusel, vaid ka muud küsimused, mida on koolis vaja praktilise töö alusel tundma õppida. Teadmisi tehnoloogiast, tehnikast ja agronoomiast tuleb anda seoses vastavate loodusteaduste käsitlemisega kui loodus-eaduste ja -nähtuste rakendamist praktilistes eesmärkides — materiaalsete hüvede saamiseks. Kuid seejuures ei tohi piirduda ainult osutamisega teaduslike teadmiste praktilisele rakendamisele. On vaja esile tuua vastavate tootmisalade teaduslikud alused.

Üldhariduslike koolide õppeplaani-desse küsimuste sissevõtmine energia tootmise, keemilise ja põllumajandusliku tootmise alalt ja mõned küsimused masinate kohta ei tekita raskusi.

Kuid füüsika kursusse küsimuste sissevõtmine masinate tootmise alalt ja praktiliste teadmiste sissevõtmine tööning jõumasinate alalt, ent samuti õpilastele praktiliste vilumuste andmine masinate hooldamiseks ja nendel töötamiseks tekitab teatud raskusi. Füüsika kursuses on eelkõige raske leida kohta, kus käsitleda üldnimetatud küsimusi ja anda õpilastele vastavaid vilumusi, sest kaasaja masina puhul ei ole tegemist üksnes mehaanikaga, vaid ka õpetusega soojusest ja elektrist ning füüsika muude osadega. Ja kui paigutadagi masinate käsitlemine mehaanika või elektri osasse või mõnesse muusse füüsika osasse, siis põhjustaks see tõsise kõrvalekaldumise füüsika aluste süstemaatilises käsitlusest ja tooks tõsist kahju füüsika aluste omandamisele ega kindlustaks ka masinate süstemaatilist tundmaõppimist. Kõrvuti ettepanekuga käsitleda masinaid praktiliselt füüsika kursuses selles kursuse süstemaatilisel käsitlemisel teevadki seepärast üksikud seltsimehed ettepaneku: 1) käsitleda masinaid füüsika kursuse lõpul,

võttes selleks juurde rakendusmehaanika osa; 2) eraldada 7-ndais kuni 9-ndais klassides mõningane hulk tunde sisult üldharidusliku masinaõpetuse kursuse ehk tehnika aluste jaoks või võtta õppeplaani uus õppeaine — töö. Esimesel korral tuleks tunduvalt suurendada füüsika tundide arvu, teisel juhtumil oleks tundide arvu suurenemine väiksem, kuid siis tuleks ette näha eraldi tunde masinateaduse kursusele.

Niisugused on üksikute seltsimeeste poolt esitatavad kaalutlused, et õppeplaani võetaks eraldi kursusena masinateadus ehk tehnika alused.

Kas masinaid õpitakse praktiliselt tundma füüsika kursuses, õppeaines töö või masinateaduse tundides (seda tuleb arutleda), kuid nendega tuleb õpilasi koolis praktiliselt tutvustada.

Mis puutub muusse materjalisse peamiste tootmisharude alalt, siis on vaieldamatu, et seda materjali tuleb käsitleda füüsika, keemia, bioloogia ja teiste õppeainete kursuses nende õppeainete süstemaatilisel käsitlemisel.

Tootmisalase materjali võtmine füüsika, keemia ja bioloogia kursusse ei põhjusta killustatust ja süsteemist tootmise aluste tundmaõppimisel. Võtame näiteks agronoomia alused. Agronoomia on mitšuuriinliku bioloogia rakenduseks praktikasse, mispärast botaanika ja zooloogia järjekindel tundmaõppimine mitšuuriinlikel alustel aitab õigesti ja süstemaatiliselt omandada ka agronoomilisi teadmisi. Sedasama tuleb ka öelda keemilise tehnoloogia kohta, millel pealegi pole mingit üldtunnustatud süstemaatikat. On vaid üksikute keemilise tootmise harude käsitlemise süsteem, mis väljendub selles, et algul õpitakse tundma valmistootte omadusi, seejärel toorainet tema tootmiseks, edasi tuleb käsitlemisele tootmisprotsessi jagunemine faasideks, siis igal tootmisfaasil kasutatavate aparatuuride chituse ja töötamise põhimõtted, kontroll tootmise üle jne. Sedasama tuleb öelda ka energia tootmise tundmaõppimise kohta füüsika kursuses.

Võttes tootmisalaseid küsimusi füüsika, keemia ja bioloogia kursusse ei tule unustada järkjärgulisust tootmisalaste mõistete kujunemisel, samuti ka mitte faktide kogunemist enne tootmisalaseid üldistusi ega nende üldistuste kasutamist teaduste aluste tundmaõppimisel pärastpoole.

Seetõttu, et füüsika, keemia ja bioloogia programmid on teadupärast õppematerjaliga põhjalikult täidetud ja et tunduvat hulka tootmisalaseid küsimusi ei saa programmidesse juurde võtta, on vaja tõsiselt mõelda sellele, et vältida nende ainete kursuse ülekoormamist materjaliga.

Õppeprogrammide ülekoormamist õppematerjaliga saab vältida, kui võtta ette järgmised sammud: 1) mõnevõrra vähendada üldhariduslike teadmiste mahtu; 2) teostada õppematerjali niisugune ümberrühmitamine, mis võimaldaks iga küsimust käsitleda siis, kui õpilased selle omandamiseks on ette valmistatud ja kui pärastises töös on võimalik õpitut kinnistada, sest ainult sel juhtumil kulub õppematerjali tundmaõppimiseks kõige vähem aega; 3) likvideerida liigne kontsentrilisus; 4) lisada koolide õppeplaani tunde füüsikale ja keemiale. Mõistagi võib välja jätta teisejärgulisi küsimusi ja neid küsimusi, mida on otstarbekohane käsitleda kõrgemais õppeasutustes. Üldhariduslike teadmiste üldteoreetiline tase tuleb säilitada ja seda tuleb isegi tõsta, et polütehnikseerimisele kindlustada nõutavat baasi.

Koos õppematerjali kokkutõmbamisega on vaja füüsika, keemia ja bioloogia programmi sisse võtta teatud hulk uut teoreetilist materjali, et õpilased saaksid põhilistest tootmisprotsessidest aru. Nii näiteks tuleb füüsika programmis ette näha kolmefasilise voolu käsitlemine ja teema «Tahke keha» põhjalikum tundmaõppimine. Keemia programmi tuleb juurde võtta keemiliste reaktsioonide kulgemise seaduspärasuste tundmaõppimine, et õpilased saaksid tootmise üldistest teaduslikest põhimõtetest aru.

Peale uute teoreetiliste ja tootmisalaste küsimuste sissevõtmist füüsika ja keemia programmi kujunevad need mõnevõrra ülekoormatuiks. On vaja täiendavat aega, mida on võimalik saada humanitaarteaduslikele ainetele ettenähtud õppeaja väikese kokkutõmbamisega. Liigse kontsentrilisuse kõrvaldamisel ja humanitaarteaduslike ainete programmide ümberkorraldamisel ei avalda nende ainete õppetundide vähendamine eitavat mõju hariduse üldisele tasemele. Õppetundide arvu suurendamine loodusteaduslikele ainetele tõstab nende ainete tähtsust polütehnilise õpetuse elluviimisel; kõik see kokku põhjustab üldharidusliku kooli sotsialistliku kasvatusliku mõju tõusu.

Et tootmisprotsessidest arusaamise teaduslikuks aluseks on loodusteadused, siis algab põhiline töö tööstuse ja põllumajanduse üldiste teaduslike põhimõtete tundmaõppimiseks nõutaval viisil 5-ndast klassist, kus õpilased, nagu see on õppeplaanis ette nähtud, hakkavad tutvuma loodusteaduste alustega. See töö kestab kuni üldharidusliku keskkooli lõpuni. Kuid see ei tähenda, nagu 1.—4. klassis õpilased ei tutvukski tootmisega.

Selgitava lugemise tundides tuleb õpilasi tutvustada sellega, kuidas saadakse toitu, riideid, jalanõusid, kuidas ehitatakse elamu, kuidas töötavad nõukogude inimesed tehaseis ja vabrikuis, kolhoosides ja sovhoosides, kes on stahaanovlased jne. Eluta looduse kursuse käsitlemisel kuulevad lapsed, kuidas looduses on tekkinud kivisüsi ja nafta, kuidas neid toodetakse ja kuidas inimene neid kasutab.

Ilmneb, et ka algklasside programmidesse on võimalik võtta mõningaid andmeid tootmise alalt, mida põhjalikumalt valgustatakse vanemais klassides. Kuni uued programmid pole maksmä pandud, on õpetaja ülesandeks, kui ta asub polütehnilise õpetuse teostamisele, anda õpilastele põhjalikke teadmisi nendest tootmisalastest küsimustest, mis praegu programmides leiduvad, ja tõhus-

tada õpilaste tutvustamist teaduse kasutamisega praktikas.

2. Võtta matemaatika, füüsika, keemia, bioloogia, geograafia, joonestamise ja teiste üldhariduslike ainete programmi teatud hulks praktilisi vilumusi, mis kujundatakse loodusteaduslike ja tootmisalaste teadmiste omandamise baasil.

Seoses teaduslike ja tootmisalaste teadmiste omandamisega peavad õpilased omandama ka praktilisi vilumusi, mis on vajalikud elukutse vabaks valikuks.

Matemaatika õpetamisel on vaja õpilastele anda vilumusi peastarvutamiseks, ligikaudseks arvutamiseks, mõõtmisteks maastikul, mitmesuguste tootmisalase sisuga ülesannete lahendamiseks ja konstrueerimiseks geometrias, ent samuti vilumusi arvelaua ja arvutuslülkati kasutamiseks. Nende vilumuste omandamisel on suur poliitiline tähtsus.

Füüsika õpetamisel tuleb anda õpilastele vilumusi mõõtmise, katsetamise ja elektri- ning raadiomontaaži tööde alal, ent samuti vilumusi mehhanismide lahtivõtmiseks ja kokkupanemiseks ning mõningaid töötlemisvilumusi, mis aitavad õpilastel teha tehnilisi konstruktsioone ja valmistada füüsika-alaseid õppevahendeid.

Keemia õpetamisel on vaja õpilastele anda vilumusi katsenõude ja laboratooriumi seadmete käsitsemiseks, katseriistade konstrueerimiseks ja ülesseadmiseks ning keemia-alases praktikas kõige sagedamini esinevate operatsioonide sooritamiseks (tahkete ainete pulbrikshõõrumine, ainete lahustamine, kuumutamine, kurnamine, aurustamine, utmine ning gaaside kogumine). Niisama on vaja anda õpilastele vilumusi ainete äratundmiseks (kindlaksmääramiseks), rajades need vilumused keemiliste ühendite iseloomulike omaduste tundmaõppimisele.

Bioloogia õpetamisel on vaja anda õpilastele vilumusi maaharimiseks, istikute kasvatamiseks, seemnete külviks ettevalmistamiseks, istikute istuta-

miseks ja seemnete külvamiseks, vilumusi põllumajanduslike taimede hooldamiseks, vilumusi taimede pealtvõetamiseks ja saagi kogumiseks ning säilitamiseks. Zooloogia käsitlemisel tuleb organiseerida praktilist tööd põllumajanduslike loomade hooldamise alal, et anda õpilastele vilumusi loomade söötmiseks ja nende hooldamiseks. Elementaarseid vilumusi põllumajandusliku tootmise alal võib ja tuleb anda juba algklasside õpilastele.

Geograafia õpetamist tuleb korraldada nii, et õpilased omandaksid vilumusi tööks geograafilise kaardiga (kaardilugemine ja kaardist arusaamine), et neid õpetataks kaardi järgi maastikul asukohta kindlaks määrama, et neile antaks vilumusi mõõtmiste teostamiseks maastikul jm.

Joonestamise õpetamisel tuleb anda õpilastele vilumusi elementaarsete tehniliste joonestuste lugemiseks ja masinate ning mehhanismide kõige lihtsamate osade kujutamiseks joonestisel.

Suurt tähelepanu tuleb pöörata masinatel töötamise ja masinate hooldamise vilumuste arendamisele, olgu näiteks kas või auto ja traktori varal.

Et vilumuste andmine õpilastele on pikaajaline töö, siis tuleb igas klassis kindlaks määrata nende uute vilumuste hulk, mis luuakse teaduste aluste süstemaatilise ja järjekindla käsitlemise käigus, kui ka nende vilumuste hulk, mis õpilased on omandanud eelmises klassis ja mida antud klassis kinnistatakse.

3. Demonstratsioonikatsete ja laboratooriumitööde ning näitlike õppevahendite (kollektsioonid, skeemid, mudelid, kinofilmid ja diapositiivid) laialdane kasutamine, ekskursioonide ja praktiliste tööde süstemaatiline korraldamine, tootliku töö ja tootmispraktika organiseerimine eesmärgil anda õpilastele püsivaid ja süstemaatilisi loodusteaduslikke ja tootmisalaseid teadmisi ning praktilisi vilumusi.

Tootmisalaste nähtuste tundmaõppi-

misele eelnegu alati õpilaste tutvustamine vastavate füüsiliste, keemiliste ja bioloogiliste nähtustega ning seadustega, mis on nende nähtuste aluseks. Üleminekut neilt loodusteaduslikelt küsimustelt tootmisalastele nähtustele on otstarbekohane teostada küsimuse asetamisega selle kohta, kus neid loodusteaduslikke teadmisi praktikas kasutatakse.

Mõnikord võib loodusteaduslike faktide ja teooriate käsitlemisele eelneka õpilaste tutvustamine vastava tootmisalase või tehnilise nähtusega, kuid seda tuleb käsitada kui võtet õpilaste huvi ja tähelepanu äratamiseks loodusteaduslike teadmiste sügava ja loova omandamise vastu. Pärast loodusteaduslike küsimuste käsitlemist tuleb jälle siirduda tootmisalastele küsimustele, et neid nüüd valgustada mitte enam kirjeldavalt, vaid põhjuslikke seoseid esile tuues.

Nii näiteks peab väävelhappe tootmisele eelneka õpilaste tutvustamine väävelhappe koosseisuga, tema füüsiliste ja keemiliste omadustega ning tema kasutamise tööstuses ja põllumajanduses. Selgitanud välja väävelhappe tähtsuse rahvamajanduse kemiseerimisel, asetab õpetaja küsimuse, mis viisil väävelhappet saada ja käsitleb seejärel väävelhappe saamisviise keemiliste tingimuste seisukohalt. Teaduslikul alusel antakse õpilastele teatmeid tootmisprotsessist, selle jagunemisest faasideks, põhilistes tootmisfaasides kasutatavate aparaatide ehitusest ja töötamise põhimõtetest, materjalidest, millest need aparaadid on valmistatud, väävelhappe tööstuses töötajate elukutsetest ja väävelhappe tööstuse seosest teiste tootmisharudega.

Tootmisalaste küsimuste käsitlemine peab rajanema nendelesamadele didaktilistele alustele nagu iga muugi teadusliku küsimuse käsitlemine. Kõigil juhtumil, kui see on võimalik, tuleb tootmisalaseid küsimusi loovalt tundma õppida. Niisuguse loova, konstruktiivse käsitlemise olemus seisneb selles, et toetudes teaduslikele teadmistele püüavad õpilased õpetaja

juhtimisel algul ise selgusele jõuda, kuidas vastav tootmisprotsess toimub ja esitada oma oletuse selle kohta, kuidas see protsess kulgeb tehases, mille järele juba õpetaja tutvustab õpilasi tootmisprotsessi tegeliku kulgemisega tehases. Niisugune konstruktiivne, loominguline käsitlus arendab õpilaste mõtlemist ja leidlikkust, millel on üli suur tähtsus õpilaste polütehnilisele arenemisele.

Tootmisalaste küsimuste süstemaatiline ja järjekindel sõnaline käsitlemine peab seostuma katsete korraldamisega, tootmisalaste skeemide, mudelite, kinofilmide ja diapositiivide näitamisega, praktiliste tööde korraldamisega, ekskursioonidega, tootmisalase sisuga ülesannete lahendamise ja tootmistöö organiseerimisega.

Demonstratsioonikatseted füüsikas, keemias ja bioloogias peavad olema kaht liiki. Teatud koht peab kuuluma katsetele, mis tutvustavad õpilasi füüsiliste, keemiliste ja bioloogiliste nähtustega ning nende nähtuste aluseks olevate seadustega, ilma et seda seotaks mingisuguste praktiliste küsimustega. Ühtlasi peab olema ka niisuguseid demonstratsioonikatseteid, mis selgitavad teaduslike teadmiste kasutamist praktikas ja vastavate tootmisalaste nähtuste või tehniliste seadmete teaduslike aluseid ning teevad õpilastele tootmisprotsessid sootu konkreetsemalt selgeks kui esimene liik katseteid. Niisuguseiks demonstratsioonikatseteiks vajame ka vastavaid seadmeid, mis oleksid nagu masinate, aparaatide ja tootmistehhhide töötavad mudelid. Niisuguseist töötavaist mudeleist nimetame füüsika alalt aurukatla, aurumasina, auruturbiini, dünamomasina, elektrimootori, raadiovastuvõtja jne. mudeli. Keemia alalt võiksime nimetada mudeleid-seadmeid soolhappe saamiseks sulfaatmenetlusega, väävelhappe saamiseks kontaktmenetlusega, riista leeliste ja kloori saamiseks elektrolüüsi teel jne. Füüsika, keemia ja bioloogia õpetamisel kuulub tähelepanndav koht ka mittetöötavate mudelite demonstreerimisele,

mis annavad kujutluse masinate ja aparaatide väliskujust ja sisemisest ehitusest, nende töötamise põhimõtetest ja nende seosest tootmisprotsessis.

Peale töötavate ja mittetöötavate mudelite demonstreerimise on kasulik näidata pooltoodete kollektsioone ja tootmisprotsesside, masinate, aparaatide ning üksikute mehhanismide skeeme, mis hõlbustavad tootmisprotsessidest, ent samuti masinate ehitusest ja töötamise põhimõtetest arusaamist.

Laialdast kasutamist tootmise aluste tundmaõppimisel omandagu lühikesed (demonstreerimise kestvus 10—20 minutit) kinofilmid ja diapositiivid, mis tutvustavad õpilastele vastavaid tootmisharusid ja selgitavad neile nende tootmisharude teaduslikke aluseid. Filmidest ja diapositiividest täisväärtusliku valiku tegemine vastavalt igale õppeainele omab suurt tähtsust õpilastele tootmisest konkreetsete kujutluste andmisel. Niisugused filmid ja diapositiivid peavad olema vändatud eesrindlikes tehaseis. Nende demonstreerimine on õpilastele omataoliseks «ekskursiooniks» elektri jaama, tehasesse ja kolhoosi, kuhu õpilased ühel või teisel põhjusel ei saa minna. Niisugused kinofilmid kõigi ainetest alalt laiendavad sel määral õpilaste poliitilist silmaringi, et seda pole võimalik saavutada ühelgi muul teel.

Tootmisest konkreetsete kujutluste saamisel on väljapaistva tähtsusega ekskursioonid. Lähtudes konkreetsetest tingimustest tuleb igas rajoonis ära märkida ekskursioonide kohad koolidele, välja töötada nende ekskursioonide sisu ja nende korraldamise meetodika, ära näidates päevad ja kellajad, millal ühte või teise ettevõttesse on võimalik ekskursioone korraldada. Mitmed ekskursioonid võivad olla kompleksse iseloomuga, s. t. niisugused ekskursioonid, kus õpilased saavad tootmisalaseid teadmisi, mis on ette nähtud füüsika, keemia, bioloogia ja geograafia programmis. Kõrvuti nende ekskursioonidega korraldatakse muidugi ka niisuguseid ekskursioone,

mis vastavad mingi ühe aine programmile.

Kasutades ekskursiooni kohtade ja ekskursiooni teemade nimestikku koostab iga kool igale klassile ekskursioonide plaani terveks aastaks, kus on ära näidatud mitte üksnes ekskursioonide temaatika ja ekskursioonide kohad, vaid ka nende korraldamise kuupäevad. Et õpilased ekskursioonil ennast väsitavad ja et liikumine ekskursiooni kohta ja sealt tagasi nõuab küllaltki palju aega, siis, et mitte õpilasi üle koormata, on vahest otstarbekohane eraldada, alates 5. klassist, kuni kuus õppepäeva ekskursioonide korraldamiseks. Muidugi võib seda teha üksnes haridusministeeriumi loal. Seoses terve õppenädala eraldamisega ekskursioonide korraldamiseks tuleb õppetöö planeerida mitte 33, vaid 32 töönädalale. See muidugi ei tähenda, et mingi nädal kalendris eraldatakse tervikuna ekskursioonide jaoks. Sõltuvalt sisust ja vajadusest korraldatakse ekskursioone väga mitmesugusel ajal.

Nagu kogemused näitavad, võib ühel päeval samasse tööstusse korraldada kaks ekskursiooni kestvusega 1,5—2 tundi kumbki, kui õpilased kummagi ekskursiooni vahel saavad puhata ja kui neil on võimalik vahel peal keha kinnitada. Sel puhul tutvutakse esimesel ekskursioonil näiteks energeetiliste küsimustega, aga teisel ekskursioonil — tehnoloogiliste küsimustega. Kui ekskursioon korraldatakse kolhoosi, siis võib esimesel korral tutvuda agrobioloogiliste küsimustega, ent teisel korral põllumajandusliku tehnika küsimustega jne. Ekskursiooni puhuks jagatakse klass kaheks rühmaks, sest ekskursiooni ei ole otstarbekohane korraldada, kui õpilaste arv on üle 20. Sellal, kui üks rühm sooritab ekskursiooni näiteks bioloogia õpetaja juhtimisel, teeb teine rühm teisel teemal ekskursiooni näiteks füüsika õpetaja juhtimisel. Seejärel õpetajad vahetavad grupid.

Ekskursioonide täpse plaani väljatöötamine on tähtsaid abinõusid kooli

polütehneerimisel. Siin tulevad rahvahariduse osakondadele ja koolidele appi parteiorganisatsioonid ja nõukogude organid, ametiühingu- ja komсомoliorganisatsioonid ning ettevõtete administratsioonid. Ettevõtte määravad vastavad isikud ekskursioonide vastuvõtmiseks ja nende juhtimiseks. Need isikud peavad õpetajate abil tutvuma vastavate klasside õpilaste ettevalmistusega ja vastavate ainete programmidega. Rajoonide rahvahariduse osakonnad, koostanud rajoonide parteiorganisatsioonide abil ettevõtete, kolhooside ja sovhooside nimekirja, kuhu võib õpilastega ekskursioone korraldada, on kohustatud abistama koole ekskursioonide plaanide koostamisel ja koostama nende alusel ülerajoonilise ekskursioonide plaani.

Igaks ekskursiooniks valmistab õpetaja õpilased igakülgset ette: tutvustab neid vastavate loodusteaduslike ja tootmisalaste nähtustega, ekskursiooni eesmärgi ja selle marsruudiga, annab õpilastele ülesandeid vaatlusteks ja ekskursiooni tähelepanekuist kokkuvõtete tegemiseks, tutvustab neid tehnilise ohutuse eeskirjadega jne. Iga ekskursiooni järel valmistatakse klassivälise töö korras skeemid, mudelid, kollektsioonid jne. antud tööstuse kohta, ent tundides tehakse kokkuvõtte ekskursioonil saadud teadmistest.

Ekskursioonid ettevõtteisse, mis on koolide šeffideks, esitavad ekskursioonide plaanides ulatuslikumalt kui ekskursioonid muudesse ettevõtetesse. Üksikuil juhtumel võivad need ekskursioonid muutuda tootmisalaseks praktikaks, milleks õppeaasta lõpul haridusministeeriumi loal on otstarbekohane eraldada terve nädal. Õppetundide aja — 6 tundi päevas — saavad õpilased sel ajal mööda ettevõtteis, sooritades kindla plaani järgi ekskursioone, vaadeldes üksikute masinate ja aparatuuride tööd, tutvudes nende ehitusega ja töötamise põhimõtetega ning tehes ettevõtte ülesandel jõukohast tootlikku tööd, mis on allutatud õpetuslikele ja kasvatuslikele eesmärkidele.

Tootmisalast praktikat kolhoosis on otstarbekohane korraldada 6. ja 7. klassis, aga tööstuslikus ettevõttes — 8. ja 9. klassis.

Kui õpilastele antakse loodusteaduslike ja tootmisalaseid teadmisi, omandavad nad ka praktilisi vilumusi.

Et õpilastel kujuneks vilumused kiiresti, peavad nad need omandama teaduslike teadmiste püsiva ja süstemaatilise omandamise alusel, peavad õpilased nendest vilumustest aru saama.

Praktilised tööd on tähtsaks vahendiks teaduslike ja tootmisalaste teadmiste omandamisel ning õpilastele praktiliste vilumuste andmisel. Et seda ülesannet täita, peavad õpilased praktilised tööd individuaalselt sooritama, mispärast tekib vajadus jagada klass kaheks rühmaks praktiliste tööde puhul.

Praktilist tööd saavad õpilased otstarbekohaselt teha siis, kui korraga töötab mitte üle 20 inimese.

Praktiliste tööde hulka peavad muidugi jääma niisugused tööd, mis võimaldavad kõige näitlikumalt ja lihtsal viisil tutvustada õpilasi füüsiliste, keemiliste ja bioloogiliste nähtustega ning nende nähtuste aluseks olevate seadustega.

Kuid kõrvuti niisuguste praktiliste töödega, mida korraldati koolis ka senini, peavad omama väljapaistvat kohta seesugused praktilised tööd, mis selgitavad õpilastele tootmise teaduslike aluseid.

Nii näiteks tuleb füüsikas ette näha töid, mis on seotud monteerimisega ja mõõteriistade kasutamisega, elektri-juhtme kohalepanemisega, raadiovastuvõtja kokkumonteerimisega ja elektrimootori, elektrigeneraatori jt. masinate ehituse ning töötamise põhimõtete selgitamisega. Niisugused praktilised tööd peavad soodustama füüsiliste ja tehniliste nähtuste sügavamalt tundmaõppimist.

Praktilisi töid bioloogias tuleb sooritada mitte üksnes laboratooriumis, vaid ka elavnurgas ja kooli õppekatseaias. Niisugused tööd annavad õpi-

lastele praktilisi vilumusi põllumajandusliku tootmise alalt. Iga kool on kohustatud täitma NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrust õpilaste töö kohta õppe-katseaias ja neile praktiliste vilumuste andmise kohta.

Õpilastele praktiliste vilumuste andmisel kuulub eriline koht tööle töökajas-laboratooriumis, mis tuleb organiseerida õppe-abiasutisena füüsika õpetamiseks, või kui jaatavalt lahendatakse õppeaine töö või masinateaduse küsimus, siis ka nende ainete õpetamiseks. Siin õpivad õpilased praktiliselt tundma tüüpilisi mehhanisme, võttes neid koost lahti ja pannes neid kokku, omandades seega vilumusi montaažitööde ja materjalide töötlemise alal. Et niisuguse töökoja maksumus on suur, organiseeritakse need töökojad lähimal ajal üksikutes koolides ja esialgu kasutatakse neid klassiväliseks tööks.

Suurt osa õpilaste polütehnilisel ettevalmistamisel, nende teadusliku ja tehnilise mõtte arendamisel etendab tootmisalase sisuga ülesannete lahendamine matemaatikas, füüsikas, keemias ja bioloogias. Need ülesanded seotagu katsetega, praktilise tööga õppe-katseaias, mõõtmistöödega maastikul ja tööga õppetöökogas.

Kõik töö kabinetides, laboratooriumides, kooli õppe-katseaias, ettevõtteis ja kolhoosides peab olema nii korraldatud, et õpilased omandaksid õige käsituse tööst, et neis kujuneksid omadused, mis iseloomustavad sotsialistlikus tootmises töötajaid: töötada puhtalt ja täpselt, kasutada materjale säästlikult, hoida riiklikku omandit, hinnata tööaega sekunditeni, ilmutada leidlikkust ja algatusvõimet, suhtuda töösse loovalt, mitte karta takistusi, võita need julgelt, viia alustatud töö lõpuni. Kõik see soodustab õpilastes kommunistliku töössuhtumise kujunemist.

4. Uue õppeplaani ja uute programmide väljatöötamine ning uute õpikute koostamine.

Füüsika, keemia, bioloogia ja teiste

õppeainete õpetamise ümberkorraldamine, millest eespool oli juttu, nõuab muudatuste tegemist õppeplaanis ja uute programmide ja õpikute koostamist, mis vastavad nõukogude kooli arenemise uuele etapile, mille määras kindlaks Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongress oma otsustega üleminekust üldisele keskhari-dusele ja polütehnilise õpetuse teostamisest keskkoolis.

Füüsika, keemia, bioloogia, joonestamise ja teiste õppeainete kursus muutub kvalitatiivselt uueks. Kõigi nende õppeainete kursuste iseärasuseks kujuneb see, et neis on teooria kõige tihedamini praktikaga seotud. Ühtlasi tõuseb mõnevõrra ka teaduste aluste õpetamise teoreetiline tase. Üldhäriliduslikud ained asuvad veel kindlamini marksistlikule alusele, õpilasi varustatakse veel paremini marksistlik-leninliku maailmavaate elementidega, neid valmistatakse ette praktiliseks tegevuseks ja elukutse vabaks valikuks. Loodusteaduslike ainete õpetamise ümberkorraldamise tõttu tõuseb õpilaste ettevalmistuse tase neis aineis. Tootmise tehnoloogiliste ja tehniliste küsimuste käsitlemine soodustab loodusteaduslike faktide ja teooriate igakülgset, teadlikku ja püsivat omandamist, millel on suur tähtsus elukutse vaba valiku seisukohalt ja praktilises tegevuses uute tootmisalaste teadmiste omandamise ning tehnika valitsemise seisukohalt. Kuid kõik see saavutatakse üksnes siis, kui õppematerjali uutesse programmidesse ja õpikutesse võetakse mõõdukalt, kui kõrvaldatakse õpilaste ülekoormamine.

Füüsika, keemia ja bioloogia õpetamise ümberkorraldamine avaldab suurt positiivset mõju ka ühiskonnateadurte õpetamisele koolis.

Praegu kasutusel olevad õpikud füüsika, keemia ja bioloogia alal ei kindlusta tootmise otseste teaduslike põhimõtete tundmaõppimist. See asjaolu tõstab päevakorda uute õpikute koostamise nende ainete alal.

Niisama tuleb koostada juhendid praktilisteks töödeks ja ümber tööta-

da ülesannete ning harjutuste kogud. Neis raamatuis peab kuuluma tähtis koht tootmisalase sisuga ülesannetele ja harjutustele. Seoses sellega tuleb mõnevõrra vähendada abstraktsete, eluga mitte seotud ülesannete hulka, kuigi mõistetavasti mõningane hulk niisuguseid ülesandeid tuleb sisse jätta, et kindlustada õpilastele arusaamine füüsilistest, keemilistest ja muudest nähtustest kõige lihtsamates tingimustes, mis pole komplitseeritud praktiliste asjaoludega.

Suurt tähelepanu tuleb pöörata populaarteaduslike raamatute koostamisele tootmisalastes ja teaduslikkudes küsimustes, mis täiendavad õpikute materjali ja süvendavad ning arendavad seda edasi seoses loodusteaduslike ainete ja polütehnilise õpetuse ülesannetega.

Ka ühiskonnateaduste alal tuleb programme ja õpikuid mõnevõrra täiendada seoses üldhariduse edasise tõstmise ülesannetega ja polütehnilise õpetuse teostamisega. Kuid siin tuleb olla väga ettevaatlik.

Ebaõige oleks näiteks võtta vene keele õpikusse sisse tehnilist terminoloogiat, nii nagu seda õpilastele antakse matemaatika, füüsika, keemia, bioloogia, joonestamise ja geograafia tundides.

5. Õpilaste polütehnilist silmaringi laiendava klassivälise töö igakülgne paardamine.

Tähtsat osa polütehnilise õpetuse ülesannete lahendamisel etendab klassiväliline töö. Klassivälise töö ülesandeks on laiendada ja süvendada õpilaste polütehnilisi teadmisi ja vilumusi, mis nad on omandanud füüsika, keemia, bioloogia ja muude õppeainete tundides.

Tähtis koht klassivälises töös kuulub füüsika-, keemia-, matemaatika-, geograafia-, tehnika- ja noorte naturalistide ringile ning teistele ringidele. Tehnikaringidest tuleb eelkõige nimetada ringe elektrotehnika, masinateaduse, raadiotehnika, auto, traktori-

jne. tundmaõppimiseks. Nende ringide töö sisuks peab olema tundides omandatud teadmiste süvendamine ja laiendamine.

Teadmiste laiendamine ja süvendamine toimub ringides teadusliku ja tehnilise kirjanduse lugemisega, eksperimentaalsete tööde tegemisega, tehniliste projektide väljatöötamisega ja nende teostamisega kooli laboratooriumis-õppetöökojas, õppevahendite valmistamisega koolile, seinalehtede ja ajakirjade väljaandmisega jne. Tähtis koht ringide töös kuulugu ekskursioonidele, mis korraldatakse ettevõttesse, tehniliste ülikoolide laboratooriumidesse ja uurimisinstituutidesse ning polütehnilistesse muuseumidesse. Tehnikaring peab esinema massilise polütehnilise töö organiseerijana koolis.

Klassivälise töö vormide hulgas, mis hõlmavad suuri õpilaste hulki, osutame loengutele, õhtutele, teemaatiliste pioneerikoondustele, lugejate konverentsidele ja olümpiaadidele.

Inseneride ja agronomide, stahaanovlaste ja kõrgete saakide meistrite ning leiutuste ja tootmisalaste täiustuste eest Stalini preemia saanute loenguid korraldatakse õpilastele niihästi koolides kui ka ettevõtetes, tehnilistes ülikoolides ja uurimisinstituutide laboratooriumides. Niisuguseil loenguil on ülisuur tähtsus õpilaste tutvustamiseks elukutsetega ja loova tööga sotsialistliku tootmise mitmesuguseil aladel.

Koolides tuleb korraldada tootmisalase temaatikaga õhtuid, kus õpilased esinevad oma ettekannetega polütehnilistel teemadel ja millest kutsutakse osa võtma insenere ja stahaanovlasi tehaseist ning teaduslikke töötajaid kõrgemaist õppeasutustest. Niisugused õhtud tuleks pühendada kindlale temale, nagu näiteks «Kommunismi suurehitused», «Võimsad nõukogude soojusjõujaamad» jne. Polütehnilise sisuga õhtuteks valmistavad õpilased klassivälise töö korras näitlikke õppevahendeid ja katseid ning demonstree-rivad neid. Inseneride, tööliste, stahaanovlaste ja kõrgete saakide meistri-

te esinemised nendel õhtutel on suure tähtsusega.

Väljapaistev koht klassivälises töös peab kuuluma temaatilistele pioneerikoondustele. Neist tuleb kutsuda osa võtma mitte üksnes kõik rühma pioneerid, vaid ka esindajaid vabrikuist, tehaseist ja kolhoosidest. Juba möödunud aastal korraldati arvukalt niisuguseid pioneerikoondusi. Neid kogemusi tuleb laiendada ja süvendada.

Tähtsat osa klassivälises töös peavad etendama lugejate konverentsid, mis on pühendatud populaarse tehnilise ja teadusliku kirjanduse arutlemisele. Vormiks, mille kaudu saab välja selgitada õpilaste saavutusi teaduste ja tootmise aluste teoreetilisel ning praktilisel omandamisel, võiksid olla olümpiaadid, mis korraldatakse kooli, rajooni või linna ulatuses. Olümpiaadide korraldamisele tõmmatagu kaasa kõrgemaid õppeasutusi ja ettevõtteid. Olümpiaadile eelnegu loengud, ettekanded ja ekskursioonid õpilastele.

Klassivälisest tööd tuleb nii teha ja korraldada, et see ei põhjustaks õpilaste ülekoormamist.

6. Kabinettide (füüsikas, keemias ja bioloogias), laboratooriumide-töökodade ja «Osavate käte» ringide tööks tubade sisustamine, õppe-katseadade rajamine ja muude materiaalsete tingimuste loomine kooli polütehnikiseerimiseks.

Koolide edukaks polütehnikiseerimiseks on vaja ära teha suur töö õppe- ja kasvatusasutuste varustamiseks kõige sellega, mis on vajalik loodusteaduste õpetamiseks, õpilaste tutvustamiseks tootmise teaduslike põhimõtete ja nende praktiliste vilumuste andmiseks. Praegu pole paljudel koolidel nõutavat varustust. Haridusorganite ülesanne seisneb selles, et lähimate aastate jooksul varustada kõik keskkoolid õppevarustusega vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud nimekirjale keskkoolide

kohta, ent samuti rajada koolides õppe-katseaiad.

Samuti tuleb tähelepanu pöörata tehnika-alaste laboratooriumide-töökodade asutamisele koolidesse. Need laboratooriumid-töökodad tuleb varustada töökohtadega metalli, puidu, klaasi ja kartongi töötlemiseks, ent samuti töökohtadega mehhanismide lahtivõtmiseks ja kokkupanemiseks.

Et nooremate klasside õpilastel oleks võimalik klassivälise töö korras omandada töövilumusi, tuleb igas koolis sisustada tuba «Osavate käte» ringi tööks.

Arvesse võttes, et joonestamisel ja joonistamisel on suur tähtsus kooli polütehnikiseerimisel ja et spetsiaalse sisseseadeta (lauad, joonestustarbed, mudelid jm.) on raske neid aineid nõutaval viisil õpetada, tuleb asuda keskkoolides kabinettide organiseerimisele joonestamise ja joonistamise alal, kasutades neid ka geomeetria õpetamisel.

Suurt tähelepanu tuleb pöörata koolide raamatukogude täiendamisele teadusliku ja tehnilise kirjandusega, mis on õpilastele lugemiseks jõukohane.

Materiaalsete tingimuste hulgas, mis vastavad kooli polütehnikiseerimise ülesannetele, etendavad väljapaistvat osa polütehnilised osakonnad, mis tuleksid järk-järgult organiseerida igas linnas kodulooliste muuseumide juurde.

7. Koolide šeffideks olevate ettevõtete, kolhooside ja sovhooside kaasa-tõmbamine kooli polütehnikiseerimise abistamisele.

Koolide šeffideks olevad ettevõtted, kolhoosid ja sovhoosid saavad anda koolidele suurt abi polütehnilise õpetuse teostamisel. Nende peamine abi polütehnilise õpetuse teostamisel seisneb järgmises: a) nad abistavad koole füüsika, keemia, bioloogia ja joonestamise ning joonistamise kabinettide sisustamisel, nagu ka töökodade-laboratooriumide ja «Osavate käte» ringide tubade seadistamisel; b) koos kooliga töötavad nad välja ettevõttesse, kolhoosi või sovhoosi korralda-

tavate ekskursioonide temaatika ning määravad töötajad ekskursioonide juhtimiseks kohapeal; c) koos kooliga töötavad nad välja õpilaste tootmisalase praktika sisu ja organisatsiooni ning määravad töötajad, kes juhivad seda praktikat koos kooliga; d) nad abistavad koole klassivälise töö korraldamisel, mis laiendab õpilaste polütehnilist silmaringi — annavad lektoreid ja ringide juhte jne.

Igal ettevõttel, mis on kooli šefiks, on palju võimalusi, et tutvustada õpilasi energeetikaga ja elektriga ning mehaanilise tootmisega. Masina-traktorijaamadel, kolhoosidel ja sovhoosidel on kõik tingimused õpilaste tutvustamiseks energia tootmisega, mehaanilise (masina-traktorijaama remonditsehhi) ja põllumajandusliku tootmisega ning põllumajanduse kemiiserimisega.

8. Koolides töötavate õpetajate kaadri polütehniline ettevalmistamine ja kõrgemates pedagoogilistes õppeasutustes ning pedagoogilistes koolides ettevalmistusel olevate noorte õpetajate polütehniline ettevalmistamine.

Kooli polütehnikiseerimise otsustavaks tingimuseks on õpetajate kaader. Õpetajaist sõltub programmide õige teostamine, õigete meetodite kasutamine tootmise aluste õpetamisel, klassivälise töö korraldamine, edusammud koolide varustamisel vajaliku sisseadega jne. Tuleb konstateerida, et praegu töötav õpetajate kaader (matemaatikud, füüsikud, keemikud, bioloogid, geograafid jt.) on nõrgalt ette valmistatud polütehnilise õpetuse ülesannete lahendamiseks. Seepärast seisabki käesoleval ajal rahvahariduse organite ja õpetajate täiendusinstituutide ees edasilükkamatu ülesanne anda õpetajaile üldine polütehniline ettevalmistus ja sügavad teoreetilised ning praktilised teadmised tootmise alalt, sest tootmise aluseid

tuleb õpetajaile käsitleda vastavate üldhariduslike ainete kursuses.

Polütehnilise ettevalmistuse võivad õpetajad saada kas spetsiaalsetel kursustel või iseõppimise teel.

Seetõttu on vaja kiiresti välja töötada niisuguste kursuste plaanid ja programmid, samuti ka plaan nende kursuste korraldamiseks, nii et lähemal aastail kõik õpetajad teeksid need kursused läbi. Kursuste õppeplaanis tuleb ette näha õpetajate kvalifikatsiooni tõstmine marksismi-leninismi alal, siis selles aines, mida õpetaja koolis õpetab, edasi tootmise tehnoloogias ja tehnikas ning polütehnilise õpetuse teoorias ja meetoodikas.

Loengute kõrval tuleb õppeplaanis ette näha tootmisalaseid ekskursioone, ent samuti tõsine laboratoorne ja tehniline praktikum.

Õpetajate polütehnilise ettevalmistuse organiseerimiseks iseõppimise teel tuleb välja anda vastavad programmid, meetoodilised juhtnõuad ja kirjanduse nimestik ning varustada õpetajaid vajaliku kirjandusega.

Rahvahariduse osakondadel tuleb pöörata tõsist tähelepanu kooli polütehnikiseerimise eesrindlike kogemuste organiseerimisele õpetajaile vastavate ülesannete andmise näol ja nende positiivsete algatuste toetamise näol. Neid positiivseid kogemusi tuleb uurida, üldistada ja meetoodiliste koondeste ning õpetajate kokkutulekute kaudu praktikasse juurutada.

Kõrgemate pedagoogiliste õppeasutuste õppeplaanides tuleb ette näha üliõpilaste üldine polütehniline ettevalmistus ent samuti üliõpilaste spetsiaalne teoreetiline ja praktiline ettevalmistus sel tootmisalal, mille aluseid õpetaja hiljem koolis käsitlema hakkab.

* *
*

Kooli polütehnikiseerimise teoreetiliste ja praktiliste küsimuste lahendamise edu on seda suurem, mida sügavamalt pedagoogiline kaader valdab

marksismi-leninismi teooriat, mida sügavamini õpib ta tundma partei ja valitsuse koolialaseid otsuseid, seltsimees Stalini geniaalset teost «Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus» ja partei XIX kongressi materjale ning mida järjekindlamalt rakendab ta marksistlik-leninlikku metodoloogiat oma töös.

Polütehnilise hariduse elluviimine koolis on suure poliitilise, rahvamajandusliku ja kultuurilise tähtsusega

ülesanne. Õpetajad ja pedagoogika teooria alal töötajad on uhked, et neile langes osaks au viia ellu meie juhi seltsimees Stalini juhend ja Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongressi otsused polütehnilise hariduse kohta. Õpetajad ja pedagoogika teooria alal töötajad annavad kõik oma jõu üldise keskkhariduse teostamiseks ja polütehnilise õpetuse elluviimiseks keskkoolis.

Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus ja uue aja ajaloo õpetamise ülesanded 9. klassis.

„Nõukogude Koolile“ kirjutanud Leningradi Linna Opetajate Täiendusinstituudi ajaloo kateedri dekaan,

V. ORLOV.

J. V. Stalini geniaalne teos „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“ tähistab uut etappi marksismi arenemises. Väga suure tähtsusega on kaasaegse kapitalismi ja sotsialismi põhilise majandusseaduse avastamine ja põhjendamine seltsimees Stalini poolt. Nende seaduste sügavalt teaduslik definitsioon J. V. Stalini selles teoses rikastab marksistlik-leninlikku ühiskonnateadust.

Käesoleva artikli eesmärgiks on näidata, missugused ülesanded seisavad õpetaja ees uue aja ajaloo (1870—1918) koolikursuse õpetamisel seoses J. V. Stalini poolt kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse avastamisega.

Valdav osa uue aja ajaloo kursusest valgustab monopolistliku kapitalismi ajalugu kuni kapitalismi kukutamiseni NSV Liidus Oktoobri-revolutsiooni jõududega, mis avas seega uue ajastu inimkonna ajaloos. Teiste sõnadega, see kursus hõlmab ulatusliku lõigu ajast, millel avaldas oma mõju kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus.

Seltsimees Stalin õpetab, et „Kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse peamisi jooni ja nõudeid võiks formuleerida umbkaudu nii: maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamine antud maa rahvastiku enamuse ekspluateerimise, laostamise ja pauperiseerimise teel, teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamise ja süstemaatilise paljaksriisumise teel, lõpuks, sõdade ja rahvamajanduse militariseerimise teel, mida kasutatakse kõige kõrgemate kasumite kindlustamiseks.“¹ Niisiis on monopolistliku kapitalismi tõukejõuks maksimaalne kasum. Maksimaalse kasumi kindlustamise vajalikkus on imperialistliku kapitalismi kõikide peamiste kül-

¹ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1952, lk. 36.

gede ja tegevuse määrajaks. Just sellest vaatevinklist tuleb käsitleda ka imperialistlike maade majandust ja poliitikat.

Maksimaalse kasumi seaduse toime selgitamine kooli õppekursuse konkreetse materjali alusel annab avarad võimalused imperialismi kui sureva kapitalismi, kui sotsialistliku revolutsiooni eelõhtu sügavaks mõistmiseks ja õpilaste viimiseks järeldusele, et kapitalismi hukumine on paratamatu. Rääkides kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse küsimusest näitas sm. Malenkov, et see seadus "... näitab ära ja seletab kapitalismi kisendavad vastuolud, näitab ära kapitalistlike riikide agressiivse röövpoliitika põhjused ja juured. Selle seaduse toime viib kapitalismi üldkriisi süvenemisele, kõigi kapitalistliku ühiskonna vastuolude paratamatule kasvamisele ja plahvatussele".²

Juhindudes kaasaegse kapitalismi ja sotsialismi põhilise majandusseaduse klassikalisest määrangust, näitab õpetaja kõikehõlmavalt, sügavalt ja veenvalt kõrgema, nõukogude sotsialistliku majandussüsteemi tohutut üleolekut oma aja ära elanud kapitalistliku korra suhtes. Erinevalt kapitalismist on sotsialismile iseloomulik "... ühiskonna materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamine; tootmise arenemise asemel vaheaegadega tõusust kriisini ja kriisist tõusuni — tootmise pidev kasv; perioodiliste vaheaegade asemel tehnika arenemises, milledega käib kaasas ühiskonna tootlike jõudude hävitamine — tootmise pidev täiustamine kõrgeima tehnika baasil".³

Kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse toimet tuleb illustreerida rea konkreetsete faktidega. Sel juhul ei või õpetaja piirduda imperialismi ajaloo materjalidega ainult enne Esimest maailmasõda. On vaja selgitada õpilastele monopolistliku kapitalismi maksimaalsete kasumite püüdlusest tulenevaid mõningaid nähtusi nende arengus — millised need olid enne ja millisteks need kujunesid nüüd. Näiteks, kuni Esimese maailmasõjani oli kapitalismile iseloomulik proletariaadi reservarmee olemasolu, kapitalismi üldkriisi tingimustes muutus töötute armee reservarmeed alaliseks armeeks, kes ei resorbeeru ka tööstuse elavnemise aastail. Selline seos kaasajaga selgitab õpilastele, et kapitalistliku tootmisviisi kõik vastuolud on järsult teravnenud. Vajalikke fakte, eriti arvulisi andmeid, leiab õpetaja partei XIX kongressi materjalidest ja samuti kaasaegse kapitalismi põhilist majandusseadust käsitlevaist artiklitest (S. Võgodski artikkel ajakirjas „Коммунист“ nr. 22, 1952. a. ja M. Rubinšteini artikkel ajakirjas „Вопросы экономики“ nr. 10, 1952. a.).

* *

*

J. V. Stalini poolt antud iseloomustus sotsialistliku tootmise eesmärgist ja selle eesmärgi saavutamise vahenditest⁴ on õpetajale juhindavaks näpunäiteks kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse sisu avastamise meetodi leidmisel.

² G. Malenkov, Aruandekõne UK(b)P Keskkomitee tööst partei XIX kongressile, Tallinn, 1952, lk. 93.

³ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1952, lk. 37—38.

⁴ Sealsamas, lk. 72.

Monopolistliku kapitalismi eesmärk kindlustada maksimaalne kapitalistlik kasum saavutatakse, nagu õpetab J. V. Stalin, kolmel teel, kolmel viisil. Uheks teeks, nagu märgib seltsimees Stalin, on antud maa rahvastiku enamuse ekspluateerimine, laostamine ja pauperiseerimine. Teine tee — teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamine ja süstemaatiline paljaksriisumine. Kolmas tee — sõjad ja rahvamajanduse militariseerimine.

Nii võib maksimaalse kasumi seaduse peamiste joonte ja nõuete selgitamisel ära märkida teatavat järjekindlust.

Käsitledes Saksamaa majanduslikku arenemist ja jutustades kapitalistlike monopolide kujunemisest, näitab õpetaja teemas „Saksamaa XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul“, et kapitalistlike koondiste põhiliseks eesmärgiks ühe või teise majandusharu üle kontrolli teostamisel oli kõige kõrgemate kasumite saamine. „... monopol kindlustab hiiglaslikke tulusid,“ märgib V. I. Lenin, „ja viib määratu suurte tehnilis-tootmislike ühikute kujunemisele“.⁵ Selle teema järgmistes tundides ja kursuse teistes teemades näitab õpetaja korduvalt, et monopolistlik kapitalism nõuab maksimaalseid kasumeid.

Mis puutub kõige kõrgemate kasumite saamise kolmesse teesse, siis peab märkima, et õpetajal pole võimalik iga teema puhul konkretiseerida kõiki teid. See viiks kursuse tohutule, mittevajalikule ülekoormamisele. Uht või teist kõige kõrgema kasumi saamise teed selgitatakse selle maa materjalide põhjal, kus see esineb kõige reljeefsemalt selle maa kapitalistliku arengu iseärasuste tõttu.

* *
*

Vaatleme maksimaalsete kasumite kindlustamise esimest teed, milleks on antud maa rahvastiku enamuse ekspluateerimine, laostamine ja pauperiseerimine.

Uheks meetodiks, millega monopolistlik kapital tööliste ekspluateerimist suurendab, on töö intensiivistamine. See kapitalismi tendents avaldus kõige puhtamal kujul XX sajandi algul ameerika tööstuses, millest kirjutas V. I. Lenin oma artiklites „Higi väljapressimise „teaduslik“ süsteem“ ja „Tayloriga süsteem — inimese orjastamine masinaga“.⁶

Higi väljapressimise teadusliku süsteemi tulemusena „saab kapitalist tohutuid kasumeid, aga tööline töötab neli korda intensiivsemalt, kulutades ära oma närvid ja lihased neli korda kiiremini“.⁷

Kartellid ja trustid ammutavad maksimaalseid kasumeid ka monopolsete hindade kehtestamise teel. Monopoolsed hinnad suurendavad töötajate ekspluateerimist ja paljaksriisumist; kasvab töötajate vaesumine, kiireneb väikekaubatootjate laostumine. Seda kapitalistliku monopoli hukatuslikku mõju märgib õpetaja esmakordselt saksa tööliste olukorra iseloomustamisel XX sajandi algul (teema „Saksamaa XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul“). Artiklis „Vaesumine kapitalistlikus ühiskonnas“ (1912. a.) kirjutab V. I. Lenin: „K o d a n-

⁵ В. И. Ленин, Сочинения, т. 22, стр. 191.

⁶ Sealsamas, 18. kd., lk. 556—557 ja 20. kd., lk. 134.

⁷ Sealsamas, 20. kd., lk. 135.

like sotsiaalpoliitikute andmeil, kes toetuvad ametlikele allikatele, kasvas Saksamaal tööliste töötasu viimase 30 aasta jooksul keskmiselt 25%. Samal ajavahemikul tõusis elukallidus vähemalt 40%!⁸ Edasi tuuakse artiklis arve varakate klasside rikkuse kasvust ja järeldatakse, et „kapitalistlikus ühiskonnas kasvab rikkus uskumatu kiirusega — kõrvuti töölishulkade vaesumisega“.⁹

Monopolistliku kapitali võimsuse kasv Ameerika Ühendriikides viis töötajate olukorra järsule halvenemisele. 1900. a. kuni 1910. a. kasvas ameerika tööstustööliste nominaalne töötasu keskmiselt 21%, samal ajavahemikul tõusid tarbainete hinnad aga 56%. Veelgi süngemat pilti töötajate laostumisest ja vaesumisest näeme Ameerika Ühendriikides — kapitalistliku maailma kõige rikkamal maal — peale Teist maailmasõda. Ametlike, ilustatud andmete järgi kasvas elukallidus Ameerika Ühendriikides 1952. a. kolmekordseks, võrreldes 1939. a. 39% ameeriklaste perekondadest sai 1950. a. tulu alla 2000 dollari aastas, s. o. vähem kui pool sellest, mis on vajalik kõige tagasihoidlikumaks ülalpidamiseks; 22,9% ameeriklaste perekondadest sai aastas tulu alla 1000 dollari ja 13,7% — alla 500 dollari, s. o. neil polnud võimaliku teenida ühte neljandikku, isegi mitte ühte kaheksandikku sellest, mida nad vajasisid hädapäraseks elamiseks. Samal aastal aga tõusid monopolide kasumid enneolemata ulatuses, ületades isegi ametlikel, tugevasti vähendatud andmeil 40 miljardit dollarit.¹⁰

Ameerika monopolistlik kapital saab tohutuid kasumeid neegrite julma ekspluateerimisega, sest ühe ja sama töö eest saab neeger kõigest 40—50% valgele töölisel makstavast töötasust. Tunduvalt halvemas olukorras ameerika töölistest on ka emigrandid Aasiast ja Euroopast (kes pole anglo-saksi päritoluga). „Just imperialismile on eriti iseloomulik mahajäänud maadest pärinevate halvemini tasutatavate tööliste tööjõu niisugune ekspluateerimine. Just sellele tugineb teatud määral rikkaste imperialistlike maade parasitism, kes kõrgema töötasuga ostavad ära ka ühe osa oma töölisi, ekspluateerides samal ajal „odavat“ välismaa tööliste tööjõudu.“¹¹ See nähe, nagu märgib V. I. Lenin, on tüüpiline mitte ainult Ameerika Ühendriikidele, vaid ka Saksamaale, Prantsusmaale ja teistele imperialistlikele maa-
dele.

J. V. Stalin õpetab, et „... kapitalistlike maade tööliklassi materiaalse olukorra iseloomustamisel tuleks arvesse võtta ka töötatöölise reservarmee olukorda“.¹² Tuleb märkida, et enamus õpetajaid, jutustades tööliste elust ja töötingimustest kapitalistlikes maades, ei peatu sellel küsimusel. Imperialismi ajal, XX sajandi algul, suureneb tööpuudus, töölistel kaob usk homsesse päeva. Nii oli Inglismaal töötuid 1900. a. 2,5%, 1904. a. 6% ja 1909. a. 7,7% tööliste üldarvust. Juba sel ajal oli töötute kõrgeim protsent Ameerika Ühendriikides, kes oli esimesi maid sotsiaalse kuristikuga sügavuselt, mille ühel pool on käputäis rikkuses priiskavaid miljardäre ja teisel — miljonid igavesti kerjuslikkuse piiril elavad töötajad. Saksa progressiivne majandusteadlane J. Kutschinski toob andmeid töötute kohta Ameerika

⁸ В. И. Ленин, Сочинения, т. 18, стр. 405.

⁹ Sealsamas, lk. 406.

¹⁰ Vt. M. Rubinštein'i artiklit ajakirjas «Вопросы экономики» nr. 10, 1952.

¹¹ В. И. Ленин, Сочинения, т. 26, стр. 141.

¹² J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1952, lk. 41.

Uhendriikides. Töötute üldine protsent tõusis töötlevas, ehitus- ja söetööstuses ning transpordis 7,5% -lt 1901. a. 10,1% -le 1904. a. ja 16,4% -le 1908. a.

Peale Esimest maailmasõda, kapitalismi üldkriisi tingimustes, suurenes töötute protsent Ameerika Uhendriikides järsult. Enne Teist maailmasõda oli seal terve aastakümne kestel tööta enam kui 25% töölistest. Praegu on Ameerika Uhendriikide töölistest täielikult tööta mitte alla 3 miljoni ja osaliselt tööta üle 10 miljoni töölise. Täielikult ja osaliselt töötute üldarv Ameerika Uhendriikides, Jaapanis, Inglismaal, Itaalias, Belgias ja Lääne-Saksamaal on tõusnud juba üle 32 miljoni. Kõik see näitab tööliklassi kui terviku majandusliku olukorra teravat halvenemist, sest töötute kerjuslik olukord mõjutab ka töötavate tööliste majanduslikku olukorda.

Imperialismi tingimustes saavad pangad ja trustid tohutuid sissetulekuid aktsiate kursi „languse ja tõusu mängus“. Selle mängu ohvriteks on aga kümned tuhanded väikehoiustajad, kes on mahutanud oma hoiused aktsiatesse. Aktsiaseltside tegevusega tutvunevad õpilased teemas „Ameerika Uhendriigid XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul“. Näitena toome väikeomanike paljaksröövimise Morgani panga poolt aktsiatega spekulatsioonil. Aktsiate kursi „languse ja tõusu mängu“ tulemusena omandas Morgan mitmed raudteekompaniid. Morgani pank, ära märkinud järjekordse ohvri, levitas halbu kuuldusi selle kompanii majanduslikust olukorrast, tegi takistusi antud kompaniile krediitide saamisel, müüs osa kompanii aktsiaid alandatud kursiga. Aktsionäride hulgas tekkis paanika. Aktsiate müügikurs langes järsku. Igaüks püüdis lahti saada tulutuist aktsiaist, mis võisid muutuda iga silmapilk väärtusetuiks paberilipakaiks. Morgan aga, kasutades aktsiate madalat kurssi, ostis oma agentide kaudu aktsiaid peaaegu jumalamuidu. Koondanud enda kätte suure enamuse antud kompanii aktsiatest, alustas ta „tõusu mängu“. Ajakirjanduses ilmusid rahustavad teated kompanii tegevuse kohta, aktsiate kurs tõusis, kuid väikeomanikud, kes olid oma hoiused paigutanud kompanii aktsiatesse, olid vahepeal juba laostunud ja Morgani pank omandas raudteekompanii peaaegu poolmuidu. Nii toimub aktsiate spekulatsiooniga väikeomanike laostamine ja monopolide rikastamine.

Uheks kõige kõrgema kasumi saamise allikaks on töötava talurahva röövimine monopolide poolt. Monopolid kehtestavad kõrged hinnad tööstussaadustele, aga põllumajandussaadustele madalad hinnad. XX sajandi algul allutasid Prantsusmaal suured toiduainete tööstuse firmad endile pikkamööda väiketalumajandid, ostes neilt tooraineid äärmiselt madalate hindadega ja varustades maapidajaid neile vajaliku inventariga, väetisega ja teiste tarvetega äärmiselt kõrgete hindadega. Tohutut tulu saavad ka suurte veskite trustid, suhkru- tööstuse kartellid, piimatööstuse trustid ja kartellid jt. Monopolide rõhumine kiirendab väikeomanike hukkumist. 1892.—1929. a. laostus Prantsusmaal ligi 2 miljonit väike- ja kesktalumajapidamist (kuni 10 ha). Monopolide rõhumine paneb eriti raskele proovile farmerite majapidamised Ameerika Uhendriikides. Esimesteks kiskjateks, kellega ameerika farmeritel tuli kokku puutuda, olid raudteekompaniid. Põllumajandussaaduste kõrged veotariifid võimaldasid „raudteekuningatel“ omandada suurema osa farmeri majapidamisest saadavast sissetulekust.

Kapitalismi üldkriisi tingimustes suureneb talupoegkonna laostumine ja vaesumine veelgi. Näiteks laostus ja hävis Ameerika Ühendriikides ainult ajavahemikul 1945—1950 173 tuhat farmeri majapidamist. Pidevalt laostub talupoegkond ka Prantsusmaal, Itaalias ja teistes maršaliseeritud maades.¹³

Kuni seltsimees Stalini teose „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“ ilmumiseni, milles on igakülgsest uuritud ka linna ja maa vahelise vastandlikkuse kaotamise probleemi, valgustasid kooli ajalooõpikud puudulikult Suure Oktoobrirevolutsiooni üht ülitähtsat saavutust — linna ja maa, tööstuse ja põllumajanduse vahelise vastandlikkuse jäädavat kaotamist sotsialismi võidu maal.

Linna ja maa vahelise olulise erinevuse kaotamise probleem on 10. ja 11. klassis õpilastele arusaadav ainult siis, kui neil on 8. ja 9. klassis ettevalmistavalt omandatud üks sügavamaid kapitalismi vastuolusid — vastandlikkus maa ja linna vahel. Meie poolt toodud andmed talupoegade olukorra kohta imperialismi ajal ei kõrvalda mingil juhul märgitud puudusi kooli ajalooõpikuks, kuid need näitavad, et maksimaalse kasumi tagaajamisel suurendab monopolistlik kapital kuristikku linna ja maa vahel.

* *
 *

Monopolistlik kapital kindlustab endale kõige kõrgema kasumi teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamise ja süstemaatilise paljaksriisumise teel.

Kapitali väljavedu mahajäänud maadesse toob kapitalistidele muinasjutulisi tulusid. Asumaades ja nõrgalt arenenud maades, nagu märgib V. I. Lenin on „... kasum harilikult kõrge, sest kapitale on vähe, maa hind on võrdlemisi odav, töötasu madal, toorained odavad“.¹⁴ XX sajandi algul tõusid briti kapitalistide tulud Indias muinasjutuliste mõdeteni. Sõekaevandused andsid sinna paigutatud kapitalidelt 160% kasumit, džuuditehased kuni 100% ja harva alla 20%. Kõik see oli võimalik selletõttu, et kapitalide omanikud toetusid inglase poliitilisele ja sõjalisele jõule Indias ning neil oli kasutada ülikülluses odavaid töökäsi. Paljude aastate jooksul enne Esimest maailmasõda laekus Inglismaale Indiast määratu suuri summasid inglise kapitalimahutuste iga-aastaste tulude näol ja üle 50 miljoni naelsterlingi otseseid makse india rahvalt. Teiselt poolt on teada, et ajavahemikul 1896—1906 suri Indias nälga ja viletsusse umbes 10 miljonit inimest.

Uheks asumaade paljaksriisumise vormiks, mida kasutavad kolonisaatorid, on maade haaramine endi valdusse või nende „omandamine“ ostjaile äärmiselt soodsate hindadega.

Kapitalistid metropolidest, paigutanud oma kapitale ettevõtteisse asumaades, arendasid seal ühekülgse iseloomuga majandust, muutes asumaad sellisteks maadeks, kes on suutelised välja vedama ainult üht-kaht liiki kaupu. Nii paigutasid prantsuse kapitalistid oma kapitalid vallutatud Vietnamis XIX sajandi lõpul peamiselt riisi-istandustesse. Koloniaalne administratsioon Vietnamis andis üle prantsuse kapitalistidele „vastuvõetava“ hinnaga tohutuid maa-alasid. Tootmis-

¹³ Vt. ajalehte „Правда“, 1953, nr. 28.

¹⁴ В. И. Ленин, Сочинения, т. 22, стр. 229.

kulud polnud siin nimetamisväärised, sest riisi-istandusi hariti päris-orjuslike talupoegade odava tööjõuga, mistõttu riisi väljavedu teistesse maadesse tõi ettevõtjatele kolossaalseid tulusid.

Riis, see kohaliku elanikkonna põhimine toiduaine, muutus peamiseks väljaveokaubaks. Iga aastaga suurenev riisisaak ja selle väljavedu rikastasid Prantsusmaa ettevõtjaid, vietnami rahvas aga tundis riisi järele suurt puudust ja kannatas alatoitumusest.

Eriti toorelt ekspuaterisid oma asumaid ja nõrgalt arenenud maid Ameerika Ühendriikide imperialistid. Olles maailma ümberjaotamisele hilinendud ja ajades taga kõige kõrgemat kasumit, võitlesid nad erilise raevuga oma koloniaalse impeeriumi loomise eest.

Verise välispoliitilise ekspansiooni teostamisel töötasid ameerika imperialistid välja erilise süsteemi — dollaridiplomaatia. See oli uus meetod teiste maade orjastamiseks. V. I. Lenin, paljastades ekspuaterimise imperialistlike meetodeid, märgib, et „... poliitiliselt iseseisvate riikide rajamise sildi all...“ loovad kapitalistlikud riigid „... neist majanduslikult, rahanduslikult ja sõjaliselt täiesti sõltuvaid riike...“¹⁵. Dollaridiplomaatia kindlustas Ameerika Ühendriikide pankuritele hiiglaslikke tulusid Ladina-Ameerika maadesse paigutatud kapitalilt. Ameerika imperialismi tungimisega Ladina-Ameerika maadesse kaasnes riigidepartemangu toores surve nende maade valitustele koos relvastatud jõudude korduva kasutamisega.

Peale Hispaania-Ameerika sõdu muutus Kuuba, nimeliselt rippumatu riik, täiesti sõltuvaks Ameerika Ühendriikidest. Ameerika monopolid haarasid endi kätte eelkõige Kuuba kaks põhimist majandusharu — suhkruroo- ja tubakakasvatus. See viis endised iseseisvad tootjad laostumisele ja muutis nad ameerika plantaatorite palgaorjadeks. Laiendades suhkruroo ja tubaka kasvatamise alasid, ei rajanud ameerika kapitalistid seal suhkru- ja tubakatehaseid, vaid muutsid Kuuba saare Ameerika Ühendriikidele toorainete lisabaasiks.

Ameerika sõjaväe iga uus sissetung Kuuba saarele suurendas maa majanduslikku sõltuvust ameerika imperialismist. Nii oli saar 1906.—1909. a. okupeeritud Ameerika Ühendriikide merejalaväe osade poolt, kes surusid seal metsikult maha Ameerika ülevõimu vastu suunatud rahvaülestõusu. Just sel ajal Ameerika Ühendriikide peakonsul Kuubas, toetudes relvastatud jõududele, saavutas Kuuba valitsuselt nõusoleku äärmiselt soodsaiks tehinguiks New Yorgi pangale Speyer ja Ko. Pank sai õiguse laenu andmiseks Kuubale, millelt ta „teenis“ 2 miljonit dollarit komisjoni (laenu aktsiate nominaalväärtus oli 16,5 miljonit dollarit, Kuuba riigikassa sai ainult 14,5 miljonit dollarit).

Teine näide. 1909. a. toimus Nicaraguas relvastatud riigipööre, mis oli ette valmistatud Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu otsesel osavõtul ja mille tulemusena tulid võimule Wall Streeti käsilased. Ameerikasõbralik valitsus laenas kohe New Yorgi pankuritelt Braun ja Ko ja Seligman ja Ko 20 miljonit dollarit tollitulude tagatisel, kusjuures Nicaragua tollitulude peakorraldajaks määrati ameeriklane, kelle kandidatuur kinnitati Ameerika Ühendriikide presidendi poolt.

Nicaraguas tõusis rahvahulkade tormiline rahulolematuus ameeriklaste rõhumise vastu ning Ameerika Ühendriikide käsilasi ähvardas kukutamise oht. Ameerika imperialistid, rutates appi oma agentidele,

¹⁵ В. И. Ленин, Сочинения, т. 31, стр. 127—128.

saatsid Nicaraguasse merejalaväe osad. Sõjalise okupatsioonirežiimi tingimustes tegi Nicaragua valitsus uusi orjastavaid laene. Vennad Braunid ja Seligman allutasid oma kontrollile Nicaragua rahvapanga ning haarasid endi kätte raudteed. Nendelt operatsioonidelt said New Yorgi pankurid ajavahemikul 1911—1928 ühe ameerika majandusteadlase arvestuse järgi kasumeid üle 2 miljoni dollari, arvestamata tulusid kapitalidelt, mis olid otseselt paigutatud Nicaragua ettevõtteisse.

Esimese maailmasõja eel röövis ja ekspuateeris ameerika kapital peamiselt oma asumaid ja nõrgalt arenenud maid Ladina-Ameerikas. Peale Teist maailmasõda esineb ameerika monopolistlik kapital juba rahvusvahelise ekspuateerijana ja orjastajana. Tema saagiks on langenud ka vanad, juba ammu väljakujunenud kodanlikud riigid ja asumaad. Ahne Wall Street pumpab teistest maadest kasumitena miljardeid dollareid, muutes samal ajal sajad miljonid inimesed kerjus- teks.

* * *

J. V. Stalin õpetab, et monopolistlik kapital kasutab maksimaalsete kasumite saamiseks ka sõdade ja rahvamajanduse militariseerimise teed.

Kogu Esimese maailmasõja ettevalmistamise ajalugu näitab, et kapitalimagnaadid olid just peamised sõjaõhutajad ja organiseerijad, šovinistlike meeleolude ülespuhujad ja rassilise sallimatuse ideoloogia juurutajad. Esimese maailmasõja eelõhtul paljastas V. I. Lenin oma artiklites „Kellele tulus?“, „Relvastumine ja kapitalism“, „Kodanlikud tegeliskid — finantsistid ja poliitikud“ ja teistes monopolistliku kapitali ja selle agentide — imperialistlike valitsuste — otseseid huve hullumeelses relvastumise võidujooksus. „... töolistelt ja talupoegadelt relvastumiseks väljapressitud miljonid ja miljardid...“¹⁶ satuvad, nagu näitab V. I. Lenin, Inglismaal armstrongide, Saksamaal kruppide, Prantsusmaal krözoode ja teiste suurtüki- ja dünamiidikuningate taskutesse. Lähtudes neist V. I. Lenini ja J. V. Stalini juhendavaist näpunäiteist on ajaloo õpetaja ülesandeks näidata suurriikide välispoliitika ja XX sajandi alguse rahvusvahelise olukorra analüüsi alusel, esiteks, et militariseerimine on monopolistlikule kapitalile enneolematu rikastumise allikaks ja teiseks, et kodanlikud poliitikud aitavad kõigiti kaasa relvavabrikantide rikastamisele, on nendega tihedalt seotud ja isiklikult huvitatud nende kasumist.

Teise ülesande lahendamine aitab õpilastele paremini selgitada riigiaparaadi allutamist monopolidele, mis on nii iseloomulik imperialismi ajastule.

Juba teema „Saksamaa XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul“ käsitlemisel, jutustades tugeva sõjalaevastiku loomisest saksa imperialistide poolt, võib õpetaja märkida, et Saksamaale suure laevastiku ehitamise vajaduse propageerimisest võtsid aktiivselt osa Krupp ja Saarimaa terasevalamistehaste omanik Stumm. Selle eesmärgiga omandas Krupp ajalehe „Berliner Neueste Nachrichten“, mis sai Inglismaale kallaletungi tribüüniks, kuna Stumm kasutas ajalehte „Die Post“. Kruppil ja Stummil ei tulnud kahetseda kulutusi, mis olid

¹⁶ В. И. Ленин, Сочинения, т. 19, стр. 34.

tehtud ajalehtede omandamiseks, et nende kaudu propageerida laevastiku ehitamise vajadust. Aastast aastasse teenis kumbki ainult lahingulaevade soomuse tootmiselt viis miljonit marka aastas. Kuid see summa moodustas ainult tähtsusetu osa laevastiku ehitamisel saadud tuludest. Tuleb märkida, et Wilhelm II oli osanikuks Kruppi ettevõtteis ja tema tohutute kasumite osaline.

Oma artiklis „Kellele tulus?“ teatab V. I. Lenin kolossaalsetest tuludest (12,5% dividendi), mida andis inglise firma Armstrong Whitworth and Company Ltd., valmistades relvastust. 12,5% dividendi tähendab, et kapital kahekordistub 8 aasta jooksul.

Lenin paljastas samuti Inglise riigitegelaste tiheda sideme sõjavarustust tootvate ja sellega kauplevate aktsiaseltsidega. Lenin märkib, et „Ministrid konservatiivide ja liberaalide hulgast ning alamkoja liikmed — peaaegu kõik nad on nende firmade osanikud... Sama nähe ilmneb mõistagi kõigis kapitalistlikes maades. Valitsused on kapitalistide klassi kupjad. Kujastele makstakse hästi. Kupjad on ise osanikud. Aga lambaid pügavad koos, vadistades samal ajal „patriotismist“ ...“.¹⁷

Kaasaja kapitalismi haidele on sõjad parimaks äriks. Esimese maailmasõja puhul rikastusid kõigist rohkem Ameerika Ühendriigid. Nad varustasid relvadega liitlasi, kes kulutasid ostudeks Ameerika Ühendriikidest keskmiselt 10 miljonit dollarit päevas. 1914. a. sügisest kuni 1917. a. kevadeni saadeti Ameerikast Euroopasse kaupu enam kui 10,5 miljardi dollari eest.

Esimese maailmasõja eel võlgnesid Ameerika Ühendriigid Euroopa riikidele 6 miljardit dollarit. Sõja jooksul Ameerika mitte ainult tasus kõik oma võlad, vaid laenas sõdivatele riikidele veel 10 miljardit dollarit. Esimese maailmasõja kestel said ameerika monopolid puhast kasumit 10,9 miljardit dollarit, koondades enda kätte suurema osa maailma kullatagavaradest.

Teine maailmasõda osutus Ameerika kapitalistidele veelgi kasulikumaks äriks, tuues monopolistidele kasumina 117 miljardit dollarit.

Agressiivne sõda Koreas ja ettevalmistused uueks maailmasõjaks toovad ameerika monopolistidele veelgi suuremaid tulusid. Need suurenesid 1951. a. kaks ja pool korda, võrreldes Teise maailmasõja perioodiga (1939—1945). Imperialistide rikastumine majanduse edasise militariseerimise tingimustes toimub tööliklassi, talupoegkonna, asumaade ja sõltuvate maade rahvaste ennekuulmatu vaesumise arvel.

* * *

Me näitasime võimalikke teid, mis aitavad õpilastele selgitada kaasaegse kapitalismi eesmärke ja vahendeid nende eesmärkide saavutamiseks. Kui pärast niisugust ettevalmistust õpetaja asub üldistatava teema „Imperialism kui kapitalismi kõrgeim ja viimane staadium“ juurde ning imperialismi viie põhitunnuse formuleerimisele, täiendab ta käsitlust kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse peamiste joonte ja nõuete klassikalise stalinliku formuleeringuga.

Üldistamisel peab õpetaja vastandama sotsialismi põhilise majandusseaduse olemuse kaasaja kapitalismi põhilise majandusseaduse olemusele.

¹⁷ В. И. Ленин, Сочинения, т. 19, стр. 84.

Teemas „Imperialism kui kapitalismi kõrgeim ja viimane staadium“ avatakse imperialismiajastu kapitalismi majandusliku ja poliitilise arenemise ebaühtluse seaduse sisu. Kaasaja kapitalismi põhilise majandusseaduse mõistmine õpilaste poolt võimaldab näidata, et maksimaalse kasumi seadusele on allutatud kapitalismi ebaühtlase arenemise seadus, s. o. me näitame õpilastele jõukohases vormis, et maksimaalse kasumi seadus on nimelt kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus, mis määrab ära kapitalistliku tootmise põhilised jooned imperialismi tingimustes.

Monopolistliku kapitalismi püüe kindlustada endale kõige kõrgemaid kasumeid viib imperialistlikud grupid meeleheitlikku võitlusesse turgude, toorainete ja mõjupiirkondade laiendamise pärast; selles võitluses tõrjutakse välja turgudelt varem jaole jõudnud kapitalistid ja nende asemele asuvad uued. Selle tulemuseks on juba varem jagatud maailma vägivaldne ümberjagamine, mis viib imperialistlike grupeeringute vahelistele kohutavatele sõdadele.

J. V. Stalin näitas, et maksimaalse kasumi seaduse mõjul teravnesid peale Teist maailmasõda äärmiselt imperialistlike riikide vahelised vastuolud, millest järeldub, nagu näitab seltsimees Stalin „... et kapitalistlike maade vahel sõdade tekkimise paratamatus jääb jõusse“.¹⁸

Kaasaja kapitalismi põhilise majandusseaduse klassikaline stalinlik määrang on lähtepunktiks ka Esimese maailmasõja põhjuste käsitlemisel. J. V. Stalin näitab, et just maksimaalsete kasumite saamise vajadus tõukab monopolistliku kapitalismi niisugusele riskantsele sammule, nagu seda on püüe saavutada majanduslikku ülevõimu kogu maailmas.

Kui õpilastele on selge maksimaalse kapitalistliku kasumi seadus, siis mõistavad nad sügavamini kapitalismi vastikuid jooni ja kõik see kasvatab neis viha ameerika-inglise monopolistide püüdluste vastu pöörata ajalooratas tagasi.

¹⁸ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1952, lk. 33.

Partei XIX kongressi direktiivide käsitlemisest NSV Liidu geograafia tundides.

R. RÄGASTIK,

Tallinna Pedagoogilise Instituudi geograafia kateedri juhataja.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongressi otsused, seltsimees Stalini kõne kongressi lõppistungil ja tema geniaalne teos «Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus» on määratu suure ajaloolise tähtsusega. Neid õpitakse tundma mitte üksnes meie suurel kodumaal ja rahvademokraatia maades, vaid ka kapitalistlike riikide töötava rahva poolt. Nad relvastavad meid kommunismi ülesehitamise suurejoonelise programmiga ning innustavad kogu progressiivset inimkonda võitlusele kestva ja kindla rahu eest, sõjaõhutamise vastu.

Partei XIX kongressi otsuseid ja seltsimees Stalini ülnimetatud teost tuleb tihedalt siduda meie koolides tehtava õppe-kasvatustööga. Käesolev kirjutis püüab anda lühikese ülevaate XIX kongressi poolt vastu võetud viienda viie aasta plaani (1951.—1955. a.) direktiivide kasutamisest 7. ja 8. klassi NSV Liidu füüsilise ja majandusgeograafia kursuse käsitlemisel.

Direktiividest kõneldes on soovitatav tuua võrdluseks neljanda (sõjajärgse) viisaastaku saavutusi. Andmeid selle kohta saab NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee ja NSV Liidu Statistika Keskseltsi vastavast teadandest, mis ilmus omal ajal paljudes perioodilistes väljaannetes (näit. aja-

kirjas «Eesti Bolševik» nr. 8, 1951), ent ka eri brošüürina.

Seoses viienda viie aasta plaani direktiividega on soovitatav lasta õpilastel joonistada diagramme üksikute tööstusharude või kogu tööstuse, transpordi, samuti põllukultuuride, loomade arvu, loomasaaduste jne. toodangu kasvu kohta.

Asudes direktiivide käsitlemisele on vaja juhtida õpilaste tähelepanu neile tohutuile edusammudele, mida NSV Liit on saavutanud oma tööstuse arendamisel ajavahemikul 1929.—1950. a., s. o. 1929. aastast kuni sõjajärgse viisaastaku lõpuni. NSV Liidu ja kapitalistlike maade tööstustoodangu tõusu nimetatud aja kestel näitab meile alljärgnev tabel.

Tööstustoodangu tõus ajavahemikul 1929—1950

(protsentides 1929. a. suhtes).

	1929	1950	Kasv 1929—1950
NSV Liit	100	1082	10,8 korda
USA	100	182	82% võrra
Inglismaa	100	157	57% võrra.
Prantsusmaa	100	92	vähenes 8% võrra.

Tuleb märkida, et selline tohutu tööstustoodangu tõus 21 aasta kestel oli võimalik vaid nõukogude ühiskonnakorra ja sotsialistliku majandus-

süsteemi tõttu. Ainult sotsialismi põhilise majandusseaduse eesmärgiks on «... kogu ühiskonna järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamine sotsialistliku tootmise pideva suurendamise ja täiustamisega kõrgeima tehnika baasil».¹ Vastandina sellele on kaasaegse kapitalismi põhilise majandusseaduse iseloomustavaks jooneks maksimaalse kasumi saamine, mis «... tõukab monopolistliku kapitalismi niisugustele riskantsetele sammudele nagu asumaade ja teiste mahaäänud maade orjastamine ja süsteemaatiline riisumine, rea sõltumatute maade muutmine sõltuvateks maadeks, uute sõdade organiseerimine, millised on kaasaegse kapitalismi tuusadele parimaks «bisnessiks» maksimaalsete kasumite saamisel, lõpuks katsed saavutada majanduslikku ülevõimu kogu maailmas».² Selle seadusega ongi seletatavad kapitalismi kisendavad vastuolud, tema paratamatud pahed ja puudused.

Sotsialismi põhiline majandusseadus kindlustab aga NSV Liidu rahvamajanduse edasise pideva kasvu ning elanikkonna materiaalse heaolu, tervishoiu ja kultuuritaseme tõusu. Seda üllast eesmärki taotlevadki viienda viie aasta plaani direktiivid.

Kõneldes ülesannetest tööstuse arendamise alal tuleb märkida, et 1955. a. ületab tööstuse kogutoodang 1950. a. toodangu 70 protsendi võrra ja on kolm korda suurem 1940. a. omast. Seejuures kasvab tootmisvahendite tootmine (grupp «A») 3,7-kordseks, tarbimisesemete toodang (grupp «B») aga kahekordistub. «Tootmisvahendite tootmise kasvu ülekaal on vajalik mitte ainult sellepärast, et ta peab varustama seadmetega nii omaenda ettevõtteid kui ka kõigi muude rahvamajandusharude ettevõtteid, vaid ka sellepärast, et ilma selleta on üldse võimatu teostada laiendatud taastoot-

mist.»³ Riiklikud kapitalmahutused tööstusse on ligi kaks korda suuremad neljanda viisaastaku omast.

«Tööstuse ja kogu rahvamajanduse kasvu aluseks on metallurgia,» ütles sm. Saburov oma ettekandes viienda viie aasta plaani direktiividest partei XIX kongressil. Kõneldes musta metallurgia toodangu suurest tõusust, tuleb õpilastele näidata malmi, terase ja valtsmetallide suurt tähtsust mitte üksnes masinaehituses, vaid kõigis meie rahvamajandusharudes. Värvilise metallurgia puhul märkida, et viimane tekkis põhimiselt nõukogude korra ajal; tsaari-Venemaal toodeti vaid vaske, seatina, tsinki ja elavhõbedat ning neidki, vaatamata piiratud vajadustele, mitteküllaldasel hulgal. Selgitada õpilastele üha kasvavaid vajadusi värviliste metallide järele (elektrotehnika, lennukitööstus jne.), millega ongi seletatav, et mitmete värviliste metallide toodang suureneb viisaastaku kestel koguni 2,5—2,7 korda.

Käsitledes elektrienergia tootmist juhtida õpilaste tähelepanu selle kiirele kasvule nõukogude korra kestel. Kui tsaari-Venemaa oli 1913. a. elektrienergia tootmise suhtes maailmas 15. kohal, siis jõudis NSV Liit 1937. aastal, s. o. teise viisaastaku lõpul, kolmandale kohale maailmas. 1950. a. oli elektrienergia toodang juba 90,3 miljardit kilovatt-tundi, s. o. üle 45 korda suurem 1913. a. omast, 1955. aastal ületab see 160 miljardit kilovatt-tundi, kasvades viisaastaku kestel 80 protsendi võrra. Siinkohal juhtida õpilaste tähelepanu hüdrolektrijaamade üha suurenevale osatähtsusele elektrienergia tootmises (1950. a. 15,4 prots., 1955. a. umbes 23 prots.). Uute ehitatavate ja ehitusele tulevate hüdrolektrijaamade seas tingimata ära märkida Angara, mille ümber kujuneb välja suur tööstuspiirkond mäe-, metallurgia-, keemiatööstusega ning teiste tööstusharudega, kuna lisaks odavale hüdrolektriale

¹ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1952, lk. 37.

² Sealsamas, lk. 36.

³ Sealsamas, lk. 62.

leidub siin suures ulatuses veel mitmesuguseid teisi loodusvarasid, mida tulevane tööstuspiirkond hakkab kasutama toorainetena tootmisprotsessis. Tingimata märkida ka hüdroelektrijaama ehitamist Narva jõele, mis hakkab varustama meie vabariiki elektrienergiaga.

Eriti tuleb rõhutada naftatoodangu ja naftatöötlemise tohutut tõusu (85 prots. võrra). Selgitada selle põhjusi, osutades tööstuse, põllumajanduse ja transpordi üha kasvavaile nõudeile nafta ja naftasaaduste järele.

Söetööstuse arendamise käsitlemisel juhtida õpilaste tähelepanu koksistuva söe toodangu suurele juurdekasvule, mis on seotud metallurgiatööstuse edasise laiendamisega, samuti kõnelda kaevanduste kompleksst mehhaniseerimisest, mille poolest meie maa seisab esikohal kogu maailmas. 1913. a. oli tsaari-Venemaal kivisöetoodang 29 miljonit tonni aastas, 1952. a. aga Nõukogude Liidus juba 300 miljonit tonni.

Gaaside ning põlevkivi toodangu käsitlemisel tuua näiteid ka Eesti NSV-st (Kohtla-Järve—Leningradi ja Kohtla-Järve—Tallinna gaasijuhe jne.). Juhtida õpilaste tähelepanu sellele, et meie vabariigis ehitati maailmas esimene põlevkivigaasi tehas.

Kõneldes masinaehitustööstuse ja üldse metallide töötlemise kasvust viiendal viisaastakul tuleb märkida, et 1913. a. andsid need tööstusharud vaid 6,8 protsenti tsaari-Venemaa tööstustoodangu koguväärtusest, 1950. aastal aga 40 protsenti NSV Liidu tööstustoodangust; viisaastaku kestel kahekordistub nende toodang. Masinaehituse ja metallide töötlemise käsitlemine siduda teiste rahvamajandusharudega, näidates nende tähtsust viimaste varustamisel mitmesuguste masinate, sisseadete, aparaatide ja muu vajalikuga. Selgitada, et eriti tähtsaks ülesandeks peetakse elektrijaamade, metallurgia-, nafta-, kunstliku vedelküteteaine ja keemiatehaste sisseadete, ehitusmehhanismide jne. tootmist. Tunduvalt kasvab tööpinkide,

suure kandejõuga diiselautode, kauba-, reisi-, tank-, kalalaevade jne. toodang. Nii suureneb viisaastaku lõpuks, võrreldes 1950. aastaga: hüdroturbiinide toodang 7,8 korda, suurte metallilöikamismasinatena toodang 2,6 korda, raskete sepiustus- ja pressimismasinatena toodang 8 korda, naftaaparaatide toodang 3,5 korda, ekskavaatorite park 2,5 korda, skreeperite-buldoosrite park 3—4 korda, jõereisilaevade toodang 2,6 korda, kauba- ja tanklaevade toodang 2,9 korda ja kalapüügilaevade toodang 3,8 korda.

Masinaehitustööstuse ja metallide töötlemise toodangu kiire kasv põhjustab omakorda metallurgiatööstuse toodangu tõusu.

Keemiatööstuse käsitlemisel selgitada õpilastele põhikeemia arendamise suurt tähtsust. Näidata, et kõige kiirem arenemistempo kindlustatakse käesoleval viisaastakul keemiatööstuses mineraalväetiste, sooda ja sünteetilise kautšuki tootmisele. Senini kasutati viimase tootmisel lähteainena kartulit või koksi ja kustutamata lupja, nüüd aga hakatakse kasutama seks otstarbeks, nagu öeldakse direktiivides, ka naftagaase. Sünteetilise kautšuki toodangult on NSV Liit maailmas esikohal. Suureneb värvainete, kunstsiidi, plastiliste masside jne. toodang ning hakatakse arendama värviliste metallide aseinete tootmist. Keemiatööstuse toodangu tõstmist nõuavad mitmesuguste rahvamajandusharude kasvavad vajadused kemikaalide järele. Näiteks on autotööstusel tarvis üha suuremal hulgal kautšukit, põllundusel mineraalväetisi jne. Keemiatööstuse osas mainida ka meie vabariiki ehitatavat superfosfaaditehast.

Metsa- ja puidutöötlemise tööstuse käsitlemisel märkida, et NSV Liidule kuulub suurim metsamassiiv maailmas — 20 protsenti kogu maakera metsade pindalast. Meie metsade aastane juurdekasv ületab tunduvalt aastas raiutava puidu hulga. Käesoleval viisaastakul kasvab tarbepuidu väljavedu 56 protsendi võrra, 35 protsendi vastu neljandal viisaastakul. Jätkub metsa-

tööde edasine kompleksne mehhaniseerimine; metsatöö kaotab hooajalise iseloomu — luuakse alalised metsatööliste kaadrid. Metsade ratsionaalsemaks kasutamiseks suurendatakse metsaraiet NSV Liidu Euroopa-osa Põhjas, Karjala-Soome NSV-s, Uraalis ja Lääne-Siberis, vähendades raiet neist lõunapool asuvates metsa-vaesemates piirkondades.

Tuleb tõsta esile ehitusmaterjalide tööstuse kiiret kasvu. Viimase üheks tähtsamaks põhjuseks on kapitaalehituste üldmahu suurenemine käesoleval viisaastakul, võrreldes neljanda viisaastakuga, 90 protsendi võrra. Neljandal viisaastakul püstitati aga üle 6000 suure riikliku ettevõtte. Nii kasvab telliste toodang 2,3 korda ja tsemendi tootmine 2,2 korda; suurendatakse tehaste võimsust metallkonstruktsioonide valmistamise alal vähemalt 2 korda. Tsemendi ja metallkonstruktsioone vajavad suurel hulgal kommunismi suurehitused. Jätkatakse ehitustööde edasist mehhaniseerimist, mille poolest NSV Liit on maailmas esikohal; kommunismi suurehitustel on üksikud tööliigid 90—100 protsendi ulatuses mehhaniseeritud.

Kõneldakse ka kerge- ja toiduainetetööstuse (grupp «B») harude toodangu tõusust käesoleval viisaastakul. Nende kasvu eelduseks on põllumajanduslike toorainete produktiooni suurenemine, mis näitab nimetatud tööstusharude seost põllumajandusega. Kogu kerge- ja toiduainetetööstuse toodang suureneb 70 protsendi võrra, selle hulgas kasvab: puuvillase riide toodang 61 protsendi võrra, villase riide toodang 54 protsendi võrra, nahkjalatsite toodang 55 protsendi võrra, peensuhkru toodang 78 protsendi võrra, lihatoodang 92 protsendi võrra, võitoodang 72 protsendi võrra, kalatoodang 58 protsendi võrra.

Kalatoodangu suur juurdekasv omakorda nõuab tunduvalt kalalaevastiku tonnaaži suurendamist, millest oli juba juttu eespool, samuti uute kalatöötlemisettevõtete ehitamist ning tegutsevate laiendamist. Eesti NSV-s

kasvab kalapüük käesoleva viisaastaku jooksul 85 protsenti.

Asudes viienda viisaastaku ülesannete käsitlemisele põllumajanduses, tuleb märkida, et «põllumajanduse alal jääb ka edaspidi peaülesandeks kõigi põllumajanduslike kultuuride viljakuse tõstmine, ühisloomade arvu edasine suurendamine, tõstes ühtlasi märksa nende produktiivsust, maa-viljeluse ja loomakasvatuse kogu- ja kaubatoodangu suurendamine kolhooside ühismajapidamise edasise kindlustamise ja arendamise ning põllumajanduses eesrindliku tehnika ja agrokultuuri juurutamise alusel sovhooside ja masina-traktorijaamade tööparandamise teel».⁴

Teraviljakultuuride osas peab märkima, et teraviljaprobleem on meil lahendatud. Kui tsaari-Venemaal oli käesoleva sajandi algul teraviljade aastane toodang 4—5 miljardit puuda, siis moodustas see Nõukogude Liidus 1950. a. umbes 7,6 miljardit puuda ja võrdus 1952. a. 8 miljardile puudale. 1955. a. toodang peab ületama 1950. a. oma 40—50 protsendi võrra.

Puudutades tehnilisi kultuure, peab tähendama, et viimaste arendamisel on NSV Liidus tehtud tohutuid edusamme. Varem viljeldud kultuuride pindala on mitmekordistunud, nende viljakus tunduvalt tõusnud. Lisaks on juurutatud terve rida uusi kultuure, nagu kiudtaimedest kenaf, kendõr, ramjee, lõunakanep, õlitaimedest tung, kautšukitaimed jne. Tsaari-Venemaa vedas ligi 50 protsenti tekstiilitööstusele vajalikust puuvillast sisse, praegu veame aga NSV Liidust puuvilla välja, vaatamata sellele, et nõukogude korra kestel on puuvillatööstuse tooraine vajadus tööstuse toodangu kasvu tõttu mitmekordistunud. Võrreldes tsaariaegsega on muutunud meie põllunduse struktuur eeskätt tehniliste kultuuride ja söödakultuuride kasuks. Ajavahemikul 1913—1950 on kasvanud: kogu külvipind 1,4 korda, tera-

⁴ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongressi resolutsioonid, Tallinn, 1952, lk. 14.

viljade oma 5 protsendi võrra, tehnilistel kultuuridel, aedviljadel, kõrvit-salistel ja kartulil üle 2,4 korra ning söödakultuuridel enam kui 11 korda. Ka käesoleval viisaastakul kasvab tehniliste kultuuride külvipind ja toodang kiiremini kui teraviljade oma. Eriti tuleb seda märkida puuvilla kohta, mille toodangu juurdekasv on määratud 55—65 protsendile. Seoses uute niisutussüsteemide rajamisega suureneb puuvilla alla tulev maa-ala nii Kesk-Aasia vabariikides (eriti Turkmeenias) kui ka NSV Liidu Euroopa-osa lõunarajoonides. Tänapäeval annavad tehnilised kultuurid üle 40 protsendi põllunduse kaubatoodangu üldväärtusest.

Käsitledes söödakultuure tuleb märkida, et nende külvipinna ulatuslik laiendamine on tingitud loomakasvatuse kiire edasiarendamise ülesannetest. Eriti tunduvalt kasvab söödakultuuride külvipind ja toodang käesoleval viisaastakul. Heina tootmist suurendatakse 80—90 protsenti, mugul- ja juurvilja tootmist aga 3—4 korda. Söödakultuuride toodangu kiiret tõstmist soodustab heinaväljasüsteemi juurutamine meie kolhoosides ja sovhoosides, mis näeb ette põllukülvikorra kõrval veel erilise söödakülvikorra.

Tuleb puudutada ka köögivilja, kartulite ja loomakasvatussaaduste tootmise suurendamist tööstusrajoonides ning tööstuskeskuste ja suurte linnade ümbruses, kartulikasvatuse laiendamist piirituse-, tärklise- ja siirupivabrikute ning köögiviljatoodangu kahekordistamist konservi ja köögiviljakuivatamise tehaste võõndis. Samuti tuleb tõsta esile puuvilja- ja marjaaedade, viinamarja-, tee- ja tsitrusviljade istanduste pindala suurendamist.

Loomakasvatuse käsitlemisel tuua andmeid NSV Liidu kolhooside ja sovhooside saavutustest sel alal neljandal viisaastakul ning kõnelda käesoleva viisaastaku ülesannetest. Märkida, et kõikides majandites kokku ületas produktiivse karja hulk

1950. aastal 1940. aasta oma 4 protsendi, kodulindude osas aga 14 protsendi võrra. Samal ajal oli kolhoosides veiseid 40 protsenti, kitsi ja lambaid 63 protsenti, sigu 49 protsenti ja kodulinde 2 korda enam kui 1940. aastal. Lõpuks ei tohi unustada märkimast, et NSV Liidus on aretatud rida kõrge produktiivsusega koduloomade tõuge, nagu näiteks vladimiri hobune, kostroma veis, askania rambuljee, kasahhi peenvillalammis, ukraina stepitõugu siga jne.

Opilasi tuleb tutvustada sellega, et direktiivid määravad kindlaks teraviljade ja tähtsamate tehniliste kultuuride toodangu 1 ha-lt, vastavalt rajoonidele, ning aastase piimatoodangu ühe lehma ja villatoodangu ühe lamba kohta, samuti rajoonide järgi, nii kolhoosides kui ka sovhoosides eraldi.

Direktiivid näevad ette loomakasvatuseruumide, majandushoonete, elektri- jaamade püstitamist kolhoosides; seda küsimust tuleb puudutada.

Tuleb kõnelda põllumajanduse edasisest mehhaniseerimisest. Viisaastaku lõpuks tõstetakse masina-traktorijaa-made traktoripargi võimsust umbes 50 protsendi võrra, kuna iga traktori päevane tööjõudlus suureneb samuti ligikaudu 50 protsenti. Võetakse tarvitusele elektri- ja diiseltraktorid. Viiakse lõpule peamiste põllutööde mehhaniseerimine kolhoosides ning arendatakse laialdaselt palju jõukulu nõudvate tööde mehhaniseerimist loomakasvatuses, aianduses, põllumajanduse toodangu transportimisel jne. Sovhoosides viiakse põhiliselt lõpule kõige rohkem jõukulu nõudvate tööde kompleksne mehhaniseerimine maaviljeluses ja loomakasvatuses.

Direktiivid määravad kindlaks ka looduse ümberkujundamise tööde jätkamise. Siia kuuluvad kaitsemetsavööndite ja põllukaitse-metsaribade rajamine, liivade kinnistamine, tiikide ja veehoidlate kaevamine meie metsastepi- ja stepirajoonides. Teisena tuleb nimetada üleminekut uuele niisutussüsteemile, milles nähakse ette vanade kanalite õgvendamist ning ala-

liste niisutuskanalite asendamist ajutistega 4,3 miljoni hektaari suurusel maa-alal. Töö lõpetatakse käesoleval viisaastakul. Kolmandana kuulub siia ulatuslike uute niisutussüsteemide ehitamine seoses kommunismi suurehitustega kui ka mujal, nagu näit. Mustmulla Keskrajoonis, Ees- ja Taga-Kaukaasias, Kesk-Aasias jne. Uued niisutussüsteemid hakkavad varustama ka karjamaid veega, mis laiendab ulatuslikult loomasöödabaasi, eriti põuastel aladel. Neljandana tuleb märkida suurte kuivendustööde jätkamist Balti vabariikides, Polesjes, Vene NFSV loode- ja keskrajoonides, Baraba stepis ja mujal.

Põllumajanduse arendamiseks suunatud kapitaalmahutused on käesoleval viisaastakul 2,1 korda suuremad kui neljandal viisaastakul.

Transpordi edasiarendamise käsitlemisel tuleb nimetada kõigi transpordiliikide veokäibe edasist suurendamist. See on tingitud meie rahvamajanduse pidevast kasvust.

Raudteetranspordi osas peab märkima, et ühe kilomeetri tee kohta tulevate veoste tonnaazilt on NSV Liit asunud maailmas esikohale. Suur tähtsus on raudtee elektrifitseerimise, paralleelteede ja uute raudteede ehitamise küsimuste käsitlemisel. Ülesanded kõigil neil aladel ületavad oma ulatuselt märksa neljanda viisaastaku plaani omad. Näidata kaardil uusi ehitata- vaid raudteid ja selgitada nende tähtsust.

Jõetranspordi arengut tuleb käsitleda seoses Volga—Doni laevatava kanali käikulaskmise ja Maria süsteemi restaureerimisega, mis loob NSV Liidu Euroopa-osas ühtse, väga ulatusliku siseveeteede süsteemi Moskva keskkohal. See nõuab jõesadamate rekonstrueerimist, uute sadamate rajamist, jõelaevastiku tonnaazi suurendamist, moodsate laevade käikulaskmist jne. Ühtlasi tõstetakse käesoleval viisaastakul Kaug-Põhja ja Siberi jõgede osatähtsust transpordis ning hakatakse rakendada väikesi jõgesid kohaliku tähtsusega vedudeks.

Meretranspordi arendamise osas kõnelda merekaubalaevastiku tonnaazi suurendamisest, seks otstarbeks uute laevatehaste rajamisest, sadamate läbilaskevõime laiendamisest, uute jäälõhkujate ehitamisest ja kaupade veo suurendamisest Põhja-mereteel.

Autotranspordi käsitlemisel tõsta esile uute kõva kattega autoteede ehitamist, eriti lõunarajoonides, Baltimaadel ja Taga-Kaukaasias, mis ületavad oma pikkuselt 50 protsendi võrra neljandal viisaastakul rajatud autoteed. Rõhutada autotranspordi osatähtsuse tõstmist reisijate ja kaupade veos ning alaliselt tegutsevate linnavaheliste autoliinide pikkuse kahekordistamist. Riiklikud kapitaal- mahutused transpordi ja side alal ületavad käesoleval viisaastakul neljanda viisaastaku omad 63 protsendi võrra.

Rahva materiaalse heaolu, tervishoiu ja kultuuritaseme tõusu käsitlemisel valgustada rahvatulu pidevat kasvu, tööliste ja teenistujate reaalpaga ning kolhoosnikkude sissetulekute tõstmist, haiglate, sanatooriumide, puhkekodude, lasteaedade ja lastesõimede võrgu laiendamist, tööliste, teenistujate ja eriteadlaste arvu suurendamist, üldisele keskkaridusele üleminekut maa suuremates keskustes ja sellega seoses uute koolimajade ehitamist ning kõrgema haridusega õpetajate ettevalmistamise suurendamist.

Viienda viie aasta plaani direktiivide üksikuid osi tuleb käsitleda õppetöös neile kõige enam vastavate teemade puhul.

7. klassi NSV Liidu füüsilise geograafia kursuse üldosa käsitlemisel saab siduda direktiivide üksikuid küsimusi alljärgnevate teemadega:

a) direktiive mäe-, metallurgia- ja keemiatööstuse arendamise kohta — seoses maavaradega;

b) masinaehituse kohta — seoses Tööstusliku Keskrajooni kui NSV Liidu suurima masinaehitustööstuse piirkonnaga;

c) metsa- ja puidutöötlemistööstuse kohta — koos metsavööndiga;

d) teraviljade ja tehniliste kultuu-

ride (peale puuvilla) ning liha- ja piimakarja kohta — koos stepivööndiga, seejuures avaneb võimalus küsimust siduda toiduainetetööstuse arendamisega;

e) puuvilla ja lambakasvatuse kohta — koos kõrbete vööndiga, saab siduda ühtlasi tekstiilitööstuse arendamisega;

f) tsitrusviljade, viinamarja- ja teestanduste kohta — koos lähistroopilise vööndiga;

g) looduse ümberkujundamise kohta (põuarinnaku plaanist, hüdrojaamadest, niisutus- ja kuivendustöödest) — koos looduslikke vööndeid käsitleva osa lõpus esineva palaga «Inimese mõju maa loodusele»;

h) meretranspordi ja kalanduse kohta — koos merede käsitlemisega;

i) jõetranspordi, hüdrojaamade, niisutuse kohta — koos jõgedega, seejuures hüdrojaamadest ja niisutusest lühidalt, kuna nende pikem käsitus toimub punkt g all märgitud peatüki läbivõtmisel;

k) rahva materiaalse heaolu, tervishoiu ja kultuuritaseme edasise tõstmise osas — rahvastiku juures.

NSV Liidu majandusgeograafia kursuse üldosa käsitlemisel 8. klassis saab siduda viienda viie aasta plaani direktiive alljärgnevate õpikus esinevate teemadega:

a) ülevaadet tööstustoodangu kasvust viiendal viisaastakul — peatükis «NSV Liidu tööstuse geograafia» paragrahvis «Tööstuse iseloom», lõigus «Tööstuse kasv ja selle edasise arengu perspektiivid»;

b) sama peatüki paragrahviga «Energeetika» saab siduda kivisöe, nafta, turba, gaaside, põlevkivi, elektrienergia tootmise arengut käesoleval viisaastakul;

c) musta metallurgia, värvilise metallurgia, masinaehitus-, keemia-, ehitusmaterjalide, metsa- ja puidu-, tekstiili- ja toiduainete tööstuse arengut — vastavate tööstusharude läbivõtmisel;

d) peatükis «NSV Liidu põlluma-

anduse geograafia» esineva paragrahvi «NSV Liidu põllumajanduse üldiseloom» lõigu «Tehniline varustus» käsitlemisel tuleb kõnelda põllumajanduse mehhaniseerimisest, masina-tractorijaamade traktoripargi suurendamisest, elektri- ja diiseltraktorite ulatuslikumast rakendamisest jne. Täiendavalt märkida, et ajavahemikul 1940—1952 suurenes MTJ-de ja sovhooside traktoripark 59 protsenti ja kombainide arv 51 protsenti ning et käesoleval ajal ulatub MTJ-de arv 9000-le;

e) sama peatüki ja paragrahvi lõigus «Saavutusi tootmise alal» märkida täiendavalt, et ajavahemikul 1913—1950 kasvas meil külvipind 1,4 korda, seejuures teraviljadel 5 protsenti võrra, tehnilistel kultuuridel, aedviljadel, kõrvitsalistel ja kartulil üle 2,4 korra ning söödakultuuridel enam kui 11 korda;

f) direktiividest teravilja-, tehniliste kultuuride ja aianduse arendamise kohta kõnelda sama peatüki paragrahvis «Põllumajanduse geograafia»;

g) direktiive loomakasvatuse osas käsitleda sama peatüki paragrahvis «Loomakasvatuse geograafia» läbivõtmisel;

h) direktiive kalanduse arendamisest siduda paragrahvi «Muud põllumajanduse harud» lõiguga «Kalandus»;

i) looduse ümberkujundamise töödest NSV Liidu üksikutes osades anda ülevaade peatüki «NSV Liidu põllumajanduse geograafia» viimase paragrahvi käsitlemisel;

k) direktiive transpordi arendamisest siduda transpordiliikide läbivõtmisega peatükis «NSV Liidu liiklusgeograafia».

Mis puutub regionaalgeograafilisesse ülevaatesse nii 7. kui 8. klassis, siis tuleb anda iga füüsilis- ja majandusgeograafilise üksuse läbivõtmisel lühike kokkuvõtte tema kohta käivatest tähtsamatest käesoleva viisaastaku üritustest. Viimased leiame partei XIX kongressi direktiividest viienda viie aasta plaani kohta.

Andmed esitada kas iga vastava tööstus- või põllumajandusharu käsitlemisel või koos omaette — rahvamajandust kirjeldava osa lõpul.

Toome allpool selle kohta paar näidet.

I. Volgamaa.

a) Suurendada maavarade, eriti nafta ja põlevate gaaside tootmist;

b) lõpetada Kuibõševi ja Gorki hüdroelektrijaama ehitustööd;

c) jätkata Stalingradi ja alustada Tšeboksarõ hüdroelektrijaama ehitamist;

d) tõsta masinaehitus- ja keemia-tööstuse ning teiste tööstusharude toodangut, eriti mitmesuguste tööpinkide, autode, reisi-, kauba- ja kalalaevade, traktorite, kombainide, mineraalväetiste, sünteetilise kautšuki tootmise ja nafta töötlemise osas;

e) tõsta ehitusmaterjalide tööstuse toodangu kasvutempo kõrgemale üleliidulisest keskmisest aastasest kasvutempost;

f) laiendada teraviljade ja tehniliste kultuuride pindala, tõsta teraviljatoodang 1 ha-lt niisutamata maadel 14—15 tsentnerini ja niisutatavatel aladel 25—28 tsentnerini, päevalillettoodang 10—12 tsentnerini ha-lt;

g) suurendada kariloomade ja kodulindude arvu, tõsta piimatoodang ühe lehma kohta 1600—1900 kilogrammini aastas, villatoodang ühe peenvillalamba kohta 4,6—5,4 kilogrammini ja poolpeenvillalamba kohta 3,9—4,5 kilogrammini aastas;

h) lõpetada Kuibõševi hüdroõlme ehitustööd;

i) jätkata Stalingradi hüdroõlme ehitustööd;

k) jätkata looduse ümberkujundamise tööde teostamist metsavööndite, põllukaitse-metsaribade, tiikide ja veehoidlate rajamise ja liivade kinnistamise näol;

l) tõsta kalanduse toodangut Volga delta alal ja Kaspia mere põhjaosas, laiendada kalatööstust;

m) suurendada Stalingradi, Saraatovi, Kuibõševi, Uljanovski, Kaasani,

Gorki sadamate läbilaskevõimet, varustada nad suure tööjõudlusega mehhaniseerimisvahenditega; viia lõpule tööde esimene järk käesoleva viisaastaku lõpuks.

II. Balti nõukogude vabariigid.

1. Eesti NSV:

a) Suurendada elektrienergia tootmist 2—2,5 korda;

b) ehitada Narva hüdroelektrijaam;

c) teha projekteerimis- ja uurimistööd hüdroelektrijaamade ehitamise alal;

d) suurendada põlevkivist valmistatava kunstliku gaasi tootmist umbes 2,2 korda;

e) ehitada valmis ja anda kasutamisele Kohtla-Järve—Tallinna gaasijuhe;

f) suurendada põlevkivi toodangut 2,2 korda;

g) suurendada kunstliku vedelkütta-aine tootmist umbes 80 protsendi võrra;

h) arendada edasi laeva- ja elektrimasinaehitust;

i) ehitada superfosfaaditehas;

k) suurendada kalapüüki 85 protsendi võrra; laiendada tegutsevaid ja ehitada uusi kalatöötlemisettevõtteid;

l) laiendada teraviljade, tehniliste ja söödakultuuride pindala ning tõsta nende viljakust;

m) kindlustada suure produktiivsusega loomakasvatuse, eriti piimakarja ja sigade kasvatamise edasiarendamist;

n) jätkata maaparandustööde (kui-vendamise, kändude juurimise, kivide koristamise, happeliste muldade lupjamise jne.) teostamist;

o) viia lõpule peamiste põllutööde mehhaniseerimine kolhoosides, laialdaselt arendada palju jõukulu nõudvate tööde mehhaniseerimist loomakasvatu-ses, aianduses, põllumajanduse toodangu transportimisel jne.;

p) viia sovhoosides põhiliselt lõpule kõige rohkem jõukulu nõudvate tööde kompleksne mehhaniseerimine maaviljeluses, loomakasvatuses jne.;

r) suurendada masina-traktorijaa-

made võrku ning varustada nad traktorite ja põllutöömasinatega;

s) teha vajalikud tööd raudteede rekonstrueerimise alal;

t) kindlustada meretranspordi edasiarendamine;

u) ehitada ja rekonstrueerida kõva kattega autoteid;

v) minna üle Tallinnas, Tartus, Pärnus, Narvas ja Kohtla-Järvel üldisele keskaridusele.

2. Leedu NSV ja Läti NSV:

a) Tõsta elektrienergia toodang 2—2,5-kordseks; lõpetada Riia soojuselektrijaama ehitustööd ja arendada Kaunase hüdroelektrijaama ehitamist; teha projekteerimis- ja uurimistööd hüdroelektrijaamade ehitamise alal;

b) arendada Leedu NSV-s laeva-, turbiini-, ehitusmasinate ja tööpinkide ehitust, Läti NSV-s laeva-, elektrimasinate ja tööpinkide ehitust;

c) püstitada Leedu NSV-sse superfosfaaditehas;

d) tõsta viisaastaku lõpuks teravilja toodang 17—19 tsentnerini ja kartulitoodang 155—175 tsentnerini 1 ha-lt;

e) kindlustada suure produktiivsusega loomakasvatuse, eriti piimakarja ja sigade kasvatamise edasiarendamist; tõsta piimatoodang ühe lehma kohta 1800—2000 kilogrammini aastas;

f) laiendada masina-traktorijaamade võrku, varustada jaamad uute traktorite ja põllutöömasinatega; viia lõpule peamiste põllutööde mehhaniseerimine kolhoosides;

g) suurendada kalapüüki Leedu NSV-s umbes 3,9 korda, Läti NSV-s 80 protsenti, laiendada tegutsevaid ja ehitada uusi kalatöötlemisettevõtteid;

h) kindlustada meretranspordi edasiarendamist, laiendada Riia ja Klaipeda sadamaid;

i) parandada laevasõitu ning suurendada reisijate ja kaupade vedu Neemeni ja Daugava jõe basseinis; näha ette silla ehitamine üle Neemeni jõe Kaunases ja üle Daugava jõe Riias;

k) ehitada kõva kattega autoteid.

Partei XIX kongressi direktiivide oskuslik kasutamine NSV Liidu geograafia tundides tõstab nende tundide ideelis-teoreetilist taset ja tõhustab nende kasvatuslikku mõju, süvendades samas õpilastes huvi aine vastu ja virgutades neid veelgi aktiivsemale osavõtule tööst. Seepärast tuleb igal geograafia õpetajal suhtuda kõige tähelepanelikumalt partei XIX kongressi direktiivide põhiküsimuste käsitlemisse, teades, et see omab hindamatut tähtsust õpilaste kommunistlikul kasvatusel.

Различение частиц «не» и «ни».

А. ТРУСОВ,

Учитель 477-й школы г. Москвы.

Различение частиц *не* и *ни* — это один из самых трудных разделов нашей орфографии. В данной статье мы имеем в виду не вообще все многочисленные случаи, связанные с правописанием этих частиц, а только те, которые требуют различения *не* и *ни* в их раздельном написании. Кроме того, мы не берем случаев различения *не* и *ни* в раздельном написании при отрицательных местоимениях (*ни с кем* — *не с кем*), так как в этих случаях мы руководствуемся весьма четким фонетическим правилом (ударением). Этим правилом мы не можем воспользоваться в других случаях, так как *не* и *ни* в их раздельном написании находятся в безударном положении (кроме: *не был*; *где бы то ни было*).

В своей практической работе по различению *не* и *ни* в их раздельном написании, учитывая многообразие существующих на этот счет приемов, мы исходим из необходимости систематизировать с точки зрения методической целесообразности основные приемы различения частиц *не* и *ни*.

Все основные случаи написания *не* и *ни* нами сведены в четырех таблицах.

В первой таблице указаны случаи написания *не*, когда эта частица имеет отрицательное значение.

Во второй таблице приводятся случаи написания *ни* с усиленным значением.

В третьей таблице предусмотрены случаи написания *ни*, когда эта частица является показателем неопределенности.

В четвертой таблице даются те случаи написания *не*, когда эта частица не вносит в предложение отрицательного смысла.

Как проходило у нас изучение этой орфографической темы?

Прежде всего учащимся указывалось на необходимость хорошо изучить правила различения *не* и *ни*, так как эти частицы придают различный смысл предложению. Для этого анализируются следующие предложения:

1. *Когда не приходишь, на тебя обижаются.*
2. *Когда ни приходишь, на тебя обижаются.*
3. *Непременно запиши всех, кто не придет.*
4. *Непременно запиши всех, кто ни придет.*

Из анализа первого предложения явствует, что «на тебя обижаются в том случае, когда ты не приходишь», а из анализа второго предложения видно, что «на тебя обижаются в каждом случае, когда ты приходишь». Так как порядок слов и самые слова в первом и втором предложениях одинаковы (кроме *не* и *ни*), то разницу в значении

этих предложений можно объяснить только наличием в этих предложениях частиц *не* и *ни*. Следовательно, частицы *не* и *ни* в предложении имеют разное значение и изменяют смысл предложения.

После этого анализируется первая таблица; при этом подчеркивается, что в тех случаях, где имеется полное или неполное отрицание, пишется *не*.

Таблица I

«не» с отрицательным значением пишется:

При полном отрицании.	<i>Не</i> читал; <i>не</i> книга; <i>не</i> этот.
При неполном отрицании.	Воз <i>не</i> воз, дерево <i>не</i> дерево, а кажется, что шевелится.
При противопоставлении.	<i>Не</i> широкая речка, а узкая. <i>Не</i> далеко, а близко.
При отрицательном сравнении.	<i>Не</i> лебедушка отставала от белой стаи — красна девица выходила замуж.
В отдельных составных сочинительных союзах.	<i>Не</i> то что <i>не</i> . . . , а . . . ; <i>не</i> то чтобы <i>не</i> . . . , а . . . ; <i>не</i> только <i>не</i> . . . , но и <i>не</i> . . . ; (<i>не</i> только <i>не</i> сделал, но и <i>не</i> старался сделать)

Написание *не* при полном отрицании у учащихся не вызывает затруднений. Несколько труднее уяснить учащимся написание *не* при неполном отрицании, тем более, что такие случаи встречаются очень редко.

В предложении *Воз не воз, дерево не дерево, а кажется, что шевелится* понятия *воз*, *дерево* хотя и отрицаются, но все же указывается на какое-то сходство с ними. В этом и заключается смысл неполного отрицания.

При противопоставлении одно понятие отрицается (*не большой, а маленький*); при отрицательном сравнении тоже имеется противопоставление, а при противопоставлении, как уже указывалось, всегда одно понятие отрицается. В отдельных составных союзах типа *не то что не..., а...* тоже следует писать *не*, так как и здесь имеется противопоставление (на что указывает наличие здесь противительных союзов).

Таким образом, в таблице № 1 сведены именно те случаи написания *не*, которые показывают различную степень отрицания. Этим смысловым принципом и обуславливается построение таблицы № 1.

В целях закрепления материала мы предложили учащимся для анализа и самостоятельных упражнений в классе различные предложения. Вот некоторые из них:

1) Ах, *не* кукушечка во сыром бору куковала, *не* соловушка в зеленом саду громко свищет — добрый молодец в неволюшке горько плачет (отрицательное сравнение).

2) Потемнело в глазах, душу кинуло в дрожь, я давал *не* давал золотой перстенок (неполное отрицание).

3) С богатырских плеч сняли голову *не* большой горой, а соломинкой (противопоставление).

4) *Не* ветер гудит по кovyли, *не* свадебный поезд гремит — родные по Прокле завьли, по Прокле семья голосит (отрицательное сравнение).

5) *Не* сынки у маменьки в помещицьем доме — выросли мы в пламени, в порохом дыму (противопоставление).

В таблице № 2 приведены случаи написания *ни*, причем во всех случаях *ни* имеет усилительное значение, а именно:

а) *ни* усиливает отрицание при перечислении;

б) *ни* усиливает отрицание без наличия перечисления.

Однако *ни* может усиливать не только отрицание: оно может усиливать и утверждение;

в) *ни* усиливает утверждение действия;

г) *ни* усиливает признак.

Кроме того, *ни* усиливает утверждение в отдельных усилительных выражениях. Таким образом, *ни* усиливает отрицание; *ни* усиливает утверждение действия; *ни* усиливает признак. Этот смысловой принцип (усиление) и является основанием для построения таблицы № 2.

Таблица 2

«ни» с усилительным значением пишется:

При перечислении для усиления отрицания с возможной заменой <i>ни</i> союзом <i>и</i> .	<i>Ни</i> (и) песчаных бурь, <i>ни</i> (и) снежных метелей не боятся советские исследователи. Я не знаю, <i>ни</i> (и) сколько ему лет, <i>ни</i> (и) откуда он приехал.
При усилении отрицания, когда в предложении уже есть <i>не</i> , <i>нет</i> , <i>нельзя</i> (или они подразумеваются).	Нет <i>ни</i> капли воды. Кругом <i>ни</i> звука (не слышно). <i>Ни</i> души (не видно). Нельзя сказать <i>ни</i> слова. <i>Ни</i> шагу (нельзя шагнуть).
При усилении действия.	Наш пионер — для всех пример: за что <i>ни</i> возьмется, все удается.
При усилении признака.	Как <i>ни</i> прекрасна наша страна, а мы ее сделаем еще прекрасней.
В отдельных усилительных выражениях.	Где бы то <i>ни</i> было; во что бы то <i>ни</i> стало.

При тренировочной работе с учащимися по таблице № 2 нужно подчеркнуть, что не при всяком перечислении пишется *ни*, а только в том случае, когда *ни* может быть заменено союзом *и*.

Так, в предложении *Но Кочубей богат и горд не долгогривыми ко-*

нями, не златом, данью крымских орд, не родовыми хуторами, прекрасной дочерью своей гордится старый Кочубей при перечислении пишем *не*, так как здесь невозможно частицу заменить союзом *и*. Кроме того (и это самое главное), имеющееся здесь противопоставление указывает нам на необходимость написания *не*.

Следует иметь в виду и то обстоятельство, что при отрицательном сравнении частица *не* может тоже повторяться: **Не ветер бушует над бором, не с гор побежали ручьи — мороз-воевода дозором обходит владенья свои.** Однако и здесь нельзя писать *ни*, так как в предложениях с отрицательным сравнением всегда имеется или мыслится противопоставление, которое неизбежно предполагает отрицание какого-то понятия и, следовательно, обуславливает написание *не*.

При работе с таблицей № 2 важно обратить внимание учащихся на слитное и раздельное написание местоимений и наречий типа *никто* — *ни кто, нигде* — *ни где*, т. е. в тех случаях, когда раздельное *ни* является усилительной частицей, выполняющей роль союза: **Я не помню, ни где он был, ни откуда он приехал (И где он был, и откуда он приехал, я не помню;** здесь усилительная частица *ни* заменяется союзом *и*).

Для закрепления таблицы № 2 мы предлагали учащимся специально подобранный материал, причем в это тренировочное упражнение включается для закрепления и материал по таблице № 1. Приведем некоторые примеры.

1) «Пишут ко мне, что по смерти ее матери какая-то дальняя родня увезла ее в свои деревни. Я не знаю, *ни кто, ни куда* (Фонвизин). (Здесь *ни* является усилительной частицей в роли союза.)

2) Куда *не* заглядывало солнце, там долго *не* просыхала роса (полное отрицание).

3) Куда *ни* поедешь, в какой уголок нашей необъятной страны *ни* заглянешь, всюду чувствуешь кипучую, новую жизнь (усиление действия).

4) Куда *не* поедешь, туда *и не* приедешь (полное отрицание).

5) Как *ни* красиво было на юге, а все-таки меня тянуло к родным местам, поближе к Москве (усиление признака).

6) Я еще *не* познакомился с молодым исследователем и *не* могу сказать, *ни* сколько ему лет, *ни* как его зовут. По той же причине я *не* знаю, *ни* откуда он приехал, *ни* где остановится. (Здесь *не* показывает отрицание а *ни* — усилительная частица в роли союза.)

7) Командир сказал: «*Где бы то ни было* и *во что бы то ни стало*, но мы должны достать нужные сведения о противнике» (усилительные выражения).

8) Где *ни* бывал, а такой красоты *не* видал (*ни* — для усиления действия, *не* — для отрицания).

9) Где *не* бывал, там ничего и *не* видал (отрицание).

10) *Ни* побоища, *ни* стана, *ни* надгробного кургана *не* встречает царь Дадон (перечисление для усиления отрицания).

11) *Не* поля, *не* леса, *не* реки интересовали геолога-разведчика: он изучал пласты каменного угля, которые залегли здесь довольно близко к поверхности земли (*не* — при противопоставлении).

12) *Ни* огня, *ни* черной хаты... Глушь и снег (*ни* при подразумеваемом отрицании).

13) *Не* одна во поле дороженька пролегла (отрицание).

14) *Ни* одна во поле дороженька *не* пролегла (*ни* — при наличии отрицания).

В таблице № 3 дается написание отдельных выражений, показывающих неопределенность (**Ни то ни се кипело, да и то пригорело**). Написание таких выражений обычно не вызывает затруднений у учащихся. Здесь нужно попутно обратить внимание на то, что краткие выражения со значением неопределенности рассматриваются как единое целое понятие и не имеют запятых (*ни сани ни телега*), а в более распространенных сочетаниях, показывающих неопределенность, запятая ставится (*ни в городе Богдан, ни в селе Селифан*).

В дальнейшем следует также обратить внимание учащихся и на то, что отдельные выражения для обозначения неопределенности необходимо отличать от сочетаний с однородными членами, где в таких случаях запятая ставится (*Ни сани, ни телега не должны быть в плохом состоянии*).

Таблица 3

«ни» пишется:

В отдельных выражениях для обозначения неопределенности.

*Ни сани ни телега.
Ни рыба ни мясо.*

Содержание таблицы № 4 с учащимися изучается только после прочного закрепления первых трех таблиц.

В таблице № 4 предусмотрены те случаи написания *не*, когда эта частица не придает предложению в целом отрицательного смысла. Это имеет место в следующих случаях:

1. При двух отрицаниях с положительным смыслом. Так, предложение *Он не мог не заметить* понимается нами с утвердительным значением, т. е. «он заметил», хотя в этом предложении и имеются два отрицания. В подобных случаях два отрицания (иногда вместо *не... не* употребляется *нельзя не*) придают всему предложению положительный смысл.

2. В сочетании *не без*, которое по своему значению близко к двум отрицаниям. *Посмотрел не без удовольствия* понимается нами как «посмотрел с удовольствием», т. е. без отрицательного смысла.

3. В том случае, если *не* входит в состав таких сочетаний; как *пока не, покамест не, доколе не* и др.

Таблица 4

«не» с положительным значением пишется:

<p>При двух отрицаниях с положительным значением: <i>не . . . не . . . ; нельзя не . . . ; не без.</i></p>	<p><i>Не мог не</i> посмотреть (посмотрел). <i>Нельзя не</i> посмотреть (надо посмотреть). Прочитал <i>не без</i> интереса (прочитал с интересом).</p>
<p>В сочетаниях: <i>пока не, доколе не, покамест не.</i></p>	<p>Ловили рыбу, <i>пока не</i> стемнело (т. е. перестали ловить, когда стемнело).</p>
<p>В сочетаниях: <i>едва ли не, чуть ли не, мало не.</i></p>	<p>Груз весил <i>чуть ли не</i> 3 тонны (т. е. почти 3 тонны).</p>
<p>В следующих сочетаниях (в восклицательных предложениях): <i>как не, кто не, где не, только не</i> (иногда <i>только</i> отсутствует) и т. п.</p>	<p>Чего <i>только не</i> читал! Уж <i>чего</i> он <i>не</i> читал! (много читал). <i>Как не</i> любить героическое прошлое русского народа! (надо любить). <i>Кто</i> из нас <i>не</i> вспоминал свои школьные годы! (каждый вспоминал).</p>

В дальнейшем, при изучении сложно-подчиненных предложений, необходимо обратить внимание учащихся на тот факт, что обороты *только не, как не, кто не* и т. д., не имеющие отрицательного смысла,

пишутся в простых предложениях (восклицательных). Если же предложение сложное, где имеется обобщенно-усилительное или уступительное значение, то и при возможной вставке усилительной частицы *только* и даже при наличии этой частицы нужно писать *ни* (в придаточных предложениях). Ср.: *Уж чего он не читал! Уж чего он только не читал!* Эти предложения простые, восклицательные, с положительным смыслом (много читал), — пишем *не*.

Куда ни оглянусь — повсюду рожь густая.

Для учащихся может показаться убедительной вставка частицы *только* (с последующим *не*): *Куда только не оглянусь, повсюду рожь густая.* Однако на этом основании в данном предложении нельзя писать частицу *не* по аналогии с предложением *Чего он только не читал!* — так как предложение *Куда ни оглянусь — повсюду рожь густая* сложное, и придаточное в нем имеет обобщающее значение.

Весьма полезно запомнить учащимся написание таких сочетаний: *тем не менее, как ни в чем не бывало, нимало не* (в значении «нисколько»: *нимало не смущаясь*), *не раз, ни разу.*

Приведем некоторые примеры для тренировочных упражнений по закреплению материала таблицы № 4.

1. В своем произведении «Так что же нам делать?», рисуя потрясающую картину нищеты трудовых низов Москвы, Толстой писал: «И как я *ни* старался найти в своей душе хоть какие-нибудь оправдания нашей жизни, я *не* мог без раздражения видеть *ни* своей, *ни* чужой гостиной, *ни* барски покрытого стола, *ни* экипажа, сытого кучера и лошадей, *ни* магазинов, театров, собраний. Я *не* мог не видеть рядом с этим голодных, холодных и униженных жителей Ляпинского переулка. Я *не* мог отделаться от мысли, что эти две вещи связаны, что одно происходит от другого».

2. Владимир долго бродил по лесу, *пока*, наконец, *не* попал на тропинку (Пушкин).

3. *Мало не* тридцать человек повисло на него по рукам и ногам (Гоголь).

4. *Нельзя не* видеть, что империалисты вновь готовят мировую войну.

5. *И чего только не* придумают буржуазные писаки в отношении Советского Союза! На *какую только* клевету *не* пускаются они! Напрасно. Народы мира *не* могут *не* знать, что наша страна является последовательным и передовым борцом за мир во всем мире.

6) Империалисты всех стран, начиная с 1917 г., *не раз* ставили перед собой задачу свергнуть Советскую власть; но им *ни разу не* удалось и никогда *не* удастся это осуществить.

Для закрепления материала всех четырех таблиц полезно дать ниже следующий текст. Этот текст был использован нами в качестве предупредительного, а в старших классах и в качестве контрольного диктанта.

Буря в степи.

Сколько ни ездю я по нашим степям, как ни темны бывают безлунные ночи, мне ни разу до сих пор не случалось сбиться с пути. Но недавно я испытал другое несчастье: меня застиг в степи буря, и я не мог не сбиться с дороги. Да и как не сбиться! Во время ночного бурана в степи бывает такая темь, что ни зги не видать, да и дорогу заметает снегом. Нет ничего ужаснее ночного бурана в степи, когда земля, воздух, небо превращаются в пучину снежного праха, захватывающего дыхание. Буря свирепствует и душит на необъятном просторе все, что ему ни попадется. Даже у самого неробкого человека, который привык ко всяким невзгодам, сердце падает, кровь невольно останавливается в жилах. И не мороз, а страх вызывает такое состояние, потому что служба во время бурана никогда не бывает велика. Не по себе становится путнику, когда ветер, ничем не сдерживаемый, начинает бесноваться: ревет, свистит, воеет, стонет, бьет, вертит со всех сторон. Все покрывается белым мраком. Лошади, увязая в снегу, еле передвигают ногами. И нет путнику дороги ни вперед, ни назад. А кругом ни души, ни звука человеческого голоса. Не без досады пришлось остановиться ночью в степи и не ехать дальше, пока не наступило утро.

Совершенно очевидно, что мы не осветили все многообразие приемов различения частиц *ne* и *ni*. Тем не менее основные принципы различения *ne* и *ni* (на смысловой основе) нами предусмотрены описанными выше четырьмя таблицами, использование которых принесло значительную пользу в нашей практической работе.

Чем мы руководствовались при пользовании таблицами?

1. Ни в коем случае не переходить к изучению следующей таблицы, если учащиеся не усвоили прочно содержание предыдущей таблицы.

2. Тренируя учащихся по материалу какой-либо таблицы, мы привлекали для закрепления и материал предшествующих таблиц.

3. Подобрал из разных источников значительное количество тренировочного материала, мы широко применяли в классе устную тренировку (тем более, что различение *ne* и *ni* в их отдельном написании не требует зрительного восприятия). Тренировочный же материал учебника мы использовали только для домашних заданий.

4. При задавании на дом мы учитывали, что задавать можно только те упражнения (или отдельные предложения из этих упражнений), которые соответствуют материалу проработанных таблиц.

5. Учащиеся в своих словариках-справочниках записали содержание четырех таблиц. Это важно не только для лучшего усвоения в VI классе этого трудного раздела орфографии, но и в дальнейшем (для справок и повторения), в старших классах.

Asugem aegsasti linnapioneerilaagrite ettevalmistamisele!

A. TÕLDSEPP.

ÜLKNU Keskkomitee VII pleenumi otsuses V. I. Lenini nimelise pioneerorganisatsiooni töö kohta märgiti, et pioneeride ja õpilaste suvepuhkuse organiseerimisel etendavad tähtsat osa linnapioneerilaagrid, ning soovitati komsomoliorganisatsioonidele igati laiendada ja täiustada seda laste puhkeaja veetmise vormi.

Linnapioneerilaagrid ühendavad mitmete koolide pioneerid ja õpilased suve kestel ühiseks sõbralikuks pereks, süvendades seega sõprust koolide vahel, ja võimaldavad jätkata süsteemikindlalt pioneeritööd ka suvel.

Töö suvises linnalaagris erineb vormilt mitmeti maalaagris tööst, veel enam talvisest pioneeritööst. Sisu suhtes jäävad aga nõuded samaks: kasvatada pioneeridest füüsiliselt terveid ja tugevaid ning vaimselt hästi arenenud mitmekülgete võimetega kommunismiehitajad ning süvendada neis

nõukogude patriotismi ja nõukogude rahvusliku uhkuse tunnet.

Suvine õppetöö vaheaeg peab olema organiseeritud nii, et see tugevdaks ja kosutaks õpilasi füüsiliselt ja ühtlasi oma mitmekülgete ning huvitavate üritustega pakuks õpilastele vaheldust talvisest pingerikkast tööst, arendaks neid ja annaks neile võimalust rakendada tegelikult talve jooksul omandatud teadmisi.

Üheks peamiseks nõudeks, mida linnapioneerilaagritele, samuti nagu maalaagritelegi tuleb esitada, on see, et töö pioneeridega peab toimuma võimalikult palju värskes õhus.

ÜLKNU Keskkomitee VII pleenumi otsuses öeldakse, et nooremate klasside õpilastega tuleb «viia sagedamini läbi liikumismänge vabas looduses, võimlemisharjutusi, jalutuskäike...» Vanemate pioneeride kohta esitatakse nõue, et nad võtaksid osa võimlemise,

kergejõustiku, ujumise jt. sektiioonide tööst. «Komsomoliorganisatsioonid peavad taotlema seda, et kõik vanemad pioneerid valmistuksid ette OVTK märgi normide sooritamiseks. Tuleb laialdasemalt praktiseerida pioneeride ja õpilaste matkade korraldamist oma kodukoha ümbruses,» öeldakse samas otsuses edasi.

Tallinna linna pioneerilaagreis püüti möödunud suvel seda nõuet võimalikult ulatuslikult täita. Korraldati arvukaid matku linna lähimasse ümbrusse, nagu Veskimetsa, Iru linnusele, Lasnamäele, Harku järve äärde, Pääsküla turbarappa ja jõe äärde (Tallinna 10. Keskkooli juures töötav pioneerilaager). Neil matkadel koguti rohkesti ravimitaimi, taimi herbariumideks, samblaid, samblikke ja putukaid ning liblikaid kogudeks ja preparaateks. Hiljem laagris korraldati kogutud materjalid. Tallinna Pioneeride Maja linnalaagris õppisid pioneerid valmistama putukatekogusid ja märgpreparaate.

Mererajooni Noortepargi pioneerilaager korraldas väga huvitava 4-päevase matka Pirita jõe kaldale.

Enamjaolt kaasnesid nende matkadega mitmesugused maastikumängud, mis nõudsid teoreetiliselt omandatud pioneeritarkuste rakendamist ja millest pioneerid alati suurima huviga osa võtsid.

Laste füüsilise karastamise ja tugevdamise nõue eeldab aga eeskätt ka seda, et pöörataks täit tähelepanu laste kehalisele kasvatusel ja spordile. Linnalaagrite igapäevastes tööplaanides leiamegi kindla koha ujumisel, kergejõustikul, sportlikel harjutustel ja mängudel. Näiteks Tallinna Pioneeride Maja linnalaagris oli ette nähtud iga päev 1,5—2 tundi kehakultuuritööd. Kõigis laagreis korraldati laagriparkiaade, võisteldi teiste laagritega (Tallinna 22. Keskkooli pioneerilaager võistles Rocca al Mare pioneerilaagriga jne.) ja võeti osa ühisest veesportpäevast Pirital.

Sellest hoolimata kandis kehakultuuritöö Tallinna linna pioneerilaag-

reis teatud määral juhuslikku ilmet. Õpilaste ettevalmistamine OVTK normide sooritamiseks ja nende normide täitmine õpilaste poolt oli puudulik. See lünk oli tingitud eeskätt sellest, et rajoonide haridusosakonnad ei suutnud alati varustada linnalaagreid kehakultuuri õpetajatega, kes oleksid juhtinud laagri kehakultuuritööd süsteemikindlalt.

Linnalaagrite tööplaanides võtsid märkimisväärse koha enda alla ka ekskursioonid tehasesse, lähedastesse kolhoosidesse või sovhoosidesse ja oma kodulinna ning selle lähima ümbrusega tutvumiseks. Nii organiseeris Tallinna 22. Keskkooli juures tegutsev pioneerilaager ekskursiooni pealinna vaatamisväärsustega tutvumiseks, millele eelnes huvitav vestlus vanast Tallinnast arhitekt Soansilt. Vestlust näitlikustati kaardi ja linnaplaani varal. Ekskursioonil tutvustas sm. Soans pioneere vanalinna vaatamisväärsustega ja jutustas tuleviku Tallinnast. Järgmisel päeval külastati näitust «Vana Tallinn».

Huvitavaiks kujunesid ka ekskursioonid tehasesse «Kvarts», Lilleküla aiamaajandisse, loomaaeda, Kadriorgu ja Riiklikku Kunstimuseumi, mille korraldas Tallinna 10. Keskkooli pioneerilaager.

Pioneeride tutvustamiseks nõukogude tööstuse ja tehnikaga korraldas Tallinna Pioneeride Maja linnalaager ekskursioonid Leineri-nimelisse Puidutööstusse, Kunstsarveteahasesse, Kaubasadamasse, trikotaažitööstusse «Marat» ja jalatsitööstusse «Kommunaar».

Palju uut ja huvitavat nägid lapsed kolhoose külastades ja neile jõukohastes töödes abi osutades. Nii aitasid Tallinna Pioneeride Maja linnalaagri pioneerid kolhoosis «Viisnurk» rohida peenraid. Eriti elamusterohke oli Tallinna 10. Keskkooli pioneeride külaskäik kolhoosi «Mitsürin», kus tutvuti kolhoosi aiaga ja seal aretatud uute õuna- ja karusmarjasortidega ning vesteldi vana mitšuurinlase Jaan Raedaga. Hiljem abistati kolhoosi marjade korjamisel.

ÜLKNÜ Keskkomitee VII pleenumi otsuses V. I. Lenini-nimelise pioneerorganisatsiooni töö kohta öeldakse pioneeride ja õpilaste ideoloogilise kasvatuses: «Pioneerorganisatsioonid on kohustatud laialdaselt tutvustama pioneere ja õpilasi V. I. Lenini ja J. V. Stalini elu ning tegevusega. Samuti on vaja lapsi tutvustada tähtsaimate jooksvate poliitiliste sündmustega, meie sotsialistliku kodumaaga, nõukogude rahva edusamudega kommunismi ülesehitamisel, tööstuse ja sotsialistliku põllumajanduse, eesrindliku teaduse ja kultuuri saavutustega...»

Pleenum soovitas kasutada laialdaselt mitmesuguseid vorme töös raamatuga, nagu kollektiivne ja individuaalne ilukirjanduse ning laste populaarteadusliku kirjanduse lugemine, loetu arutelude korraldamine, kohtumised kirjanike ja luuletajatega jne.

Tallinna linnalaagris oli ajalehtede ja ilukirjanduse ühislugemisteks ja aruteludeks ning temaatilisteks vestlusteks ette nähtud teatud aeg iga päev. Vesteldi teemal «Lenini lapseiga ja noorpõlv», «Lenin Razlvis», «Seltsimees Stalini elulugu», «Suur Isamaasõda ja tema kangelased» jne. ning valmistati makett «Onn Razlvis» (Tallinna 10. Keskkooli pioneerilaagris).

Ühiselt loeti samas laagris ka ajalehte «Säde», mille artiklid pakkusid sageli head materjali vestluseks, näiteks kirjutus «Evi kodu» teemale «Nõukogudemaa hoolitsus vanemateta laste eest», «Miks?» — teemale korralikkusest ja distsipliinist jt. Huviga jälgisid lapsed B. Polevoi teost «Meie nõukogude inimesed», millega kaasnes vestlus nõukogude inimese iseloomuomadustest. Teose «Vasjok Trubatsšov ja ta sõbrad» lugemine kutsus esile kõneluse kollektivismist ja seltsimehlikkusest. Loeti ühiselt läbi ka «Partisan Ljovka», «Stožarõ», «Angerja teekond», «Puškini muinasjutud», «Korea võitleb» jt.

Tallinna Pioneeride Maja linnalaagris vestlesid kasvatajad oma rüh-

mades järjekindlalt pioneeridega teemadel: «Uut nädala jooksul meie kodumaal ja väljaspool meie kodumaapiire», «Volga—Doni kanal», «Nõukogude rahvaste sõprus». Koostati albumeid (näiteks Volga—Doni kanali kohta).

Suure kasvatusliku väärtusega olid Tallinna linna pioneerilaagris korraldatud kohtumised Suure Isamaasõja võitlejatega, Stalini preemia laureaadidega, luuletajatega ja teiste nõukogude ühiskonna eesrindlike inimestega. Tallinna Pioneeride Maja laagris vestles Stalini preemia laureaat helilooja Boris Kõrver pioneeridega. Samas laagris paelus pioneeride huvi Koreas viibinud sm. E. Karro jutustus korea laste elust. Kadrioru Noortepargi pioneerilaagris veetsid lapsed ilusaid tunde oma lemmikautori A. Gaidari poja Timuri seltsis, kes neile jutustas huvitavaid mälestusi oma isast ja ta loomingust.

Pioneeride tegevus linnalaagris aga ei piirdunud sellega. Tegeldi iga päev ka kunstilise isetegevusega, anti välja seinalehti, õpiti uusi laule ja tantse. Tallinna Pioneeride Maja linnalaagris õpetati välja 8 fanfaristi.

Noored naturalistid koostasid hulk herbaariume ja kogusid. Pioneeride Maja ja 10. Keskkooli pioneerilaagris oli iga päev kindel aeg ette nähtud tööks katseaias.

Järgnevalt on toodud näitena Tallinna 10. Keskkooli pioneerilaagri möödunud aasta 15. juuli päevaplaan:

09.45—10.00 — Kogunemine. Korraldused. Päevakava tutvustamine.

10.00—10.30 — Hommikueine.

10.30—13.30 — Matk Mustamäele. Vabad mängud. Ujumine. Laulud.

13.30—14.00 — Lõunasöök.

14.00—15.00 — Puhketund.

15.00—16.00 — Malemäng. Seinalehetegemine.

16.00—17.00 — Kehaline kasvatus ja laulude õppimine.

17.00—17.30 — Töid kooliaias.

17.30—18.00 — Käte pesemine. Öhtusöök. Rivi.

Linnalaagrite huvitavamad üritused jäädvustati laagripäevikuis. Tuleb tähendada, et möödunud aastal peeti laagripäevikuid võrdlemisi korrapära- tult, jättes isegi mõned suuremaist üritustest sellesse märkimata või tehes sissekande suure hilinemisega. Igapäev- vasest laagritööst aga ei jäänud päe- vikusse mingit jälge. Neid sissekan- deid tegid tavaliselt mitmed pioneerid, kuid mitte kõik. Oleks tarvis, et kõik laagri pioneerid kordamööda kirjutak- sid oma päevamuljetest laagris ja et seda tehtaks järjekindlalt.

Allpool on toodud mõned väljavõt- ted Tallinna Pioneeride Maja laagri päevikuist, mis annavad pildi laagris toimunud lapsi huvitavast ja arenda- vast tegevusest.

Matk Iru linnusele. Kell 10.50 väljus auto laagrist. Me sõitsime autoga Narva maanteed mööda kuni Pirita jõe sillani. Seal tulime maha ja läksime jala linnuseni. Kui olime kohale jõudnud, jooksime kohe muistse linnuse käikudesse. Pärast aga läksime jõkke suplema. Siis tuli lõuna. Opetaja Randviir rääkis meile linnuse ajaloo. Peale lõunat hakka- sime Kloostri metsa poole minema, kus pidi meid auto ootama. Et minek oleks huvitavam, mängisime luure- mängu... 1. rühm tuli võitjaks.

Matk Kurtna sovhoosi. 26. juulil tegime autoga ekskursiooni Kurtna kanafarmi.

Päralt jõudnud, läksime algul kanu vaatama. Farmi zootehnik andis meile seletusi. Farmis oli 400 kana. Iga kana muneb aastas keskmiselt 150 muna. Kanadele olid pandud numbrid tiibade külge. Vaatasime ühe kana numbrit, see oli 965. Läksime edasi. Nägime kanade munemise kontroll- pesi. Kui kana pessa läheb, siis lan- geb vastav uks ise kinni. Pärast, kui kana on munenud, tehakse uks lahti. Kanadele anti söödaks silo, risti- kut, odrateri ja muud. Kanadel olid suured avarad ruumid. Väline aed oli punutud traadist, nii et sealt kanad läbi ei pääsenud.

Edasi minnes jõudsimme tibude juurde. Väikesed kanapojad piuksu- sid. Talitaja andis mitmetele pioneeridele kanapoegi sülle. Suurematele kanapoegadele anti silo söödaks.

Karjamaa ääres käisid haned üks- teise järel. Kui me hanedele järele läksime, kartsid nad meid ja jooksid eest ära.

Me suundusime järve äärde. Seal

nägime väikest punast majakest. Sel- les majas elasid väikesed hanepojad ja pardipojad. Hulk pardipoegi ujus järvel. Et nad väga kaugele ei ujaks, oli nende ujumisala traataiaga piira- tud.

Läksime mööda järvekallast edasi ja jõudsimme kalkunite juurde. Kalku- neid oli aias 22 tükki. Nad häälitse- sid omapäraselt; mõned kaklesid üks- teisega. Kui olime kalkuneid vaada- nud, läksime inkubatooriumi; seal olid suured inkubaatorid, kuhu mah- tus 40 000 muna. Selle inkubatori looja on saanud Stalini preemia. Ka kolhoosidest tuuakse sinna mune.

Mehaanik näitas meile, kuidas mune hautatakse. Ta võttis inkubatooriumist välja ühe resti munadega ja hakkas lambiga vaatama, kas kõigis munades on juba tibud või on seal mõni nii- sugune muna, millest tibu ei tule. Siis võeti üks muna ja meile näidati 7 päeva hautatud muna. Sellest pais- tis läbi koore 2 suurt silma. Kolman- dana näidati muna, milles kanapoeg ennast liigutas, neljandas munas oli kanapoeg koore juba nokaga katki toksinud. Viiendana näi- dati muna, mille kanapoeg oli poo- leldi katki teinud. Lõpuks näidati meile juba munast koorunud kana- poegi. Laua peal oli palju pappkaste, mille sees olid kanapojad. Nende kas- tidega viiakse tibud kolhoosidesse...

See ekskursioon oli väga huvitav.

Valkla laagris. Peale lõunat oli Valkla pioneerilaagris väike kont- sert. Meie, Pioneeride Maja pioneerid, esitasime Valkla pioneeridele oma ettekandeid. Ka nemad esitasid meile oma ettekandeid. Kaks tüdrukut tant- sisid rahvatantsu ja üks poiss dekla- meeris. Peale ettekandeid tantsisime „Kolmikpolkat“ ja mängisime mängu. Seal oli meil väga lõbus.

Pirita veespordi päev. Kogunesime hommikul kella üheksaks laagrisse. Siis sõitsime autoga Piritalle. Kui Piritalle jõudsimme, sõime ja pärast- poole mängisime. Varsti algasid esi- mesed võistlused. Need olid ujumis- võistlused. Me saime kolmanda koha. Kalapiüügivõistlustel saime teise koha. Pärast algasid sõudmisvõistlused. Need olid kõige huvitavamad. Kui kõik võistlused olid läbi, siis läksime jah- tidega sõitma. Osa lapsi läks mootor- laevaga sõitma. Me olime merel kaks tundi. Kui tagasi tulime, jagati võit- jaile diplomid...

Töö edukaks korraldamiseks linna- laagris on väga tähtis, et sellest võtaksid aktiivselt osa nii komsomoli-

organisatsioonid kui ka linnade ja rajoonide haridusosakonnad, koolid ja šeffkäitised. Alles kõigi nende asutuste kooskõlastatud töö võimaldab laagril täita oma tähtsa kasvatusliku ülesande ja tagab lastele suvepuhkuse veetmise kosutavas ja igakülselt arendavas tegevuses.

Selles osas esines möödunud suvel linnalaagrite töös veel suuri puudusi. Esmajoones tuleb siin nimetada linnalaagrite varustamist kaadriga. Linnalaagris vahelduvad juhatajad ja kasvatajad iga kolme nädala järel. On tingimata vajalik, et uus vahetusilmuks laagriga ja selle senise tegevusega tutvuma vähemalt eelmisel päeval enne tööleasumist, et seega vältida viivitusi uue vahetuse täpsema tööplaani koostamisel ja selle järgi tegutsemisel. Käesoleval aastal oli aga väga sagedaseks nähtuseks linnalaagris see, et uuest kaadrist ilmus vahetuspäeva kestel kohale üksainus õpetaja. Edasi juhtus sedagi, et see õpetaja pidi mitu päeva töötama üksi kogu laagriga. Haridusosakonnast aga ei tundnud keegi selle vastu huvi, kas laagri kaader on kohal või ei (Tallinna Mererajooni ja Keskrajooni pioneerilaager). Hiljem selgus, et teised õpetajad, kes olid määratud laagrisse selleks vahetuseks, viibisid hoopis puhkusel. Need faktid näitavad selgesti, et haridusosakond ei olnud kooskõlastanud koolidega õpetajate laagrisse määramist. Eriti suuri raskusi oli laagris kehalise kasvatusõpetajatega, kelle puudumine mõjus halvasti pioneeride kehakultuurialasele tegevusele.

Samuti ei olnud töö kõigis linnalaagris korraldatud nii, et see oleks võimaldanud laagrist osavõtjatele küllalt mitmekülgset tegevust. Linnalaagrites tegeldi küll jalutuskäikude, matkade ja mängudega, millel muidugi peabki olema suur osa linnalaagri tööplaanis, kuid seejuures oli sageli unustatud ühiskondlikult kasulik töö, millel on ometi hindamatu kasvatuslik tähtsus.

Tallinna Nõmme rajooni pioneerilaagris Tallinna 10. Keskkooli juures

ja Keskrajooni pioneerilaagris Tallinna Pioneeride Maja juures oli ette nähtud päevaplaanis pool tundi tööks kooli õppe-katseaias. Pioneerid olid sellest tööst väga huvitatud ja rahul oli sellega ka kool. Seevastu aga teiste laagrite, näiteks Tallinna 22. Keskkooli juures asuva Kalinini rajooni linnalaagri pioneerid ei võtnud osa tööst nimetatud kooli õppe-katseaias, kuigi nende abi oleks hädasti tarvis olnud. Põhjuseks oli siin asjaolu, et pioneerilaagri töö ei olnud kooskõlastatud kooliga. Linnalaagris viibivate pioneeride töö organiseerimiseks koolis on vajalik kooli bioloogiaõpetaja tihe koostöö pioneerilaagri juhatajaga ja kasvatajatega.

On mõistetav, et eeltööd linnalaagriteks peavad algama juba varakult enne õppeaasta lõppu. Tuleb aegsasti määrata kindlaks, milliste koolide juures hakkavad tööle linnapioneerilaagrid, valida välja õpetajad juhatajaks ja kasvatajaks ning korraldada neile instrueerimiseminar. Tallinna linnalaagrite kasvatajaks määratud õpetajatele korraldati seminar möödunud aastal alles siis, kui õppetöö koolides oli juba lõppemas ja õpetajad kõik olid kiires tegevuses õppeaasta lõpetamisega. Instrueerimine ei olnud pealegi küllaldane. Seetõttu tundsid õpetajad puudust suvise pioneeritöö alaseist teadmistest, sest õpetaja talvine töö pioneeridega erineb suvisest laagritööst sedavõrd, et talvise töö kogemusi saab vähe rakendada suvel laagris. Kaadri kogemuste puuduse all kannatas ka mitmete ringide tegevus (näit. «Osavate käte» ring). Käesoleval aastal tuleks vastavate seminaride korraldamisel tingimata arvestada möödunud aasta kogemusi.

Head koostööd komsomolikomitee, haridusosakonna ja linnalaagri vahel peab märkima Nõmme rajoonis. Nõmme rajooni komsomolikomitee oli pidevalt kontaktis kõigi laagri üritustega. Samuti tundis haridusosakond huvi laagri tegevuse vastu ja abistas omaltpoolt laagri juhatajaid ja kasvatajaid nende töös.

Selle tulemusena oli Tallinna 10. Keskkooli laager mitmeti paremini organiseeritud kui teised Tallinna pioneeride linnalaagrid. Nii toitlustati seal lapsi kogu suve kestel pidevalt kolm korda päevas, mis laagris viibivate laste vanemaile oli väga suureks hõlbustuseks. Samuti leidis Nõmme rajooni haridusosakond võimaluse lastele tasuta ekskursioonide korraldamiseks.

Vastupidiselt sellele ei tulnud aga näiteks Mererajoon kuidagi toime toitlustamise korraldamisega Tallinna suurimas linnalaagris, Noortepargis, kus suve algul oli registreeritud üle 300 osavõtja. Kogu suve kestel pidid need lapsed kas kodus lõunastamas käima või olema sooja toiduta.

Linnalaagrite tööd raskendas ka see asjaolu, et osavõtjate arv nendes suve kestel palju vähenes. On muidugi mõistetav, et linnalaagris osavõtjate arv kõigub, sest suve kestel lähevad paljud õpilased maal asuvaisse laagresse, sõidavad vanematega nende puhkuse ajaks mujale või siirduvad maale sugulaste juurde. Tubli eeltöö puhul koolide poolt oleks aga iga linnas viibiv õpilane püüdnud veeta oma vaba aja laagris. Oleks tingimata vajalik, et õpetajad juba õppeaasta kestel kasutaksid võimalusi süvendada õpilastes huvi linnalaagrite vastu, ühtlasi püüaksid äratada õpilaste endi initsiatiivi ja tõmmata neid kaasa eeltöödele.

Reas Moskva koolides on sel otsarbel paigutatud nähtavale kohale kastike vastuste jaoks ja õpilaste

poole pöörduakse umbes järgmise üleskutsega:

«Lapsed! Varsti saabub suvevaheaeg. Suvel avatakse meie koolis linna-pioneerilaager. Teatage meile oma ettepanekud laagri tööplaani kohta.

Õelge, kuhu te tahate teha ekskursioone ja matku, milliseid kehakultuuriseksioone soovite moodustada, milliseid kultuure soovite kasvatada meie kooliaias, milliseid ringe asutada, milliseid loenguid ja vestlusi korraldada, milliseid teoseid lugeda ja arutleda, milliseid filme vaadata, kuhu minna marjule ja seenele ning kuhu kalastama.

Lapsed, ootame teie ettepanekuid linnapioneerilaagri tööplaani kohta!»

Taolise üleskutsega võidakse pöörduda mitte ainult nende koolide õpilaste poole, kus avatakse linnalaager, vaid kõigi teistegi koolide õpilaste poole. Saadud ettepanekuid oleks kohane kasutada laagrite tööplaanide koostamisel. Ühtlasi ergutab selline õpilaste initsiatiivi kasutamine nende huvi linnalaagri vastu. Töö, mille plaani koostamisest õpilased on aktiivselt osa võtnud, tõmbab neid rohkem kaasa kui see töö, mida tehakse õpilaste osavõtuta koostatud plaani järgi.

Linnapioneerilaagrite küsimus on oluliselt seotud paljude linna jäävate õpilaste suvevaheaja veetmisega. Sellisena tuleb see nii haridusosakondadel kui ka kõigil õpetajail võtta oma südameasjaks ja otsida paremaid teid linnalaagrite korraldamiseks ja nende edukaks juhtimiseks.

SISUKORD

NÕUKOGUDE LIIDU KOMMUNISTLIKU PARTEI KESK-KOMITEELT, NSV LIIDU MINISTRITE NÕUKOGULT JA NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU PRESIDIUMILT
 Kõigile partei liikmetele, kõigile Nõukogude Liidu töötajatele . . . 129

JOSSIF VISSARIONOVITS STALIN

Meditšiiniline otsus J. V. STALINI haiguse ja surma kohta . . . 132
Juhtkiri. Rohkem tähelepanu koolide õppe-katseaadadele . . . 133
E. Sõgel. Viktor Kingissepa osast eesti kirjanduses . . . 138
S. Sapovalenko. Kooli polütehniiserimise teed . . . 148
V. Orlov. Kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus ja uue aja ajaloo õpetamise ülesanded 9. klassis . . . 161
R. Rägastik. Partei XIX kongressi direktiivide käsitlemisest NSV Liidu geograafia tundides . . . 171
A. Трусов. Различение частиц «не» и «ни» . . . 180
A. Tõldsepp. Asugem aegsasti linnapioneerilaagrite ettevalmistamisele . . . 186

СОДЕРЖАНИЕ

ОТ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА, СОВЕТА МИНИСТРОВ СОЮЗА ССР И ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
 Ко всем членам партии, ко всем трудящимся Советского Союза . . . 129

ИОСИФ ВИССАРИОНОВИЧ СТАЛИН

Медицинское заключение о болезни и смерти И. В. СТАЛИНА . . . 132
Передовая. Больше внимания учебно-опытным участкам школ . . . 133
Э. Сыгель. О роли Виктора Кингисеппа в эстонской литературе . . . 138
С. Шаповаленко. Пути политехнизации школы . . . 148
В. Орлов. Основной экономический закон современного капитализма и задачи преподавания новой истории в 9 классе . . . 161
Р. Рягастик. Об изучении директив XIX съезда партии на уроках географии СССР . . . 171
А. Трусов. Различение частиц «не» и «ни» . . . 180
А. Тылдсепп. Приступить своевременно к подготовке городских пионерских лагерей . . . 186

Toimetuse kolleegium: R. Meriloo (toimetaja), J. Tohver, A. Valsiner, R. Kalling, M. Salum, M. Leitsalu.

Toimetuse aadress: Tallinn, Tõnismägi 11, telef. 307-96. Ladumisele antud 26. II 1953. Trükkimisele antud 12. III 1953. Trükiarv 2960. Paber 70×108, 1/16. Trükipoognaid 4. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 5,48. Arvutuspoognaid 5,84. MB-00285. Tellimise nr. 455. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

Eesti Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus.

Ilmub 1 kord kuus. Uksiknumbri hind 5 rubla.

Tellimishind: 6 kuud — 30 rubla.

«Ньюкогуде кооль» («Советская школа»). Орган Мин. Просв. ЭССР. На эстонском языке.

Exc 53

56

3949

I976

Rbl. 5.—